

**Ελλάδα και Κύπρος
σε κρίσιμη καμπή**

Αλλαγή σκηνικού
στην Ευρώπη και στην περιοχή

**«Στη Συρία όλοι φοβούνται
να ανοίξουν το στόμα τους»**

Η ιστορία ενός περιοδικού
που βγήκε μέσα στον πόλεμο

**«Να πάρουμε το διαδίκτυο
απ' τις εταιρείες»**

Άνοιξε η συζήτηση στο συνέδριο
για την ψηφιακή δημοσιογραφία

ISSN 2241-6137

63

9 772241 613004

δημοσιογραφία

ΣΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΟ COLUMBIA JOURNALISM REVIEW
ΤΕΥΧΟΣ 12 | ΧΕΙΜΩΝΑΣ 2016 | €4.00

Γράφουν: Σοφία Ιορδανίδου, Μαρίνα Σπύρου,
Λένα Αργύρη, Αντώνης Παπαγιαννίδης,
Μιχάλης Παναγιωτάκης, Ελένη Μαυρούλη,
Χρύσα Δαγουλά, Παναγιώτης Φωτεινόπουλος,
Δήμητρα Μακρή, Λίδα Τσενέ, Νεόφυτος
Ασπριάδης, Ξανθή Τζουρούνη, Αχιλλέας
Αιμιλιανίδης

Απρόβλεπτη Αμερική

Τι θα φέρει στον κόσμο -
και ποιος θα το καταγράψει;

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΝΕΑ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑ

ADVANCED
MEDIA
INSTITUTE

ΕΘΝΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΕΡ
N
700
46
CYPR)

Η αναγέννηση
κάθε πολιτισμού
είναι η ιστορία του.

**Μουσείο Συλλογής Γεωργίου και Νεφέλης Τζιάπρα Πιερίδη
(Δωρεά Κλειούς και Σόλωνα Τριανταφυλλίδη)**

Ώρες λειτουργίας: Δευτέρα-Κυριακή 10:00-19:00
Είσοδος Ελεύθερη

 boccf boc_csr

Φανερωμένης 86-90, Παλιά Λευκωσία

Πολιτιστικό Ίδρυμα
Τράπεζας Κύπρου

δημοσιογραφία

ΣΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΟ COLUMBIA JOURNALISM REVIEW

ΤΕΥΧΟΣ 12 - ΧΕΙΜΩΝΑΣ 2016

Περιεχόμενα

- 4 Editorial**
| Από τη Σοφία Ιορδανίδου
- 6 Πολιτική**
Το νέο σκηνικό στην
περιοχή και την Ευρώπη
| Από τον Αντώνη
Δ. Παπαγιαννίδη

Έρευνα

- 10 Οι τέσσερις καναλάρχες**
Ένα σκανάρισμα των
παραλίγο μοναδικών
κατόχων τηλεοπτικών
αδειών
| Από τον Παναγιώτη
Φωτεινόπουλο

Συνέντευξη

- 18 Ένα περιοδικό
στον τόπο του φόβου**
Ο Μοχάμαντ Μάλακ
και η Όλα Αλ Τζάρι
έζησαν τον κίνδυνο της
δημοσιογραφίας στη Συρία
| Από τη Μαρίνα Σπύρου

1. Η τέχνη
της αφήγησης
σελ. 16

2. Μερικά
συμπεράσματα
για τις ΗΠΑ
σελ. 36

3. «Είμαι η Κούβα»
σελ. 34

Στήλες

- 16 Σκέψεις για τα social media**
Η τέχνη της αφήγησης
| Από τη Λήδα Τσενέ
- 34 Φακός**
Προς την πλατεία της Επανάστασης
| Ευγενική παραχώρηση: Andrea Bonetti
- 58 Νέα Μέσα**
Το μέλλον της ψηφιακής δημοσιογραφίας
| Από την Ελένη Μαυρούλη

Νέα Ακαδημαϊκή Έρευνα

- 46 Όταν τα Μέσα παίρνουν πολιτική θέση**
Υπάρχει ανεξάρτητη δημοσιογραφία σήμερα;
Ποιος ο ρόλος των Μέσων;
| Από τη Χρύσα Δαγουλά
- 52 Ο ρήτορας που σπίλωνε τον αντίπαλο**
Η στρατηγική της εικόνας στον προεκλογικό
λόγο του Ντόναλντ Τραμπ
| Από τον Νεόφυτο Ασπριάδη
& την Ξανθή Τζουρούνη

Παρέμβαση

- 26 Κυπριακό**
Ζητείται Ελπίς
| Από τον Αχιλλέα Αιμιλιανίδη

Άρθρα CJR

- 56 Η μεγάλη αποτυχία του Τόπου**
Τι να κάνουμε για να σωθεί η
δημοσιογραφία
| Από τον Kyle Pope.
Μετάφρασε η Θάλεια Παύλου.

Αφιέρωμα:

Απρόβλεπτη Αμερική

- 28 Η άγνωστη «Νέα Αμερική» του Τραμπ**
Αυτά που γνωρίζουμε και αυτά που
υποψιαζόμαστε για τον νέο Πρόεδρο των ΗΠΑ
| Από τη Λένα Αργύρη
- 36 Δεκατέσσερις θέσεις για τον χορό
των συμπερασμάτων**
Τι ψήφισαν, ποιοι ψήφισαν και τι μπορούμε
να καταλάβουμε για τις ΗΠΑ το 2016
| Από τον Μιχάλη Παναγιωτάκη

PN
4700
D46
CCKP2

Δημοσιογραφία
Ταυτότητα

δημοσιογραφία
Σε συνεργασία με το
Columbia Journalism Review

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΙΟΙΚΟΥΣΑΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΑΠΚΥ

Κωνσταντίνος Χρίστου

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΚΔΟΣΗΣ

Σοφία Ιορδανίδου

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Παναγιώτης Φραντζής

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Αντώνης Δ. Παπαγιαννίδης

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

Sinc. - www.sinc.gr

ΕΚΤΥΠΩΣΗ

ΚΑΠΑ Εκδοτικά - Θ. Κουλεδάκης

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

Andrea Bonetti, Wikimedia Commons, Library of Congress

ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΤΕΥΧΟΥΣ

Λένα Αργύρη, Ελένη Μαυρούλη, Μαρίνα Σπύρου, Λήδα Τσενέ,
Δήμητρα Μακρή, Χρύσα Δαγουλά, Μιχάλης Παναγιωτάκης,
Παναγιώτης Φωτεινόπουλος, Νεόφυτος Ασπριάδης, Ξανθή
Τζουρούνη, Αχιλλέας Αιμιλιανίδης

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

Θάλεια Παύλου

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Χριστίνα Λιναρδάκη

Εκδίδεται από το Advanced Media Institute και τις
Μεταμεσονύκτιες Εκδόσεις υπό την αιγίδα του ΜΠΣ «Επικοινωνία
και Νέα Δημοσιογραφία» του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Κώστας Βενιζέλος, Βασίλης Μουρδουκούτας,
Τιτίκα Δημητρούλια, Θύμιος Ζαχαρόπουλος,
Σοφία Ιορδανίδου, Αντώνης Δ. Παπαγιαννίδης

ΤΙΜΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Νίκος Ξυδάκης, Ανδρούλλα Βασιλείου, Dan Gillmor, Γεώργιος
Μακροπουλιώτης, Victor Navasky, Εμμανουήλ Παράσχος,
Χαρίδημος Τσούκας

Τα δημοσιευόμενα στη «Δ» επιστημονικά άρθρα εγκρίνονται από
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, την οποία απαρτίζουν μέλη
της πανεπιστημιακής κοινότητας από την Κύπρο, την Ελλάδα
και άλλες χώρες.

ΤΟΠΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Αθήνα, Αλεξάνδρου Σούτσου 18, TK 10671

ΔΙΑΝΟΜΗ ΑΡΓΟΣ Α.Ε.

Όλα τα σημεία πώλησης στην ιστοσελίδα του περιοδικού.

ISSN 2241-6137

EMAIL dimosiografia@dimosiografia.press

WEBSITE www.dimosiografia.press/

Μια κίνηση μπροστά πάντα επιβραβεύεται.

Η winbank αποδεικνύει ότι είναι η **No.1** ηλεκτρονική τραπεζική στην Ελλάδα, με διακρίσεις και βραβεία σε Ελλάδα και εξωτερικό για τις επιτυχημένες και πρωτοποριακές κινήσεις της.

- Silver βραβείο winbank Private Banking App
- Bronze βραβείο one touch / winbank mobile banking App

2015 World's Best Digital Banks Award in Western Europe

- Best Consumer Digital Bank στην Ελλάδα
- Best SMS/Text Banking στη Δ. Ευρώπη

- Gold βραβείο quick login/winbank mobile banking App

- Silver βραβείο winbank mobile banking App

- Bronze βραβείο winbank Λεφτά στο Λεπτό App

- Gold βραβείο winbank mobile banking App winbank Λεφτά στο Λεπτό App

- Silver βραβείο easyray App e-Παράβολο/winbank mobile banking

- Gold βραβείο winbank mobile banking App

- Bronze βραβείο winbank Λεφτά στο Λεπτό App

ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

winbank

Μια κίνηση μπροστά

Η ΠΡΩΤΗ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

► piraeusbank.gr

Editorial

ΤΗΣ ΣΟΦΙΑΣ ΙΟΡΔΑΝΙΔΟΥ

Νέα φαινόμενα, νέος δημόσιος λόγος

Κύριο χαρακτηριστικό αυτού του τεύχους, η ανατροπή. Επικράτησε αμήχανα το συναίσθημα του πόσο γρήγορα και συνεχόμενα άλλαξε το επίκεντρο στο διεθνές και το εγχώριο πολιτικό σκηνικό και άρα και τα περιεχόμενα του τεύχους.

Η απόφαση του ΣτΕ ανέτρεψε τα μισά θέματα του αφιερώματος για το μνημιακό τοπίο στην Ελλάδα μετά τον διαγωνισμό για τις άδειες, όμως η πολιτική επίδραση της λειτουργίας αυτής της πρωτοβουλίας παραμένει. Η νίκη Τραμπ στις αμερικανικές εκλογές του Νοεμβρίου που «συγκλόνησε» τη διεθνή κοινότητα (δεν το ένωσε, δεν το προέβλεψε – γιατί άραγε;), μας έφερε αντιμέτωπους με ένα πρωτοφανές για τα αμερικανικά δεδομένα φαινόμενο: αυτό των χιλιάδων διαδηλωτών ενάντια στην εκλογή του.

Η αποτυχία των διαπραγματεύσεων για το Κυπριακό στο Μονπελιεράν ανέτρεψε την επικείμενη συμφωνία (βέβαια, σύμφωνα με τα μέχρι εκείνη τη στιγμή δεδομένα), αφήνοντας έντονα ερωτηματικά για την εξέλιξή τους. Για να επανέλθει η αισιοδοξία (sic) δημιουργώντας οδυνηρά ερωτηματικά στον νέο κύκλο του Δεκεμβρίου.

Η πολιτική Ερντογάν, με τον τρόπο που προσπαθεί να εμπλέξει την Τουρκία στη διεθνή σκηνή (Μοσούλη, Συρία, Κουρδικό, Συνθήκη Λοζάνης, Κυπριακό), αυξάνει τις πιθανότητες για σημαντικές ανατροπές, χωρίς να βγάζει από το προσκήνιο και το προσφυγικό/μεταναστευτικό. Μέσα σε όλα αυτά, α) η «εμφάνιση» Ομπάμα, με την άψογη

ρητορική του για Δημοκρατία στην Ακρόπολη, επιχείρησε να διασκεδάσει την κατακόρυφη αύξηση των πολεμικών επιθέσεων της Αμερικής στη Μέση Ανατολή, ή πάλι τη χρήση drones με τις χιλιάδες παράπλευρες απώλειες. Ταυτόχρονα, η επιμονή του στα συνεχή μνημόνια μας εμπόδισε να τον «ερωτευθούμε» αρκετά... και β) ήρθε και το «Τέλος εποχής» για τον Κουβανό κομμουνιστή ηγέτη Φιντέλ Κάστρο, την παγκόσμια επαναστατική φυσιογνωμία.

Όσο για την «ενημέρωση» στις Ην. Πολιτείες, με τα ρίσκα που πήρε προκειμένου να στηρίξει με κάθε τρόπο τη Χίλαρι Κλίντον, βιώνει μία από τις μεγαλύτερες ήττες της, αποδεικνύοντας ότι η κρίση έχει βαθύνει σε τέτοιο βαθμό, που ο μνηπακός κόσμος δεν μπορεί πλέον να επηρεάσει καθοριστικά τους ψηφοφόρους. Αποτέλεσμα, η κατακόρυφη αύξηση της αναξιοπιστίας των Μέσων. Πολιτική και Επικοινωνία βαδίζουν μαζί και καλά κρατούν στον δρόμο της μεγάλης αμφισβήτησης και απαξίωσης. Η σύγχυση μεγαλώνει και ο πολίτης επιβαρύνεται με νέα επίπονα καθήκοντα, αφού υποχρεώνεται εκ των πραγμάτων να είναι σε θέση να προσεγγίζει κριτικά κάθε τί που συμβαίνει σε όλα τα επίπεδα της καθημερινής του ζωής.

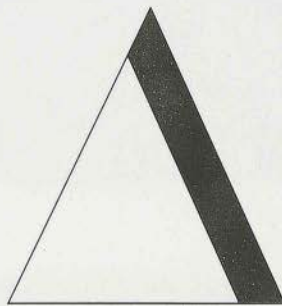
Η ανάγκη για έναν νέο δημόσιο λόγο, που με την αξιοπιστία του θα ξανακερδίσει την εμπιστοσύνη των πολιτών, είναι επείγουσα. Το περιοδικό *Δημοσιογραφία* επενδύει σ' αυτόν τον δημόσιο λόγο. ●

Η τρίτη εκδοχή

Η κατάληξη της ελληνικής περιπέτειας μπορεί να μην προκύψει από τα παλιά διλήμματα, που έχουν απαξιωθεί, αλλά από την αναδιάταξη του σκηνικού που λέγεται «Ευρώπη»

ΤΟΥ ΑΝΤΩΝΗ Δ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΙΔΗ*

Οι βασικές αρχές της διεξαγωγής της πολιτικής αντιπαράθεσης βρίσκονται σε εφαρμογή σ' αυτήν τη φάση της πορείας της Ελλάδας, άσχετα αν δεν το συνειδητοποιούμε. Πρώτη, η αρχή που αντιπροσώπευσε όσο λίγοι ο Ανδρέας Παπανδρέου: «για να βγεις από μια μεγάλη κρίση, δέξου μια άλλη μεγαλύτερη - εν ανάγκη δημιούργησέ την!». Δεύτερη η αρχή της διλημματικότητας: «θέσε στους ανθρώπους διλήμματα - όταν πάνε στην κάλπη, μ' αυτήν τη βάση θα λειτουργήσουν».

Την πρώτη αρχή τη βλέπουμε εν εξελίξει, ούτως ή άλλως. Την παραδοσιακή διλημματικότητα, όμως, θαρρούμε ότι η σημερινή διαχείριση (η Κυβέρνηση) πάει να την αναδιατυπώσει - και ίσως το αντιληφθεί αυτό και η Αξιοματική Αντιπολίτευση - με ενδιαφέροντα τρόπο. Δείτε:

Άδειες

Ξεκινάμε με τη διαβόητη υπόθεση - παιγμένη μέχρις εξαντλήσεως, αλλά δεν έχει «φύγει» ολότελα ακόμη - του διαγωνισμού για τις τηλεοπτικές άδειες. Εδώ είχαν τεθεί μια σειρά από διλήμματα, άλλα πιο γνήσια, άλλα λιγότερο: Δωρεάν/αρρύθμιστη λειτουργία ή έναντι τιμήματος/μέσα από αδειοδότηση; Αρμοδιότητα στο ΕΣΡ ή «πυροσβεστικά» στον υπουργό; Numerus clausus των «4» ή ό,τι σπκώνει η τεχνολογία; Στο βάθος όμως υπήρχε το άλλο διλημματικό στοιχείο: ποιος έχει «το πάνω χέρι»; η *μηγνιακή εξουσία* ή η *πολιτική*; Η αταρμποςύνη του διαγωνισμού από πλευράς Κυβέρνησης και η 14:11 απόφαση του ΣτΕ (όχι! δεν εννοούμε ότι μια απόφαση «χρωματίζεται» από την πλειοψηφία της, όμως η μονόδρομη σκέψη αποδεικνύεται ότι δεν ισχύει...) έδωσε απάντηση στην προσπάθεια να θεωρηθεί η ιστορία αυτή *bras-de-fer*. Την εικόνα κυριαρχίας, η Κυβέρνηση την έχασε. Την εικόνα «μέριμνα για τους μη έχοντες», μέσα από τη διάθεση των εκατομμυρίων των υπερθεματιστών, αμφίβολο αν την κέρδισε ποτέ.

Το ΕΣΡ, που είδαμε σ' αυτήν την περίοδο να υμνείται σαν η προηγούμενη ιστορία του να μην υπήρξε μνημείο μετριότητας και αχρωμίας, καλείται τώρα να «τρέξει» τον διαγωνισμό. Και να δώσει άδειες. Τέμνοντας παράλληλα όλα τα

* Δικηγόρος με ειδίκευση στα θέματα Ε.Ε., δραπέτης από νωρίς στη δημοσιογραφία, ο **Α. Δ. Παπαγιαννίδης** είναι σύμβουλος έκδοσης της «Δ».

Η «τρίτη εκδοχή»
μπορεί να έγκειται στο να
παραδεχθούμε ότι δεν είναι
πλέον η χώρα - η Ελλάδα
αλλιώς, η Κύπρος αλλιώς
- υποκείμενο της Ιστορίας,
αλλά αντικείμενό της σ'
αυτήν τη φάση.

Αν η Ελλάδα δεν τα καταφέρει να γίνει θύμα ενός ατυχήματος, τότε η κατάληξη της περιπέτειάς της μπορεί να προκύψει μέσα από τη συνολική ευρωπαϊκή εκ νέου ευθυγράμμιση

εκκρεμή ζητήματα: αριθμός αδειών, τίμημα, προϋποθέσεις αδειοδότησης, κριτήρια. Α, ναι, και... τη διεξαγωγή του διαγωνισμού.

Εκεί κάπου, για μας, κρύβεται και η τρίτη εκδοχή που παραμερίζει τη διλημματικότητα. Αν ούτε η μια προσέγγιση (ας πούμε της ισχύος), ούτε η άλλη (να την πούμε του business as usual); τα βγάζουν πέρα, τότε τι μένει; Μα... η ευθύνη για το νομοθετημένο και το συνταγματικά αδιέξοδο πλαίσιο. Θαρρούμε ότι αυτά θα πρέπει να κριθούν στις εκλογές.

Διαπραγματεύσεις

Πάμε τώρα στη διλημματικότητα των διαπραγματεύσεων για τη δεύτερη αξιολόγηση του Μνημονίου-3, μαζί και με την έναρξη της συζήτησης για διευθέτηση ή αναδιάρθρωση (και όχι απομείωση, πάντως ούτε κατ' ιδέαν για διαγραφή) του ελληνικού χρέους.

Εδώ, οι παλιές γραφικές διλημματικότητες με απεύθυναν τους οπαδούς των εκάστοτε κομμάτων στο στίλ Μνημόνιο-ΑντιΜνημόνιο ή σκληρή διαπραγμάτευση-εφεκτικότητα ως προς τις υπαγορεύσεις των «εταίρων» έχουν προ πολλού απαξιωθεί. Η επιμονή, δε, του πολιτικού προσωπικού να μετέρχεται αυτού του είδους τα πολεμοφόδια (μαζί και τις καμμένες εκείνες τις «κόκκινες γραμμές») απλώς διαβρώνει ταχύτατα την εικόνα που οι πολίτες διαπρούν – ακόμη – για τους εκπροσώπους τους. Όμως, με βάση τη βιαιότητα της επιβολής του δικίου (και όχι του δικαίου!) του ισχυροτέρου, όπως συμβολοποιείται από την περίπτωση Βόλφγκανγκ Σάουμπλε στην ελληνική λαϊκή κουλτούρα, αρχίζει και εδώ να προκύπτει κατά τη γνώμη μας η τρίτη εκδοχή: όσο μετά το Brexit και μετά την εκλογή Τραμπ και μετά το αμφιλεγόμενο ιταλικό δημοψήφισμα και μετά το «στρώσιμο» του εδάφους για τις γαλλικές Προεδρικές του 2017 θα αναδιατυπώνεται το σκηνικό «Ευρώπη», τόσο οι ελληνικές εκλογές θα φεύγουν από τον «αστερισμό» του ασπρόμαυρου.

Αν η Ελλάδα δεν τα καταφέρει να γίνει θύμα ενός – σχεδιασμένου; και... από ποιους; – ατυχήματος, και δεν αναφερόμαστε μόνον στα δικά μας εσωτερικά παίγνια: ένας ελληνικός εκτροχιασμός πόσο θα «βόλευε» ως εξωγενής

κρίση στη μακρά γερμανική προεκλογική διαδρομή(;), τότε η κατάληξη της περιπέτειάς της μπορεί να προκύψει μέσα από τη συνολική ευρωπαϊκή εκ νέου ευθυγράμμιση. (Όχι όπως το φαντασιωνόταν ο ΣΥΡΙΖΑ το 2013-15, αλλά με ενδιαφέρουσες διεθνοπολιτικές διαστάσεις. «Ξαναδιαβάστε» τον Barack Obama στην Αθήνα).

Ένα οδυνηρά καινούργιο σκηνικό

Δεν είναι εύκολο να κάνουμε το επόμενο βήμα, εκείνο δηλαδή της υπέρβασης των διχοτομιών στον χώρο της εξωτερικής πολιτικής που, για σκοτεινούς λόγους, συνεχίζουμε ακόμη στην Ελλάδα να υπάγουμε στη διάτυπωση «εθνικά θέματα». (Πολύ κοντά, κάτω από την επιφάνεια, κρύβεται η φρικαλέα λέξη «αντεθνική» στάση, θέση ή οτιδήποτε άλλο). Με την απογείωση του αναθεωρητισμού από πλευράς του – κυρίαρχου, μετά το πραξικόπημα του καλοκαιριού και τη διεξοδική καταστολή στην Τουρκία, που ήδη «ενσωματώνει» και αρκετήν από την αντιπολίτευση: σημειώστε το! – Ρετζέπ Ταγρίπ Ερντογάν, ο οποίος κλιμακωτά επιχειρεί να ξηλώσει τη Συνθήκη της Λωζάνης, παράλληλα με την αποτελεσματική τροχοδρόμηση των διαπραγματεύσεων για το Κυπριακό προς νέα αδιέξοδα και με κορύφωση την αμφισβήτηση της ίδιας της σημαίας της Κυπριακής Δημοκρατίας (όπου ο Ερντογάν έχει δικίο, αλλιώς: η σημαία με το νησί και τον κλάδο ελιάς μετά το 1975 θα 'πρεπε να έχει σχεδιασμένο αγκαθωτό σύρμα στη μέση, υπόμνηση στο διεθνές σύστημα της πραγματικότητας της εισβολής/κατοχής), έχουμε ένα οδυνηρά καινούργιο σκηνικό. Στο οποίο το Προσφυγικό/Μεταναστευτικό μπορεί, κάθε στιγμή, να παίξει τον ρόλο καταστροφικού επιταχυντή.

Εδώ, η «τρίτη εκδοχή» είναι, ατυχώς, ιδιαίτερα δυσάρεστη: έγκειται στο να παραδεχθούμε ότι δεν είναι πλέον η χώρα – η Ελλάδα αλλιώς, η Κύπρος αλλιώς – υποκείμενο της Ιστορίας, αλλά αντικείμενο της σ' αυτήν τη φάση. Και να προσπαθήσουμε τουλάχιστον, οι ηγεσίες όχι να φυλάξουν τα νώτα τους (επιφυλάσσουντας στον εαυτό τους τον ρόλο του «καλού»), αλλά να δείχνουν στον κόσμο το πού πάει το πράγμα, με τι κόστος και γιατί. Δεν θα 'ταν ίσως ένδοξο. Θα 'ταν όμως έντιμο. ●

ΚΑΤΟΧΗ
ΝΑΖΙΣΜΟΣ
ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Υπερτακτικός ναύαρχος και αποχρονισμένος

Μετέφρασε: Θανάσης Γκιόργης

Επιμέλεια - εισαγωγή: Θανάσης Γκιόργης - Μιχαήλ Χαϊδόπουλος

ΜΕΤΑΜΕΣΟΝΥΚΤΙΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΣΤΙΣ ΡΙΖΕΣ
ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ
Η ΔΕΚΑΕΤΙΑ
ΤΟΥ 1980

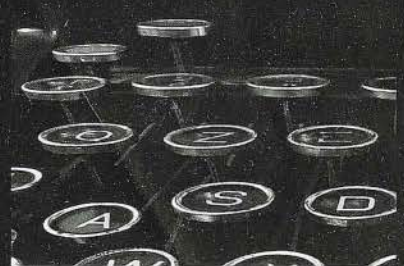

όπως την ακτέρασε ο
Οικονομικός ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ

Σπύρος Α. Βρετός

ΜΕΤΑΜΕΣΟΝΥΚΤΙΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ
Η ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΕΣ
ΦΩΤΟΒΟΛΙΔΕΣ;
Η ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ
ΣΤΗΝ ΤΡΙΕΤΙΑ 2016-2018

Προλογίζει
ο Αλέκος Παπαδόπουλος

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΑΪΣΤΡΟΣ

ΜΕΤΑΜΕΣΟΝΥΚΤΙΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΓΕΝΙΚΗ ΠΑΡΑΧΟΡΗΣΗ ΤΩΝ ΚΑΛΥΑΝ ΓΑΛΛΕΡΙΕΣ, ΑΘΗΝΑ - ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Πάνος Τσαγκάρης

For Between the Light and the Darkness We Stand, 2011

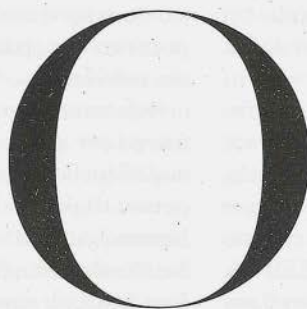
12 prints, (edition of 5+2a.p) 36X28 το καθένα

Ομάδα, κερκίδα, ενημέρωση

Πλειοδότες και παραλίγο μοναδικοί παίκτες στο τηλεοπτικό γήπεδο οι τέσσερις επιχειρηματίες που πλήρωσαν αδρά για την απόκτηση τηλεοπτικής άδειας παίζουν επιθετικά στην περιοχή της πολιτικής επιρροής και του λαϊκού ερείσματος

ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΦΩΤΕΙΝΟΠΟΥΛΟΥ*

Οι τέσσερις πλειοδότες του διαγωνισμού για τις άδειες των καναλιών έχουν ένα κοινό χαρακτηριστικό: την παράλληλη ενασχόληση με τον αθλητισμό, είτε τώρα είτε κατά το παρελθόν. Οι τρεις εξ αυτών (Αλαφούζος, Μαρινάκης, Σαββίδης) είναι ιδιοκτήτες κορυφαίων ποδοσφαιρικών ομάδων (ΠΑΟ, ΟΣΦΠ, ΠΑΟΚ), ενώ ο Μίνως Κυριακού διετέλεσε επί αρκετά χρόνια πρόεδρος του Πανελληνίου και στη συνέχεια πρόεδρος της Ελληνικής Ολυμπιακής Επιτροπής (ΕΟΕ).

Στις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες όλοι, πλην του Ιβάν Σαββίδη, έχουν το κοινό χαρακτηριστικό της ενασχόλησης με τη ναυτιλία σε διεθνές επίπεδο, η οποία συνεπάγεται κατά κανόνα επαρκή ρευστότητα.

Ο **Μίνως Κυριακού** δραστηριοποιείται στη ναυτιλία από τα μέσα της δεκαετίας του 1960 έως και σήμερα. Με τα ΜΜΕ ενεπλάκη το 1989, οπότε και ίδρυσε τον Όμιλο ANT1. Μέσα σε αυτήν την 25ετία ο Κυριακού διεύρυνε τις δραστηριότητες του Ομίλου με επίκεντρο την ψυχαγωγία, δημιουργώντας ουσιαστικά μια «αυτοκρατορία», από την οποία ξεχώριζαν επί αρκετά χρόνια ο ραδιοφωνικός σταθμός «Ρυθμός 94,9», η δισκογραφική εταιρεία Heaven και περιοδικά lifestyle όπως το *OK*, ο *Αστρολόγος*, κ.ά. Αν και όχι αμιγώς επιχειρηματική, η ενασχόληση του Μ. Κυριακού με τον αθλητισμό ήταν αξιοσημείωτη. Ο πρόεδρος του Ομίλου ANT1 ανέλαβε την προεδρία του Πανελληνίου το 1997 και στη συνέχεια εξελέγη πρόεδρος της ΕΟΕ το 2005, από όπου και παραιτήθηκε το 2010. Αυτή του η ενασχόληση έλαβε τεράστιες πολιτικές προεκτάσεις, καθώς συγκρούστηκε με τον σύζυγο της Ντόρας Μπακογιάννη, Ισίδωρο Κούβελο, παρότι και ο ίδιος προέρχεται από τον χώρο της κεντροδεξιάς, όπως είχε ουσιαστικά παραδεχθεί στην πρώτη του αποκαλυπτική συνέντευξη στον Θανάση Λάλα το 1999 για το περιοδικό *BHMAgazino*.

Η σύγκρουση οδήγησε στην ήττα του στις εκλογές του 2010 στην ΕΟΕ, για την

* Ο Παναγιώτης Φωτεινόπουλος είναι φοιτητής του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών «Επικοινωνία και Νέα Δημοσιογραφία» του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου και δημοσιογράφος στην τοπική εφημερίδα «Πατρίς» του Πύργου.

οποία επέρριψε ευθύνες στην τότε κυβέρνηση Καραμανλή, επιτιθέμενος μέσω του ANTI στην οικογένεια Μητσοτάκη και σπλιτεύοντας, σύμφωνα με ρεπορτάζ του *Βήματος* εκείνη την περίοδο, τις επιχειρηματικές της δραστηριότητες στη Μαγνησία, στο πλαίσιο των Μεσογειακών Αγώνων 2013, οι οποίοι εντέλει δεν πραγματοποιήθηκαν στην Ελλάδα! Ο Μ. Κυριακού υποστηρίχθηκε από το ΠΑΣΟΚ για να γίνει πρόεδρος της ΕΟΕ, αποδεικνύοντας ότι το συμφέρον είναι ενίοτε διακομματικό αλλά και αμοιβαίο, διότι κανένα κόμμα δεν θέλησε κακές σχέσεις με έναν καναλάρχη.

Το παρασκήνιο εκείνων των εκλογών ήταν τόσο έντονο που θύμιζε το θρυλικό σίριαλ «Δυναστεία», όπως είχε πολύ εύστοχα γράψει ο Γ. Τζούστας στο *Βήμα* σε άρθρο με τίτλο «Η γαλάζια δυναστεία της ΕΟΕ» τον Φεβρουάριο του 2009. Απόδειξη των ισορροπιών και των... διακομματικών συμφερόντων είναι και ο πολιτικός αυτοπροσδιορισμός του Μ. Κυριακού στη συνέντευξή του στο *BHMAgazino*:

«Εγώ ανήκω στη φιλελεύθερη παράταξη και δεν εννοώ σώνει και καλά τη Νέα Δημοκρατία. Αν πάρουμε τις καταβολές της οικογένειάς μου – γιατί αυτό παίζει ρόλο – ήταν βενιζελικοί. Εγώ δεν θεωρώ δεξιό τον εαυτό μου... Ποτέ δεν υπήρξα δεξιός. Μέσα μου έχω πολλά αριστερά στοιχεία, από αυτά όμως που στην Αριστερά δεν ευδοκίμησαν ποτέ», είχε δηλώσει το 1999 ο Μ. Κυριακού, μην παραλείποντας να πει για τον τότε πρωθυπουργό Κώστα Σημίτη ότι τον βρίσκει «πολύ αποφασιστικό σε κάποια θέματα για τα οποία πήρε αποφάσεις και τις έφερε εις πέρας. Δεν νομίζω ότι έχει μεθύσει με την εξουσία. Όσο μπορώ να τον γνωρίζω, τον θεωρώ πολύ σεμνό άνθρωπο!»

Μετά την απόσυρσή του από τα αθλητικά δρώμενα, περιόρισε τον ενημερωτικό τομέα στον ANTI, δείχνοντας μειωμένο ενδιαφέρον για την άσκηση πολιτικής επιρροής. Ωστόσο, δέχθηκε επικρίσεις για τη στάση δημοσιογράφων του καναλιού στο δημοψήφισμα του 2015, η οποία είχε συνέπεια την παραπομπή τους στο πειθαρχικό της ΕΣΗΕΑ, καθώς θεωρήθηκε ότι μερολήπτισαν υπέρ του «Ναι». Στην αρμόδια Επιτροπή της Βουλής για τα δάνεια των ΜΜΕ, πάντως, ο διευθυντής ειδήσεων του καναλιού, Στρ. Λιαρέλης, υπερασπίστηκε σθεναρά το κύρος του σταθμού κατά την κατάθεσή του, επισημαίνοντας ότι «το δελτίο ειδήσεων του Αντέννα έχει επιβραβευτεί και από τις έρευνες της κοινής γνώμης και από τις μετρήσεις τηλεθέασης ως ένα από τα πλέον έγκυρα δελτία ειδήσεων στη χώρα».

Ο **Βαγγέλης Μαρινάκης** είναι εφοπλιστής διεθνούς εμβέλειας και η μοναδική του επαγγελματική ενασχόληση στην Ελλάδα είναι ο Ολυμπιακός, τον οποίο απέκτησε το 2010 από τον Σωκράτη Κόκκαλη. Η εμπλοκή του στα ΜΜΕ ξεκίνησε με την αγορά του 20% του ΣΚΑΪ από την οικογένεια Αλαφούζου, ωστόσο η αντιπαλοποίησή τους στο πεδίο του ελληνικού ποδοσφαίρου τον οδήγησε στην αποχώρησή του. Σύμφωνα με στοιχεία που κατατέθηκαν πριν από μερικούς μήνες στη Βουλή από τους βουλευτές του ΣΥΡΙΖΑ, Ν. Συρμαλένιο και Ν. Σαντορινιό, ο Β. Μαρινάκης χρηματοδότησε τις εφημερίδες *Παραπολιτικά* και *Πρώτο Θέμα* μέσω offshore εταιρειών.

Με βάση την κατάθεση του κ. Συρμαλένιου για τα δάνεια του *Πρώτου Θέματος*, «στις 15.12.2010 και στις 12.5.2011 διενεργήθηκαν αυξήσεις μετοχικών κεφαλαίων της “Αναπτυξιακής”, που είναι αλληλοεμπλεκόμενη εταιρεία, και της εταιρείας “Νέο Θέμα” με τα ποσά των 2.300.000 και 2.700.000 αντίστοιχα, που καλύφθηκαν από τις εξωκώριες εταιρείες “PT Media Corp Inc” και “White Rock Investments S.A.”, συμφερόντων Βίκτωρα Ρέστη και Βαγγέλη Μαρινάκη». Στην κατάθεση του κ. Σαντορινιού επισημαίνεται ότι «ο Βαγγέλης Μαρινάκης έχει εγγυηθεί πάλι με offshore εταιρεία το δάνειο που πήραν τα Παραπολιτικά από την Εθνική Τράπεζα για να αγοράσουν τον ραδιοσταθμό του Ομίλου. Στις 17/2/2014 η Εθνική Τράπεζα χρηματοδότησε την “ΠΑΡΑ ΕΝΑ Μονοπρόσωπη ΕΠΕ” (“*Παραπολιτικά*”) με το ποσό των 800.000 εφάπαξ, προκειμένου να προβεί στην αγορά του ραδιοφωνικού σταθμού “90,1”, του σημερινού “ΠΑΡΑΠΟΛΙΤΙΚΑ FM”, και του συνόλου του τεχνικού εξοπλισμού».

Οι πολιτικές αναφορές του Μαρινάκη παραπέμπουν στον χώρο της Κεντροδεξιάς, μάλιστα έχει παντρευτεί την Ντόρα Μπακογιάννη με τον Ισίδωρο Κούβελο, ωστόσο από το 2014 έχει ξεκινήσει αυτόνομη καριέρα στην αυτοδιοίκηση, καθώς εξελέγη δημοτικός σύμβουλος με τον συνδυασμό του νέου δημάρχου Πειραιώς – και εργαζόμενου για πολλά χρόνια στον Ολυμπιακό – Γιάννη Μώραλη.

Τα δύο σημεία αναφοράς για τις κινήσεις του Μαρινάκη και τις σχέσεις του με το πολιτικό σύστημα είναι η διαμάχη με τον επιχειρηματία Δημ. Μελισσανίδη και οι δικαστικές του υποθέσεις.

Ο ιδιοκτήτης του Ολυμπιακού εκδίωξε τη δυσάρεσκη για την πώληση του ΟΠΑΠ στον Μελισσανίδη, και τη συνακόλουθη πολιτική που εφάρμοσε ο οργανισμός σε σχέση με τον Ολυμπιακό. Μάλιστα σε επίσημη σελίδα της ΠΑΕ Ολυμπιακός προς τον ΟΠΑΠ, η οποία φέρει την υπογραφή του διευθύνοντος συμβούλου του συλλόγου, Ιωάννη Βρέντζου, έγινε λόγος για «πρακτικές που θίγουν τη μεγαλύτερη ελληνική ποδοσφαιρική ομάδα και νοθεύουν τον υγιή ανταγωνισμό στο ελληνικό ποδόσφαιρο». Από το περιβάλλον του επιχειρηματία άφησαν να εννοηθεί ότι η πώληση πραγματοποιήθηκε με τις «ευλογίες» του τότε πρωθυπουργού Αντ. Σαμαρά, με αποτέλεσμα η εφημερίδα *Παραπολιτικά* να επιτίθεται και στους δύο. Για παράδειγμα, σε διαδικτυακό άρθρο (29.12.2014) γράφτηκε ότι «ο μικρομέτοχος του ΟΠΑΠ φέρεται να πληρώνει μέχρι και τα ενοίκια των κεντρικών γραφείων της Ν.Δ. στη Συγγρού» και πως «κάποιες κακές γλώσσες διέδιδαν ότι ένα μεγάλο κομμάτι της προεκλογικής καμπάνιας της Ν.Δ. θα καλυφθεί μέσω ΟΠΑΠ».

Επίσης, το γεγονός ότι ο Μαρινάκης κατηγορείται για πέντε κακοουργήματα, τα οποία απορρέουν από την εμπλοκή του στο ποδόσφαιρο, με σημαντικότερη την κατηγορία της «ένταξης και διεύθυνσης εγκληματικής οργάνωσης», όπως αναφέρει η *Εφημερίδα των Συντακτών* (22/8/2016), οδήγησε στη σύγκρουση με τον υφυπουργό Αθλητισμού Στ. Κοντονή με όχημα τα Παραπολιτικά. Ο Ζακυνθινός υφυπουργός ήταν στο πρωτοσέλιδο τόσο στις 22 Οκτωβρίου 2016, με

Ο Ιβάν Σαββίδης αναφέρεται διαρκώς στην Ορθοδοξία, έχει για υποστηρικτή του τον Πάνο Καμμένο και θεωρείται προσωπικός φίλος του Πούτιν

ρεπορτάζ για τη σύζυγό του, όσο και στις 28 Οκτωβρίου 2016 σε άρθρο με τίτλο «Ξήλωσε τη... συντρόφισσα»!

Κριτική ασκήθηκε και στους εισαγγελείς που εμπλέκονται στις ποδοσφαιρικές υποθέσεις, Ισίδωρο Ντογιάκο και Στ. Δασκαλόπουλο, με τον δεύτερο να θεωρείται ότι «πάντα ήταν σε διατεταγμένη υπηρεσία και υπάκουε τυφλά στις εντολές του Ισ. Ντογιάκου, ο οποίος εκτελούσε συμβόλαιο σε βάρος μου», σύμφωνα με την επίσημη ανακοίνωση του Βαγγέλη Μαρινάκη στην ιστοσελίδα της ΠΑΕ Ολυμπιακός.

Η συμμετοχή του στον διαγωνισμό των αδειών θεωρείται από πολλούς η αφορμή για τις αινιγματικές δηλώσεις του ευρωβουλευτή του ΣΥΡΙΖΑ, Κ. Χρυσόγονου, στο ΑΠΕ-ΜΠΕ, σύμφωνα με τις οποίες «οι τηλεοπτικές άδειες δεν μπορεί να έχουν μόνο οικονομικά κριτήρια αλλά και άλλα κριτήρια, τα οποία να θωρακίζουν το δημόσιο βίο της χώρας απέναντι στο κίνδυνο να βρεθούν Μέσα Ενημέρωσης υπό τον έλεγχο προσώπων τα οποία για παράδειγμα να σχετίζονται με τον οργανωμένο έγκλημα. Θα πρέπει να διασφαλίσουμε ότι στη δημοκρατία της Κολομβίας δεν θα βρεθεί τηλεοπτικός σταθμός υπό τον έλεγχο του Πάμπλο Έσκομπαρ».

Το περασμένο καλοκαίρι ο Βαγγέλης Μαρινάκης επιχείρησε να αποκτήσει μετοχές της ιστορικής βρετανικής ομάδας Νότιγχαμ Φόρεστ, ωστόσο, εφημερίδες όπως ο *Guardian* και η *Mirror* αφιέρωσαν εκτενή ρεπορτάζ στον ιδιοκτήτη του Ολυμπιακού και τις δικαστικές του υποθέσεις, τόσο για την υπόθεση των στημένων αγώνων όσο και για την υπόθεση της εγκληματικής οργάνωσης, γράφοντας ότι «Η Λίγκα ερευνά την αγορά της Νότιγχαμ από Μαρινάκη».

Ο **Ιβάν Σαββίδης**, επιλαχών που ανακηρύχθηκε πλει-

οδότης λόγω... Καλογρίτσα, έγινε ευρύτερα γνωστός στο ελληνικό γίγνεσθαι όταν αγόρασε την ποδοσφαιρική ομάδα του ΠΑΟΚ και στη συνέχεια αποπλήρωσε τοις μετρητοίς τα υπέρογκα χρέη της, ύψους 11 εκατ. ευρώ. Όπως φάνηκε μετέπειτα, ο ΠΑΟΚ ήταν μόνο ένα μέρος του επενδυτικού πλάνου, αφού ακολούθησε πλήθος εξαγορών, αφήνοντας ερωτηματικά για τις απώτερες επιδιώξεις του. Μέχρι τώρα έχει αγοράσει τη «ΣΕΚΑΠ», για την απόκτηση της οποίας το *dealnews.gr* ανέφερε ότι έγινε ύστερα από πιέσεις του τότε πρωθυπουργού Αντ. Σαμαρά, προκειμένου να μην περιέλθει η ιστορική καπνοβιομηχανία σε τουρκικό όμιλο. Ο Ιβάν Σαββίδης εξαγόρασε το ιστορικό ξενοδοχείο «Μακεδονία Παλλάς», τη Βίλα Ζαρντινίδη, το θρυλικό «κόκκινο κτίριο» στο κέντρο της Θεσσαλονίκης και προσφάτως και τη «Σουρωτή», δείχνοντας ότι έχει σκοπό να εξελιχθεί σε σημαντικό οικονομικό παράγοντα της χώρας. Οι συνολικές του επενδύσεις στην Ελλάδα έως τώρα, χωρίς το κανάλι, υπερβαίνουν τα 150 εκατ. ευρώ, σύμφωνα με πρόχειρους υπολογισμούς από τα ποσά που έχουν δοθεί στη δημοσιότητα.

Ο Ιβάν Σαββίδης είναι επιχειρηματίας ρωσοποντιακής καταγωγής, πολιτογραφημένος Έλληνας, με πυρήνα των δραστηριοτήτων του την εταιρεία Agroscom, μία από τις 200 μεγαλύτερες της Ρωσίας, σύμφωνα με το *forbes.ru*.

Εκτός από την καριέρα του στις επιχειρήσεις, ο Σαββίδης έχει να επιδείξει και πολιτική καριέρα, καθώς έχει εκλεγεί βουλευτής με το κόμμα «Ενωμένη Ρωσία» του Βλ. Πούτιν στη ρωσική Δούμα και θεωρείται προσωπικός φίλος του Ρώσου Προέδρου. Το γεγονός αυτό έχει προκαλέσει σενάρια ίδρυσης κόμματος στην Ελλάδα από τον ίδιο, μια και

Σύμφωνα με στοιχεία που κατατέθηκαν στη Βουλή, ο Βαγγέλης Μαρινάκης χρηματοδότησε τις εφημερίδες *Παραπολιτικά* και *Πρώτο Θέμα* μέσω offshore εταιρειών

έχει χαρακτηριστεί «το μάτι και το αυτί του Πούτιν», παρά τις διακυμάνσεις στις σχέσεις τους, σύμφωνα με αφιέρωμα του *dealnews.gr*.

Οι σχέσεις του με το ελληνικό πολιτικό σύστημα κινούνται στον χώρο της αποκαλούμενης «λαϊκής Δεξιάς». Φέρεται να διατηρεί καλή σχέση με τον υπουργό Άμυνας Πάνο Καμμένο, σε σημείο που ο υπουργός Άμυνας έφθασε να εκφράσει τη δυσαρέσκειά του, επειδή σε ανακοίνωσή του Ολυμπιακού ο Σαββίδης αποκλήθηκε «φιλοξενούμενος στη χώρα μας». «Η προσβολή του Ποντιακού Ελληνισμού στο πρόσωπο του Έλληνα Ιβάν Σαββίδη απαιτεί δημόσια συγνώμη τώρα», έγραψε χαρακτηριστικά στο twitter ο Π. Καμμένος.

Λίγους μήνες νωρίτερα, ο Ιβάν Σαββίδης είχε πάρει θέση στα εσωκομματικά της Νέας Δημοκρατίας, καθώς παρέστη σε προεκλογική ομιλία του Απόστολου Τζιτζικώστα για την ανάδειξη του νέου προέδρου της αξιωματικής αντιπολίτευσης.

Ο ίδιος ο Σαββίδης στις ομιλίες του αναφέρεται διαρκώς στην Ορθοδοξία, φθάνοντας ακόμα και στο σημείο να

ζητήσει την παραίτηση του Ν. Φίλη από το Υφυπουργείο Παιδείας για τις δηλώσεις του σχετικά με τη Γενοκτονία των Ποντίων, σύμφωνα με δημοσίευμα της Εφημερίδας των Συντακτών. Χρησιμοποιώντας λόγο που ρέπει προς τον λαϊκισμό, έχει αποκαλέσει μη πατριώτη τον πρώην πρωθυπουργό Γιώργο Παπανδρέου επειδή – όπως δήλωσε σε συνέντευξή του στην *Ελευθεροτυπία* το καλοκαίρι του 2011 – αρνήθηκε δάνειο από τη Ρωσία προτού βάλει τη χώρα στο μνημόνιο.

Η οικογένεια **Αλαφούζου** είναι η πρώτη εφοπλιστική οικογένεια που απέκτησε ΜΜΕ, εκμεταλλευόμενη το κενό που άφησε η δικαστική περιπέτεια του Γ. Κοσκωτά στα τέλη της δεκαετίας του 1980. Έως τότε, είχε μακρά παράδοση στη ναυτιλία, η οποία ξεκινά από τα τέλη του 19ου αιώνα και συνεχίζεται μέχρι σήμερα με αξιόλογες επιδόσεις, σύμφωνα με το *dealnews.gr*.

Η είσοδος στα ΜΜΕ μέσω της εξαγοράς της *Καθημερινής* και του ΣΚΑΪ εξελίχθηκε στη δημιουργία ενός γιγαντιαίου ομίλου, ο οποίος περιλαμβάνει πλήθος δραστηριοτήτων, με σπουδαιότερες τους ραδιοφωνικούς σταθμούς: «ΣΚΑΪ

100.3» και «ΜΕΛΩΔΙΑ 99,2», και τον εκδοτικό οίκο ΣΚΑΪ ΒΙΒΛΙΟ. Από το 2012 ο Γ. Αλαφούζος είναι ιδιοκτήτης της ΠΑΕ Παναθηναϊκός, κίνηση που οδήγησε στη ρήξη με τον Βαγγέλη Μαρινάκη, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως.

Ο συγκεκριμένος πλειοδότης έχει την πιο ξεκάθαρη ιδεολογική θέση, καθώς δήλωσε υπέρμαχος του «φιλελευθερισμού, του αντικρατισμού και του φιλοευρωπαϊσμού (...) με σαφές ιδεολογικό και πολιτικό πλαίσιο και ανάλογο μέτωπο κατά του ΣΥΡΙΖΑ» στην κατάθεσή του στην Εξεταστική Επιτροπή της Βουλής για τα δάνεια των ΜΜΕ και των Κομμάτων.

Είναι χαρακτηριστικό ότι από το 2010 και την ένταξη της Ελλάδας στον μηχανισμό στήριξης, τόσο η *Καθημερινή* όσο και ο ΣΚΑΪ είχαν συγκεκριμένο ύφος στην ειδησιογραφική κάλυψη του θέματος, καθώς σύμφωνα με έρευνα του τμήματος Επικοινωνίας & ΜΜΕ του Πανεπιστημίου Αθηνών με τίτλο «Η ενημέρωση σε περιόδους κρίσης», οι δημοσιογράφοι της *Καθημερινής*, στο 89,6% των πολιτικών ειδήσεων, απέφευγαν να αναφερθούν στις επιπτώσεις που έχουν τα σχεδιαζόμενα μέτρα σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες και προτιμούσαν να εστιάζουν στην πηγή των αποφάσεων και στις συνθήκες που διαμορφώνονται, αποσιωπώντας το ουσιαστικό αποτέλεσμα.

Σύμφωνα με έρευνα για την κρίση στον Τύπο, η οποία δημοσιεύθηκε στην *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* το 2011 (τ. 134-135), η *Καθημερινή* χρησιμοποίησε λόγο σαφούς ιδεολογικής τοποθέτησης, με έμφαση στη δήλωση της αναγκαιότητας της προσφυγής στο ΔΝΤ. «Η προσφυγή στο ΔΝΤ χαρακτηρίζεται με ουδέτερους ή θετικούς όρους, ενώ οι επιπτώσεις της παρουσιάζονται με ένα λεξιλόγιο που εστιάζει, αφενός, στη σκληρότητα (αρνητική σημασία), αφετέρου, στην αναγκαιότητα (θετική) και προβλήθηκε το γεγονός ως μια αναγκαία απόφαση που στόχο έχει τη σωτηρία της χώρας», αναφέρει χαρακτηριστικά στα συμπεράσματά της η έρευνα.

Οι σχέσεις της οικογένειας Αλαφούζου με το πολιτικό σύστημα ήταν πολύ στενές στο παρελθόν και προσέλα-

βαν μεγάλες διαστάσεις, όταν ο πρώην πρόεδρος του Κ. Μπισσοτάκης απέδωσε την πώληση της κυβέρνησής του στον ΣΚΑΪ, εξαιτίας της διαμάχης που είχε με την οικογένεια. Από την πλευρά της οικογένειας του καταλογίζουν παρεμβάσεις στη δικαιοσύνη για καταδικαστικές αποφάσεις, όπως αναφέρει το *Βήμα* σε αποκαλυπτικό ρεπορτάζ που δημοσιεύθηκε το 2006 με τίτλο «Οι "είσαγγελείς" που έγιναν "κατηγορούμενοι"».

Παρά τη σύγκρουση με τη Ν.Δ., ο όμιλος δεν προσέγγισε ποτέ το ΠΑΣΟΚ, λόγω των στενών σχέσεων του κόμματος με τον ΔΟΛ. Ωστόσο, η σταθερή ιδεολογική άποψη του ΣΚΑΪ τον έχει οδηγήσει σε σφοδρή σύγκρουση με τη σημερινή κυβέρνηση, όμως αξιοσημείωτη είναι και η κριτική που άσκησε το κανάλι στον «αντιμνημονιακό» Αντώνη Σαμαρά, ο οποίος είχε αποκλείσει από τις δημοσιογραφικές ερωτήσεις στη συνέντευξη Τύπου στη ΔΕΘ το 2011.

Ο εκπρόσωπος του ΣΚΑΪ, Κ. Κιμπουρόπουλος, προσερχόμενος στον διαγωνισμό έκανε λόγο στις κάμερες για «λύτρα για να λειτουργούν τα κανάλια όπως πρέπει», ενώ ο ίδιος ο Γ. Αλαφούζος κατηγορησε την κυβέρνηση για πολιτική δίωξη εναντίον του, εξαιτίας της δέσμευσης της περιουσίας του με το πρόσχημα του φορολογικού ελέγχου. Κατά τη διάρκεια της κατάθεσής του στην εξεταστική επιτροπή της Βουλής, τόνισε ότι είναι συνεπής στις δανειακές του οφειλές, σύμφωνα με όσα αναφέρει η *Εφημερίδα των Συντακτών* σε άρθρο-πορτρέτο του Γ. Αλαφούζου πριν

από τον διαγωνισμό.

Ανεξαρτήτως κατάληξης του διαγωνισμού, δύσκολα θα αλλάξει κάτι ως προς την αρνητική παρακαταθήκη των τελευταίων 25 ετών, ειδικά σε μια Ελλάδα βυθισμένη στην οικονομική κρίση. Το ότι οι τρεις πλειοδότες έχουν ως όχημα λαϊκού ερείσματος ποδοσφαιρικές ομάδες μαρτυρά τις σκοπιμότητές τους, όμως δεν πρέπει να παραγνωρίζεται και η αντίθετη όψη του τηλεοπτικού πεδίου: η άσκηση επιρροής και η προσπάθεια ελέγχου είναι αμφίδρομη και ο «διάλογος» ΜΜΕ και πολιτικών διαρκής. ●

« » Η οικογένεια Αλαφούζου είναι η πρώτη εφοπλιστική οικογένεια που απέκτησε Μέσο Ενημέρωσης στην Ελλάδα έχοντας ξεκάθαρη ιδεολογική τοποθέτηση. « »

Social Media Thoughts

ΤΗΣ ΛΗΔΑΣ ΤΣΕΝΕ*

* Η **Λήδα Τσενέ** είναι διδάκτωρ του Παντείου Πανεπιστημίου. Διδάσκει στο ΜΠΣ «Επικοινωνία και νέα Δημοσιογραφία» του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

«Το σύμπαν είναι φτιαγμένο από ιστορίες και όχι από άτομα».

Έτσι ξεκινά το ποίημά του «The Speed of Darkness» ο Muriel Rukeyser, υπογραμμίζοντας τη σημασία της αφήγησης για τον άνθρωπο

LIBRARY OF CONGRESS

Η δύναμη των ιστοριών

Όλοι έχουμε μια ιστορία να πούμε. Και είναι αλήθεια. Οι ιστορίες είναι συνυφασμένες με την ανθρώπινη φύση και, όπως υποστηρίζει ο Dr. Fischer, αντιλαμβανόμαστε και βιώνουμε τη ζωή σαν μια σειρά από συνεχόμενες αφηγήσεις, που περιλαμβάνουν διαμάχες, χαρακτήρες και πλοκή με αρχή, μέση και τέλος.

Ο ανθρώπινος εγκέφαλος, όπως έχει αποδειχθεί και επιστημονικά, είναι προγραμματισμένος να συγκρατεί και να επεξεργάζεται μια πληροφορία πολύ πιο εύκολα, όταν αυτή τοποθετηθεί σε ένα ευρύτερο αφηγηματικό πλαίσιο. Αν επιχειρήσουμε να αποδομήσουμε μια ιστορία και να τη δούμε στην πιο απλή της μορφή, δεν είναι τίποτε άλλο από μια σχέση αιτίας και αποτελέσματος. Και αυτή ακριβώς η αιτιακή σχέση είναι ο τρόπος με τον οποίο σκεφτόμαστε.

Γιατί όμως οι ιστορίες και η αφήγηση είναι τόσο σημαντικές; Μέσα από την

αφηγηματική διαδικασία επεξεργάζομαστε πιο σύνθετες έννοιες, κατανοούμε τις εμπειρίες μας, σχετιζόμαστε με άλλους ανθρώπους, συνδεόμαστε, κινητοποιούμαστε, συνεργαζόμαστε. Μέσα από τις ιστορίες κατανοούμε καλύτερα τον κόσμο μας και συνθέτουμε τη δική μας αλήθεια, καθώς – όπως πολύ σωστά παρατηρεί η Hannah Arendt – οι αφηγήσεις αποκαλύπτουν το νόημα, χωρίς να κάνουν το λάθος να το προσδιορίζουν.

Οι ιστορίες έχουν τη δύναμη όχι μόνο να μας επιτρέπουν να κατανοούμε και να θυμόμαστε πιο εύκολα πληροφορίες, αλλά επίσης να τις διαβιβάζουμε/μεταδίδουμε πολύ πιο εύκολα στο ακροατήριό μας. Άλλωστε, όπως λέει και ο Jonathan Gottschall στο βιβλίο του *The Storytelling Animal*, οι ιστορίες μπορούν να λειτουργήσουν σαν δούρειοι ίπποι, μέσα στον οποίο μπορεί κάποιος να κρύψει οποιοδήποτε μήνυμα.

Σήμερα το storytelling είναι της μόδας. Όλοι χρησιμοποιούν την αφήγηση, από τους εκπαιδευτικούς μέχρι τους marketeers και από τους πολιτικούς μέχρι τους δημοσιογράφους. Παράλληλα, συν δημιουργούμε, τα νέα Μέσα και οι ψηφιακές πλατφόρμες μας επιτρέπουν να παράγουμε πιο διαδραστικές αφηγήσεις, να τις μοιραζόμαστε με μεγαλύτερα ακροατήρια, που σταδιακά μετατρέπονται σε κοινότητες.

Μπορεί λοιπόν η αφήγηση να παίξει καταλυτικό ρόλο για μια πιο συμπαγή και πιο συμμετοχική κοινωνία; Ο Gottschall υποστηρίζει ότι οι ιστορίες ενθαρρύνουν την κοινωνική συμπεριφορά, καθώς «φέρουν περίπου τα ίδια λειτουργικά χαρακτηριστικά με αυτά των θρησκευτικών κινήσεων: διαμορφώνουν ομάδες, συντονίζουν συμπεριφορές και προάγουν τη συνεργασία». Δείτε, για παράδειγμα, τις κοινότητες που χτίζονται γύρω από επικές ιστορίες, όπως *Star Wars*, *Lord of the Rings* κ.λπ.

Το παραπάνω επιβεβαιώνεται και επιστημονικά. Οι ιστορίες έχουν μια τρομερή ικανότητα να προάγουν την ενσυναίσθηση και να εμπνέουν τα άτομα να συνεργάζονται μεταξύ τους. Ποιο όμως είναι το κλειδί που ξεκλειδώνει αυτό το πλεονέκτημα της αφήγησης; Μια ορμόνη που ονομάζεται οξυτοκίνη.

Σύμφωνα με τον νευροεπιστήμονα Paul Zak, η οξυτοκίνη παράγεται όταν νιώθουμε ότι κάποιος μας εμπιστεύεται ή ότι μας συμπεριφέρεται με καλοσύνη/ευγένεια και κινητοποιεί το συνεργατικό μας πνεύμα. Αυτό συμβαίνει ακριβώς επειδή νιώθουμε συναίσθημα (αυτό που ονομάζεται ενσυναίσθηση ή empathy στα αγγλικά).

Η έννοια της συνεργασίας σήμερα

ενισχύεται ακόμα περισσότερο από τα κοινωνικά δίκτυα. Η παραγωγή και η διάδοση ιστοριών γίνεται πολύ πιο εύκολα και με τη συνεργασία πολλαπλών αφηγητών.

Οι νέες τεχνολογίες δημιουργούν έναν νέο καμβά για την αφήγηση και το ξεδίπλωμα συνεργατικών ιστοριών. Η ψηφιακή αφήγηση είναι ένα νέο είδος, που περιλαμβάνει αφηγήσεις οι οποίες δημιουργούνται με τη χρήση οποιασδήποτε ψηφιακής συσκευής και μιας συνεχώς εξελισσόμενης εργαλειοθήκης. Απευθύνονται σε μεγάλο ακροατήριο και οι δημιουργοί τους μπορεί να είναι επαγγελματίες ή ερασιτέχνες. Οι ιστορίες μπορεί να είναι αυστηρά προσωπικές ή πιο οικουμενικές, φανταστικές ή ρεαλιστικές, σύντομες ή ολόκληρα έπη, παρουσιασμένες είτε σε ένα μέσο, είτε σε πολλά διαφορετικά.

Παράλληλα με την ψηφιακή αφήγηση, αναπτύσσεται ένα ακόμα είδος, η διαμεσική αφήγηση (transmedia). Σύμφωνα με τον Henry Jenkins (2006), η διαμεσική αφήγηση είναι μια διαδικασία κατά την οποία στοιχεία μιας ιστορίας διαχέονται συστηματικά μέσω διαφορετικών καναλιών με στόχο την παραγωγή μιας ενιαίας, συντονισμένης εμπειρίας. Ιδανικά, κάθε κανάλι-μέσο έχει τη δική του συνεισφορά στο ξεδίπλωμα της ιστορίας.

Ακριβώς σε αυτό το πλαίσιο κινείται και η έρευνα του Latitude (2012), *The Future of Storytelling*, σε μια προσπάθεια να προσδιορίσει τις προσδοκίες των ακροατηρίων από τις εν λόγω διαμεσικές ιστορίες:

A απορρόφηση (immersion): Μπορώ να μπω πιο βαθιά στον κόσμο της ιστορίας, μαθαίνοντας περισσότερα ή κάνοντας την εμπειρία μου πιο ολοκληρωμένη;

B διάδραση (interactivity): Μπορώ να αλλάξω ή να επηρεάσω στοιχεία της ιστορίας; Μπορώ να αλληλεπιδράσω

με άλλα άτομα με αφορμή την ιστορία; **Γ** ολοκλήρωση /ενσωμάτωση (integration): Η ιστορία που χτίζεται σε όλες τις πλατφόρμες έχει συνοχή;

Δ αντίκτυπος (impact): Η ιστορία με εμπνέει να κάνω μια αλλαγή στη ζωή μου;

Με βάση όλα τα παραπάνω μπορούμε να επιβεβαιώσουμε ότι η αφήγηση είναι το new black. Ο Seth Godin, γκουρού του marketing, υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι δεν αγοράζουν πια προϊόντα και υπηρεσίες, αλλά σχέσεις και ιστορίες. Η αφήγηση στην επικοινωνία, τη διαφήμιση και το marketing είναι πλέον η αιχμή του δόρατός τους. Το "περιεχόμενο είναι ο βασιλιάς" (content is the king) και όλοι μάχονται για το ποιος θα πει και θα χτίσει την καλύτερη ιστορία γύρω από το προϊόν του. Ωστόσο, ενώ τα επιτυχημένα brands είναι αφηγητές ιστοριών (storytellers), τα ακόμα πιο επιτυχημένα είναι δημιουργοί ιστοριών (storydoers) και τις περισσότερες φορές αυτές οι ιστορίες συνδημιουργούνται.

Μια άλλη εφαρμογή της αφήγησης είναι σίγουρα η δημοσιογραφία. Ο δημοσιογράφος πάντα ήταν ένας αφηγητής. Υπό το πρίσμα της ψηφιακής εποχής όμως τα δεδομένα έχουν αλλάξει. Πέρα από την ανάγκη προσαρμογής στις απαιτήσεις της αγοράς και των καταναλωτών, η δυνατότητα συνεργασίας πολιτών και δημοσιογράφων για τη δημιουργία μιας αφήγησης μπορεί να συμβάλει στην προσπάθεια ανάκτησης της αξιοπιστίας των Μέσων. Ο Jeff Jarvis υποστηρίζει ότι ο δημοσιογράφος σήμερα δεν είναι ο μοναδικός storyteller. Όπως εξηγεί, «σήμερα υπάρχουν τόσες πολλές μορφές δημοσιογραφίας: Τα δεδομένα είναι δημοσιογραφία, οι πλατφόρμες που επιτρέπουν στις κοινότητες να μοιράζονται όσα μαθαίνουν, σταδιακά γίνονται δημοσιογραφία. Οι αλγόριθμοι που φιλτράρουν και ομαδοποιούν

τις ειδήσεις είναι δημοσιογραφία. Το crowdsourcing είναι πράξη δημοσιογραφίας. Η δημοσιογραφία μπορεί να είναι ένα stream (twitter) ή ένα απόσπασμα από μια υπάρχουσα αποθήκη γνώσης (wikipedia). Η δημοσιογραφία είναι διαδικασία, αλλά οι ιστορίες είναι προϊόντα. Επιπλέον, ο δημοσιογράφος, αποδεχόμενος τον ρόλο του αφηγητή, αυτομάτως τοποθετεί τον εαυτό του στο κέντρο της ιστορίας, ενώ παράλληλα διεκδικεί την κατοχή της: είναι η δική μου ιστορία, εγώ αποφασίζω πώς θα είναι, θα την αφηγηθώ με τον δικό μου τρόπο. Ο αφηγητής έχει τον έλεγχο και η αφήγηση παραμένει μονόδρομη».

Με αυτή την άποψη, ο Jarvis θέτει ξανά το ερώτημα σχετικά με τον ρόλο του δημοσιογράφου και υπογραμμίζει ότι «αν συνεχίσουμε να θεωρούμε ότι ο ρόλος μας είναι αυτός του αφηγητή και περιοριζόμαστε σε αυτό, τότε διακινδυνεύουμε να αποκλείσουμε τους εαυτούς μας από τους τρόπους συλλογής και διανομής της πληροφορίας που δεν καταλήγουν σε ιστορίες. Αν ανοίξουμε το μυαλό μας, μπορούμε να θεωρήσουμε τους δημοσιογράφους σαν "διευκολυντές" (enablers), οργανωτές μιας κοινότητας, δασκάλους, επιμελητές, φίλτρα, δημιουργούς νέων εργαλείων, συγγραφείς αλγόριθμων». Είναι λοιπόν ο δημοσιογράφος σήμερα storyteller – δηλαδή αυτός που λέει την ιστορία – ή θα μπορούσαμε να πούμε ότι γίνεται συνδημιουργός στο storydoing; Και, αν ναι, είναι αυτός ένας τρόπος εξέλιξης του δημοσιογραφικού επαγγέλματος και επανεκκίνησης του ενδιαφέροντος του κοινού για τα Μέσα;

Ένδειξη για τα παραπάνω είναι το narratively, μια ψηφιακή έκδοση και παράλληλα ένα στούντιο παραγωγής ιστοριών, το οποίο στόχο έχει να παρουσιάζει όχι μόνο ειδήσεις, αλλά κυρίως ενδιαφέροντες ανθρώπους με εξίσου ενδιαφέρουσες ιστορίες. ●

4°

από τις 20 πιο επιτυχημένες ιστορίες της εφημερίδας για το 2015 αναδείχθηκε ο φωτορεπορτάζ του Guardian με τίτλο "Overpopulation, overconsumption"

1,3

Εκατομμύρια άνθρωποι επισκέφθηκαν τη σελίδα του live blog για τον τελικό του κυπέλλου γυναικών το 2015.

2.308.639

views στο YouTube μέχρι σήμερα έχει το spot Dove Men+Care «Mission: Care», αριθμός που αποδεικνύει τη δύναμη των προσωπικών ιστοριών.

Σε περιοχές όπου οι άνθρωποι είναι απομονωμένοι, χωρίς ηλεκτρικό, διαδίκτυο και τηλεόραση, τα περιοδικά μας είναι η μόνη σύνδεση με τον κόσμο.

«Στη Συρία όλοι φοβούνται ν' ανοίξουν το στόμα τους»

Ο Μοχάμαντ Μάλακ και η Όλα Αλ Τζάρι είναι δημοσιογράφοι από τη Συρία. Το 2012 τόλμησαν να τυπώσουν και να διανείμουν κρυφά ένα μη καθεστωτικό έντυπο στη χώρα τους που διαλυόταν

ΤΗΣ ΜΑΡΙΝΑΣ ΣΠΥΡΟΥ*

T

ο πρώτο θύμα του πολέμου είναι η Αλήθεια», λέει ο Μοχάμαντ Μάλακ (Mohammad Mallak), δημοσιογράφος, θεατρικός συγγραφέας και σεναριογράφος από την Αλ Σουείντα (Al Sweida) της νότιας Συρίας. Υπερδραστήριος σε πολλούς τομείς στην προπολεμική Συρία, εμπνεύστηκε και το 2012 ίδρυσε το περιοδικό *Dawdaa*, το οποίο παραμένει μέχρι σήμερα ένα από τα λίγα μη καθεστωτικά έντυπα στη χώρα. Παράλληλα, είναι ιδρυτής και αρχισυντάκτης του *Saiedet Souria*, ενός περιοδικού

από και για τις γυναίκες της Συρίας.

Όταν το 2013 βρέθηκε στο στόχαστρο των δυνάμεων του Άσαντ, λόγω της δημοσιογραφικής και ακτιβιστικής του δραστηριότητας, πέρασε από τον Λίβανο στην Τουρκία, όπου ζει μέχρι σήμερα. Από εκεί συνεχίζει να εκδίδει τα δύο περιοδικά, αλλά και να συμμετέχει ενεργά σε ακτιβιστικές δράσεις που αφορούν τη Συρία.

Ο Μοχάμαντ Μάλακ και η Όλα Αλ Τζάρι (Ola Al Jari) συνεργάτιδα του *Dawdaa*, μίλησαν στη *Δημοσιογραφία*¹ για το πώς κατάφεραν να εκδώσουν ένα αντικαθεστωτικό περιοδικό σε μια καθεστωτική περιοχή, για τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν στο να ασκήσουν δημοσιογραφία σε μια καθ' όλα εχθρική προς την ελευθερία του Τύπου χώρα, αλλά και για τις επιδράσεις που έχει ο πόλεμος στη δουλειά και την καθημερινότητά τους. Για το πώς αυτή η κατάσταση τους ανάγκασε να γίνουν πρόσφυγες, καθώς και για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν κατά την προσαρμογή τους σε νέες κοινωνίες, αλλά και για τους στόχους που θέτουν για το μέλλον τους.

Επιπλέον, ο Μοχάμαντ Μάλακ περιγράφει τον αγώνα που δίνεται για την απελευθέρωση των γυναικών οι οποίες βρίσκονται στο περιθώριο ενός πολέμου που δεν δείχνει σημάδια εκτόνωσης, παρά το ότι μετρά ήδη πέντε χρόνια και χιλιάδες θανάτους, ενώ έχει συμβάλει στη μεγαλύτερη, σύμφωνα με τα Ηνωμένα Έθνη², προσφυγική κρίση μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Αναφερόμενος στον ρόλο της δουλειάς του στη σημερινή συριακή κοινωνία, δήλωσε ότι «τα έντυπά μας αντιμάχονται τον λόγο του ISIS και τον ακραίο λόγο γενικότερα. Ειδικά όσο δουλεύουμε, τυπώνουμε και διανέμουμε σε περιοχές

Η Μαρίνα Σπύρου είναι απόφοιτος του τμήματος Δημοσιογραφίας και Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Εργάζεται ως freelance δημοσιογράφος, με έδρα την Αθήνα.

Οι γυναίκες στη Συρία ήταν πάντα στο περιθώριο, υπό τον έλεγχο του καθεστώτος, αλλά μετά την επανάσταση υπέστησαν ακόμα μεγαλύτερο αποκλεισμό από τις ριζοσπαστικές ομάδες που απέκτησαν τον έλεγχο σε διάφορες περιοχές της χώρας

που ελέγχονται από το Ισλαμικό Κράτος δίνουμε θετικό παράδειγμα, ενώ συμβάλουμε στο κτίσιμο μιας καινούριας κοινωνίας στη Συρία. Σε περιοχές όπου οι άνθρωποι είναι απομονωμένοι, χωρίς ηλεκτρικό, διαδίκτυο και τηλεόραση, τα περιοδικά μας είναι η μόνη σύνδεση με τον κόσμο».

Η Όλα Αλ Τζάρι ζει στη Λειψία της Γερμανίας, όπου στεγάζεται το Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ελευθερία του Τύπου (ECPMF), στο οποίο εργάζεται, ενώ παράλληλα, μαζί με άλλους Σύρους παράγει ραδιοφωνική εκπομπή για το Radio Blau. Η 30χρονη δημοσιογράφος έφυγε το 2013 από τη Συρία για την Τουρκία υπό τον φόβο του καθεστώτος. Δεν ήταν ανάμεσα στους πρόσφυγες που διέσχισαν το Αιγαίο για να φτάσει στον σημερινό τόπο διαμονής της, βρέθηκε εκεί μετά από αυθόρμητη απόφαση που έλαβε με τον σύζυγό της, όταν είχαν πάει στην Ισπανία για ένα δημοσιογραφικό συνέδριο, ως εργαζόμενοι ειδησεογραφικού πρακτορείου της Συρίας με βάση την Τουρκία. Και οι δύο είναι απόφοιτοι του Πανεπιστημίου της Δαμασκού. Σήμερα, καθένας από τη θέση του, μάχονται υπέρ της ελευθερίας του Λόγου, σε μια νέα εποχή και κοινωνία της μεταπολεμικής περιόδου της Συρίας, παρότι φαντάζει πολύ μακρινή ακόμη.

Η δημιουργία του Dawdaa, η κρυφή έκδοση και διανομή του

Dawdaa σημαίνει «θόρυβος, να ανάβεις το φως και να μιλάς δυνατότερα», εξηγεί ο Μοχάμαντ Μάλακ, για το περιοδικό που ξεκίνησε να εκδίδει κρυφά στη γενέτειρά του, την Αλ Σουέινα, το 2012.

Σχεδόν είκοσι δημοσιογράφοι και τεχνικοί απαρτίζουν την ομάδα αυτού του πολιτικού, κοινωνικού και πολιτιστικού περιοδικού, που ακόμα και σήμερα τυπώνει 5.000 μηνιαία τεύχη, τα οποία μοιράζονται κάτω από άκρα μυστικότητα σε περιοχές της νότιας Συρίας, αλλά και σε προσφυγικούς

καταυλισμούς, όπου υπάρχουν γραφεία του.

Πρωταρχικός σκοπός του περιοδικού ήταν «η κάλυψη της επανάστασης, που ξεκίνησε το 2011 από τη γειτονική πόλη Νταραά», όπως σημειώνει η Όλα, αλλά και «η ανάδειξη των κοινών προβλημάτων που αντιμετώπιζαν οι διαφορετικές θρησκευτικές κοινότητες από το καθεστώς, αφού εκείνη την εποχή όλα τα καθεστωτικά Μέσα επικεντρώνονταν στις μεταξύ τους διαφορές».

«Το ότι το περιοδικό καταπατίστηκε με την επισήμανση των συνθηκών που επέβαλλαν οι Αρχές ήταν», σύμφωνα με τον Μοχάμαντ Μάλακ, «ο λόγος που το συνέδεσε με τις ανάγκες του νεανικού κοινού για γνώση». Έτσι, στήθηκε ένα δίκτυο ανθρώπων που το παράγουν, το διανέμουν και το διαβάζουν, παρά τους κινδύνους στους οποίους μπαίνουν. Η εκτύπωση και η διανομή του γίνονται εντός στενών χρονικών ορίων και στα κρυφά.

«Κρύβαμε τις κάμερες για να βγάλουμε φωτογραφίες και μετά κρύβαμε τα πρόσωπα στις φωτογραφίες. Κρύβαμε τους εκτυπωτές και δημιουργούσαμε την κατάλληλη ατμόσφαιρα ώστε να καλύπτουμε τους ήχους τους και μετά την εκτύπωση τους κρύβαμε πάλι», περιγράφει η Όλα, ενώ ο Μοχάμαντ συμπληρώνει ότι «ακόμα και σήμερα η αγορά μελανιού και χαρτιού είναι επικίνδυνη». Για τον λόγο αυτόν άλλωστε, σε κάποιες περιπτώσεις το περιοδικό είναι ασπρόμαυρο και σε άλλες έγχρωμο.

Επιπλέον, η διανομή του γίνεται από ένα μεγάλο δίκτυο ανθρώπων σε εισόδους σπιτιών, κτηρίων, σχολείων και σε αγορές, κυρίως τις νυχτερινές ώρες. «Κάποιος από τους διανομείς μου είπε μια φορά ότι το να κουβαλά τεύχη είναι σαν να κουβαλά βόμβα που μπορεί να εκραγεί ανά πάσα στιγμή. Θα ήταν καταστροφικό για όλους μας αν ένας πανόταν να κουβαλά τεύχη. Μπορεί να πήγαινε στη φυλακή και να μην έβγαινε ποτέ έξω», σημειώνει η Όλα.

Μοχάμαντ Μάλακ

Δημοσιογράφος

Όλα Αλ Τζάρι

Δημοσιογράφος

Η ελευθερία του Τύπου στη Συρία

Η Συρία, ως χώρα σε εμπόλεμη κατάσταση, το 2016 κατετάγη από τους Ρεπόρτερ Χωρίς Σύνορα στην 177ή θέση της λίστας 180 χωρών για την ελευθερία του Τύπου. Όπως όμως αναφέρουν οι δύο Σύριοι δημοσιογράφοι, η έλλειψη ελευθερίας του Τύπου προϋπήρχε του πολέμου. Αποδίδοντας την έλλειψη αυτή στην κυριαρχία του Μπασάρ Αλ Άσαντ στο μιντιακό και καλλιτεχνικό τοπίο, ο Μοχάμαντ απαριθμεί τα Μέσα Ενημέρωσης που ανήκουν σε στενούς συγγενείς του, όπως στον ξάδελφό του (εφημερίδα *Al-Watan*), τη θεία της γυναίκας του (εφημερίδα *Al-Balad*) και την ξαδέλφη του (εφημερίδα *Majd Sliman*), ενώ καταγγέλλει ότι οι επίσημες εφημερίδες της χώρας εκπροσωπούν το καθεστώς και είναι στο σύνολό τους «ανελικρινείς» και «μη επαγγελματικές».

Η Όλα σημειώνει ότι πριν από την επανάσταση ήταν «απίθανο για έναν δημοσιογράφο να γράψει ασκώντας κριτική στις πολιτικές του καθεστώτος», αφού «κάτι τέτοιο θα τον οδηγούσε στη φυλακή».

Ωστόσο, η επανάσταση και στη συνέχεια ο πόλεμος γέννησαν, σύμφωνα με τον Μ. Μάλακ, την ανάγκη δημιουργίας νέων και ανεξάρτητων Μέσων, τα οποία αρχικά στηρίχθηκαν από ακτιβιστές και στη συνέχεια από ακαδημαϊκούς. «Περισσότερα από 300 μιντιακά σχέδια υλοποιήθηκαν, όμως λιγότερα από 100 λειτουργούν ακόμα και μόλις 30 εφημερίδες βγαίνουν τακτικά. Τα Μέσα αυτά ήταν εξαρτημένα από το χρήμα πολιτικών ή θρησκευτικών φορέων. Λίγα επιβίωσαν σε αυτή τη δύσκολη εξίσωση, κάτι που οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην ελλιπή χρηματοδότηση», περιγράφει ο ίδιος.

Φόβος: Ο υποκινητής της φυγής

Η Όλα Αλ Τζάρι χαρακτηρίζει τη Συρία ως «τον τόπο του φόβου». Ο πόλεμος ξεσπά σε μια χώρα που, όπως η ίδια την περιγράφει, βασικός σκοπός της καθημερινότητας ήταν

η επιβίωση. Με έναν πληθυσμό που στην πλειονότητά του αντιμετώπιζε θέματα διαβίωσης, η διαφθορά κρατούσε – και κρατά ακόμη και σήμερα – σημαντικό ρόλο.

Αναφερόμενη στην τρομοκρατία που δεχόταν η ίδια ως μαθήτρια από «τις προπαγανδιστικές μηχανές του κυβερνώντος κόμματος», σχετικά με την προδοσία και την αποδυνάμωση του έθνους ή ανύπαρκτους εχθρούς, σημειώνει ότι «όλοι φοβούνται να ανοίξουν το στόμα τους, φοβούνται ακόμα και τους συγγενείς ή τους φίλους τους».

Κι όσο ξεκάθαρη ήταν και είναι η πηγή του φόβου, άλλο τόσο είναι και οι συνέπειές του. «Φοβόμουν μην πάω στη φυλακή ή μην πεθάνω από βασανιστήρια. Φοβόμουν μήπως η οικογένειά μου πάθει κακό εξαιτίας της δουλειάς ή των απόψεών μου. Το καθεστώς παρενοχλούσε ολόκληρες οικογένειες επειδή κάποιο από τα μέλη της δεν παραδινόταν. Φοβόμουν για τον φίλο μου και για το τι μπορεί να του συμβεί εξαιτίας της δουλειάς μου ή των δραστηριοτήτων του και για το ότι δεν κατετάγη στον καθεστωτικό στρατό και κρυβόταν. Ανησυχούσα για όλους τους φίλους μου δημοσιογράφους, κάποιοι από αυτούς ήταν στη φυλακή, άλλοι είχαν ήδη σκοτωθεί», περιγράφει την προπολεμική περίοδο η Όλα, συμπληρώνοντας ότι, «μετά το ξέσπασμα του πολέμου ο φόβος έγινε ακόμα μεγαλύτερος. Αντιμετωπίζαμε επιπλέον και τους σωματικούς κινδύνους».

Την ίδια ώρα, αναφέρει, η πολιτική κατάσταση κατά την έναρξη της επανάστασης και στη συνέχεια με το ξέσπασμα του πολέμου ήταν τόσο έντονη που επηρέασε το σύνολο των πολιτών, αφού βρισκόταν καθημερινά στον δημόσιο λόγο. Υποστηρικτές και επικριτές του καθεστώτος Άσαντ δικάστηκαν, διαρρηγνύοντας ακόμα και οικογενειακούς ή φιλικούς δεσμούς. «Η πόλωση αυτή προκάλεσε σοβαρά ρήγματα», τονίζει η Όλα περιγράφοντας ότι, «οι υποστηρικτές του καθεστώτος ήταν βίαιοι και εκμεταλλεύοντουσαν το ότι εμείς

Η ισότητα των δύο φύλων είναι ο πρωταρχικός σκοπός του *Saiedet Souria*, που από το 2013 μάχεται για να δώσει φωνή στις γυναίκες από τη Συρία. Φωτογραφία από την καμπάνια «Παιδί, όχι σύζυγος».

TWITTER @SAIETTSOURIA

δεν μπορούσαμε να πούμε τις απόψεις μας δημοσίως».

Οι απόψεις όμως των επικριτών του Άσαντ είναι γνωστές στο καθεστώς και στις στρατιωτικές και παραστρατιωτικές οργανώσεις του. Ο Μοχάμαντ Μάλακ βρέθηκε στο στόχαστρό τους, λόγω της ενασχόλησής του με την οργάνωση *Najda Now*³, και κατηγορήθηκε για «χρηματοδότηση ένοπλων ομάδων». Γεγονός που, μαζί με την αποκάλυψη του ονόματός του, τον έθεσε σε κατάσταση συναγερμού, με αποτέλεσμα ο φόβος της σύλληψης να καθορίζει τις κινήσεις του.

Περιγράφοντας το πού τον έφερε αυτός ο φόβος, αλλά και την καθοριστική για τη φυγή του από τη χώρα στιγμή, ο Μοχάμαντ Μάλακ, λέει στη «Δ»:

«Μία νύχτα πήγα στο γραφείο μου για να καταστρέψω κάποια από τα έγγρατά μου και να προετοιμάσω τη μεταφορά των βιβλίων μου. Στις 4:00 τα ξημερώματα άκουσα χτύπους στην πόρτα, κάτι που ήταν περίεργο εκείνη την εποχή, αφού μετά τις 22:00 κανείς δεν έβγαινε έξω, εκτός από τους στρατιώτες *Shabiha*⁴, κάποιους ταξιτζήδες και ιερόδουλες.

Επιπλέον η εξωτερική πόρτα του κτηρίου ήταν κλειστή. Κατάλαβα ότι επρόκειτο για τη μυστική αστυνομία.

Χτύπησαν τρεις φορές και καθεμία από αυτές φοβόμουν όλο και περισσότερο. Προφανώς, εξαιτίας του φόβου μου,

“**Κάποιος από τους διανομείς μου είπε μια φορά ότι το να κουβαλά τεύχη είναι σαν να κουβαλά βόμβα που μπορεί να εκραγεί ανά πάσα στιγμή**”

η ανάσα μου ακουγόταν περισσότερο, ενώ εξακολουθούσα να ακούω ανθρώπινη παρουσία έξω από την πόρτα. Επιπλέον, στέγνωσε το στόμα μου και έπρεπε να βήξω. Προσπαθώντας να μην κάνω κανέναν ήχο, πήρα μία κουβέρτα και την έβαλα στο στόμα μου, αλλά τότε ο χώρος γέμισε με σκόνη, οπότε όσο προσπαθούσα να κρύψω τους ήχους, τόσο περισσότερο η σκόνη μεγάλωνε την ανάγκη μου για βήχα.

Αυτοί που χτυπούσαν θεώρησαν ότι δεν ήταν η σωστή πόρτα και αποφάσισαν να σιγουρευτούν αν πρόκειται για τη σωστή. Οπότε, η μόνη μου επιλογή ήταν να πάω ξυπόλητος στην ταράτσα και να κρυφτώ. Έμεινα εκεί, στο κρύο, για μιάμιση ώρα, μέχρι που έφυγαν. Επέστρεψα στο γραφείο και μετά έφυγα».

»Στην πραγματικότητα, αυτό που έγινε εκείνη τη νύχτα αποτέλεσε τον βασικότερο λόγο για να φύγω από τη χώρα», περιγράφει ο Μ. Μάλακ συμπληρώνοντας, «δεν υποστηρίζω ότι είμαι γενναίος ούτε δειλός, αλλά το άσθμα μου μου άνοιξε μια πολύ τρομακτική προοπτική: θα πέθαινα αν υφιστάμην τις συνθήκες της σύλληψης από το καθεστώς, χωρίς το μηχανήμα για το άσθμα».

Ανάλογα ήταν και τα αίτια της φυγής της Όλα, η οποία σημειώνει ότι το *Dawdaa* έγινε αντιληπτό από παράρτημα του καθεστωτικού στρατού και οι δημιουργοί του αναγκάστηκαν να φύγουν προτού αρχίσουν να τους αναζητούν οι Αρχές.

Η ίδια έφυγε για την Τουρκία, όπου δούλεψε σε ένα συριακό πρακτορείο ειδήσεων. «Πολλά μέλη του πρακτορείου που ήταν στη Συρία σκοτώθηκαν. Τα περισσότερα από βομβαρδισμούς του καθεστώτος, ενώ δύο δολοφονήθηκαν από τον ISIS», λέει.

Ο Μ. Μάλακ πέρασε στον Λίβανο, «αγόρασε» σφραγίδα από την προσφυγική υπηρεσία της χώρας, αξίας 13.000 λιρών Συρίας, και από εκεί πήγε στην Τουρκία.

Η προσφυγιά και η ενσωμάτωση σε νέες κοινωνίες

Κι αν ο φόβος απαλύνεται μετά τη φυγή, δεν ισχύει το ίδιο για όλα τα συναισθήματα που γεννήθηκαν στον πόλεμο και συνοδεύουν αυτούς που κατάφεραν να ξεφύγουν. «Υπάρχει ένα τρομερό συναίσθημα ανικανότητας», τονίζει η Όλα, αναφερόμενη στους ανθρώπους που σκοτώνονται καθημερινά και για τους οποίους «δεν μπορούσαμε να κάνουμε κάτι για να τους βοηθήσουμε ή για να σταματήσουμε τους σκοτωμούς».

Στη Γερμανία, όπου ζει πλέον, νιώθει ασφαλής. «Δεν φοβάμαι πια. Μπορώ ακόμα και να γράψω τις απόψεις μου ελεύθερα», λέει, χαρακτηρίζοντας τον εαυτό της «πολίτη του κόσμου», που κατάφερε να κάνει ουσιαστικά βήματα ενσωμάτωσης στη νέα κοινωνία όπου ζει.

Παραδεχόμενη ότι ο πόλεμος και η προσφυγιά την άλλαξαν, πιστεύει ότι πρόκειται για μια εμπειρία που μπορεί να της διδάξει πολλά. Βλέπει, επιπλέον, μια ευκαιρία να διορθώσει «την κατεστραμμένη εικόνα που υπάρχει μεταξύ των ανθρώπων», να συστήσει «τη χώρα, την κουλτούρα, τις σκέψεις και τα όνειρα των Σύρων σε αυτή την καινούργια κοινωνία».

Το μυαλό της Όλα επιστρέφει συνεχώς εκεί, όπου οικογένεια,

φίλοι και συνάδελφοί της ζουν υπό επισφαλείς συνθήκες. Το ίδιο και του Μοχάμαντ, που ακόμα κι αν μένει στην Τουρκία, το μυαλό του βρίσκεται στη Συρία.

Ο ίδιος, περιγράφοντας τις συνέπειες της αναγκαστικής φυγής του, αναφέρει ότι η οικογένειά του διέτρεχε για πολύ καιρό κίνδυνο εξαιτίας του, ενώ εκείνος δούλευε με ψευτικό όνομα. Χαρακτηρίζει δύσκολη την ενσωμάτωσή του στη νέα κοινωνία, επειδή περνά όλο τον χρόνο του «παρακολουθώντας το τι συμβαίνει στη Συρία».

«Αντιμετωπίσαμε μεγάλη δυσκολία μέχρι να ανακτήσουμε τη δυνατότητα να είμαστε αποτελεσματικοί και να δουλέψουμε ξανά», συμπληρώνει αναφερόμενος σε ένα δίκτυο χιλιάδων ακτιβιστών εντός κι εκτός Συρίας και στη μεταξύ τους επικοινωνία.

Η θέση της γυναίκας και η έλλειψη της ελευθερίας του λόγου της

Το δίκτυο των ακτιβιστών που αναφέρει ο Μ. Μάλακ δεν αφορά μόνο την έκδοση και τη διανομή του περιοδικού *Dawdaa*, αλλά και τη δημιουργία του περιοδικού *Saiedet Souria*, περιοδικό που εκδίδεται από και για τις γυναίκες της Συρίας. Ο τίτλος του περιοδικού σημαίνει «η γυναίκα της Συρίας, η γυναίκα της καθημερινότητας στη Συρία», όπως εξηγεί.

Το *Saiedet Souria* διαθέτει μεγάλη ομάδα υποστηρικτών για την παραγωγή και τη διανομή του, η οποία στεγάζεται σε επτά γραφεία σε ισάριθμες πόλεις της Συρίας, μεταξύ των οποίων η Αλ Σουέινα, η Νταράα, το Χαλέπι και το Ιντλίμπ. Η εκπαίδευση των γυναικών και των ανδρών που απαρτίζουν την ομάδα του γίνεται μέσω skype και smart phones, ενώ το

Αυτό που πολλοί δεν ξέρουν για τη Συρία είναι ότι συνυπάρχουν άνθρωποι πολλών θρησκειών και μειονοτήτων. Μετά την επανάσταση και τον πόλεμο είδαμε αύξηση των εξτρεμιστικών οργανώσεων, που αναγκάζουν τις γυναίκες να φορούν μαντίλες

περιοδικό πλαισιώνουν δράσεις και κοινωνικές καμπάνιες, όπως το «Child not wife», που αφορά τους γάμους ανήλικων γυναικών.

Βασικός αποδέκτης του περιοδικού είναι οι περιθωριοποιημένες γυναίκες, οι οποίες βρίσκονται σε ελεγχόμενες από το καθεστώς ή ακραίες ομάδες περιοχές, καθώς και σε προσφυγικούς καταυλισμούς.

«Αυτό που πολλοί δεν ξέρουν για τη Συρία είναι ότι συνυπάρχουν άνθρωποι πολλών θρησκειών και μειονοτήτων», διευκρινίζει η Όλα Αλ Τζάρι, συμπληρώνοντας ότι «μετά την επανάσταση και τον πόλεμο είδαμε αύξηση των εξτρεμιστικών οργανώσεων, που συμπεριφέρονται διαφορετικά στις γυναίκες και τις αναγκάζουν να φορούν μαντίλες, τις οποίες προηγουμένως φορούσαν κυρίως οι μουσουλμάνες». «Κάτω από τον ζυγό του καθεστώτος οι γυναίκες μπορεί να μην δεχόμαστε τέτοιες καταπίεσεις, αλλά δεν έχουμε κανενός είδους ελευθερία, συμπεριλαμβανομένης της ελευθερίας της έκφρασης».

«Οι γυναίκες στη Συρία ήταν πάντα στο περιθώριο, κάτω από τον έλεγχο του καθεστώτος, αλλά όταν ξεκίνησε η επανάσταση, υπέστησαν ακόμα μεγαλύτερο αποκλεισμό των ριζοσπαστικών ομάδων που ελέγχουν διάφορες περιοχές της. Τα τελευταία χρόνια οι γυναίκες δεν μπορούν να χρησιμοποιήσουν κάμερες. Απαγορεύεται να δείχνουν το πρόσωπό τους στην τηλεόραση, με ελάχιστες εξαιρέσεις. Τις ανάγκασαν επίσης να σκεπάσουν τα πρόσωπά τους, με το πρόσχημα των κινδύνων», δηλώνει από την πλευρά του ο Μοχάμαντ Μάλακ, παρατηρώντας επιπλέον ότι, «όλα τα πολιτικά κινήματα αποτελούνται από άνδρες και οι γυναίκες αντιπροσωπεύουν λιγότερο από το 4%».

Η ισότητα των δύο φύλων είναι ο πρωταρχικός σκοπός του *Saiedet Souria*, που από το 2013 μάχεται για να δώσει φωνή στις γυναίκες από τη Συρία. «Κάτω από αυτές τις συνθήκες σκεφτήκαμε ότι το φαγητό, το ποτό και οι χειρωνακτικές εργασίες δεν είναι οι μόνες ανάγκες των γυναικών. Έχουν επίσης ανάγκη να μιλήσουν και να πουν στον κόσμο τα προβλήματά τους», σημειώνει ο Μ. Μάλακ.

Και ως φαίνεται, η εργασία του έχει αποτελέσματα, καθώς αναφέρει, «πάνω από το 70% του περιεχομένου του περιοδικού γράφεται από ακτιβίστριες, διανοούμενες, ακαδημαϊκούς και δημοσιογράφους γυναίκες της Συρίας, ενώ η πλειονότητα των διοικητικών μελών του περιοδικού είναι επίσης γυναίκες».

Στο ερώτημα πώς ένας άνδρας προερχόμενος από αυτή την κοινωνία, κομμάτι της οποίας είναι η ανισότητα των δύο φύλων, προωθεί τη μεταξύ τους ισότητα, ο Μοχάμαντ Μάλακ, έχει απαντήσει ουκ ολίγες φορές. Δίνοντας την ίδια απάντηση στη «Δ», σημειώνει ότι «δεν είναι ο μόνος» και επικαλείται διεθνείς οργανισμούς, όπως τα Ηνωμένα Έθνη, τον οποίων άνδρες υπάλληλοι εργάζονται για τη χειραφέτηση της γυναίκας, ενώ του φαίνεται «περίεργο που ο κόσμος δεν καταλαβαίνει την αλήθεια. Δηλαδή, ότι η απελευθέρωση της γυναίκας είναι απελευθέρωση ολόκληρης της κοινωνίας, απελευθέρωση του κόσμου που ζούμε, δουλεύουμε και δημιουργούμε όλοι μας, γυναίκες και άνδρες».

Ο ρόλος της δημοσιογραφίας στον πόλεμο της Συρίας

Κάνοντας πράξη αυτές του τις ιδέες, ο Μοχάμαντ Μάλακ ηγείται του προγράμματος «Revealing Women», το οποίο αφορά την εκπαίδευση γυναικών στη συγγραφή ιστοριών, καθώς και στην παραγωγή ειδήσεων (ρεπορτάζ και ραδιοφωνική παραγωγή).

Πάνω από 1000 άτομα, που εκπαιδεύθηκαν από την ομάδα του *Saiedet Souria*, εκπαιδεύουν με τη σειρά τους στη δημοσιογραφία των πολιτών γυναίκες μέσα στη Συρία, σε γειτονικές χώρες και σε προσφυγικούς καταυλισμούς, μέσω Skype και εφαρμογών για smart phones, όποτε δεν είναι δυνατή η εκ του σύνεγγυς επαφή τους.

Όπως αναφέρει ο Μ. Μάλακ, τα δύο τελευταία χρόνια έχουν εκπαιδευθεί πάνω από 160 γυναίκες, πολλές εκ των οποίων κάνουν ρεπορτάζ και καταγράφουν ιστορίες και μαρτυρίες για αρκετούς δημοσιογραφικούς οργανισμούς.

«Είμαστε περήφανοι για αυτό μας το κατόρθωμα, επειδή δουλέψαμε σε περιοχές που ελέγχονται από ακραίες οργανώ-

Ακτιβιστές και δημοσιογράφοι οι οποίοι προσπάθησαν να είναι πάνω απ' όλα ειλικρινείς, έγιναν εχθροί όλων των πλευρών αυτού του πολέμου

σεις και, δίνοντας φωνή σε αυτές τις γυναίκες, προστατέψαμε τις οικογένειές τους από τον εξτρεμισμό. Οι περισσότερες γράφουν σε μόνιμη βάση και άλλες φέρνουν ένα εισόδημα στις οικογένειές τους. Εξάλλου, αισθάνονται πολύτιμες όταν βλέπουν το όνομά τους να δημοσιεύεται σε κάτι που έχουν γράψει. Όλα αυτά αποτελούν κίνητρα για τις γυναίκες, ώστε να συνεχίσουν να είναι ενεργές μέσα στο κοινωνικό τους περιβάλλον, ειδικά στο να εκφράζονται υπέρ της ειρήνης και να μάχονται τον εξτρεμισμό», δηλώνει ο ίδιος.

Η εκπαίδευση στη δημοσιογραφία των πολιτών όμως δεν περιορίζεται στις γυναίκες, αφού ο Μοχάμαντ Μάλακ και όχι μόνο, εκπαίδευσε πολίτες προτού φύγει από τη Συρία και συνεχίζει να το κάνει μέχρι σήμερα, μέσω του διαδικτύου.

«Η Αλήθεια είναι το πρώτο θύμα του πολέμου κι έπρεπε να βοηθήσουμε στο κτίσιμο και τη διαμόρφωση στελεχών, ώστε να τη διαφυλάξουμε και να τη μεταφέρουμε στους ανθρώπους, ιδίως σε εκείνους που δοκιμάζονται», λέει και περιγράφει τη διαδικασία εκπαίδευσης πολιτών από επαγγελματίες σε δημοσιογραφικές πρακτικές επιτόπιες ασφάλειας σε εμπόλεμη ζώνη, αλλά και στο να έχουν ως κριτήριο ουδετερότητας την Αλήθεια και να συμβάλλουν έμπρακτα στη διάδοσή της.

Σύμφωνα με τον Μοχάμαντ Μάλακ, «ο ρόλος της δημοσιογραφίας είναι να αποκαλύψει το τι συμβαίνει στη Συρία, να δώσει βήμα στους καταπιεσμένους ανθρώπους, ν' αποκτήσει ρόλο μεταβατικής δικαιοσύνης από την έκθεση στους εγκληματίες και να συμβάλει στην ανοικοδόμηση των σχέσεων για μια νέα συριακή κοινωνία».

Για το λόγο αυτόν, «τα ανεξάρτητα Μέσα στη Συρία παί-

ζουν μεγάλο ρόλο στη δημιουργία δομών δημοκρατίας και ελευθερίας, για τις οποίες πρέπει να προετοιμαστούν ώστε να διαχειριστούν μετά το τέλος του πολέμου».

Επίλογος

Οι στόχοι της Όλα Αλ Τζάρι δεν διαφέρουν από αυτούς των «Δυτικών». Η εξασφάλιση ενός καλύτερου περιβάλλοντος, από αυτό που εκείνη μεγάλωσε, είναι που κληνιά για τα παιδιά της. Παράλληλα, θέλει να μάθει περισσότερα για «τη νέα δημοσιογραφία» και να αποκτήσει μεγαλύτερη επαγγελματική εμπειρία, ώστε κάποια στιγμή να επιστρέψει στη Συρία και να ασκήσει εκεί «πραγματική δημοσιογραφία».

Ο Μοχάμαντ Μάλακ, παρά τις σοβαρές ελλείψεις σε πόρους και προσωπικό, λόγω της μετανάστευσης πολλών συνεργατών του στην Ευρώπη, επιμένει στο κτίσιμο διασυνδέσεων μέσα και έξω από τη Συρία, με στόχο «να σταματήσει η σφαγή του λαού της Συρίας», ενώ δουλεύει με την ελπίδα ότι κάποια μέρα θα είναι εφικτό για τους Σύριους «να υψώσουν τις φωνές τους και να συμμετάσχουν πραγματικά στις αποφάσεις που λαμβάνονται, στη διοίκηση και στην πολιτική ζωή της χώρας».

«Εύχομαι να επιστρέψω στη Συρία, παρά το ότι είναι απίθανο. ▲υστυχώς θα πάρει χρόνια σε ακτιβιστές και δημοσιογράφους που δούλεψαν εκεί, οι οποίοι προσπαθώντας να είναι πάνω από όλα ειλικρινείς, έγιναν εχθροί όλων των πλευρών αυτού του πολέμου», καταλήγει ο Μοχάμαντ Μάλακ. Και όπως είναι γνωστό, οι αντιμαχόμενες πλευρές αυτού του πολέμου είναι πολλές. ●

Σημειώσεις

1. Οι συνεντεύξεις των δύο δημοσιογράφων στη Δημοσιογραφία πραγματοποιήθηκαν μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, την περίοδο 30 Οκτωβρίου με 9 Νοεμβρίου 2016.
2. Σύμφωνα με έκθεση των Ηνωμένων Εθνών που

δημοσιεύθηκε τον Ιούνιο του 2015, ο αριθμός των προσφύγων παγκοσμίως το 2015 ήταν ανάλογος εκείνου του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

3. Ανθρωπιστικός οργανισμός για τη στήριξη των θυμάτων του πολέμου της Συρίας.

4. Παραστρατιωτική οργάνωση του Προέδρου Μπασάρ Αλ Άσαντ, με στόχο τους αντικυβερνητικούς. Η οργάνωση έχει κατηγορηθεί από τους πολέμιους του καθεστώτος για τις πιο ακραίες βίαιες πράξεις κατά των αντιφρονούντων.

Κυπριακό: Ζητείται Ελπίς

Το να γίνει δημοψήφισμα για ένα νέο σχέδιο που θα καθιστά την Κύπρο τουρκικό προτεκτοράτο θα είναι απλά καταστροφικό για το κράτος

 ΤΟΥ ΑΧΙΛΛΕΑ Κ. ΑΙΜΙΛΙΑΝΙΔΗ*

Στις 11 Νοεμβρίου 2002 δόθηκε στη δημοσιότητα η πρώτη εκδοχή του σχεδίου Ανάν. Στις αρχές του 2003 δημοσίευσα μαζί με τους Κέντα, Κοντό, Μαυρομμάτη και Φωκαΐδη το βιβλίο *Σχέδιο Ανάν: Πέντε Κείμενα Κριτικής* (Αθήνα: Ύψιλον/Αιγαίον). Εξέφραξα εκεί την έντονη ανησυχία μου ότι η αποδοχή του πρώτου τότε σχεδίου Ανάν ως βάσις για τη διαπραγμάτευση του κυπριακού ήταν στρατηγικό σφάλμα, διότι θεωρούσα πως το σχέδιο Ανάν έχει προβλήματα δομικά, τα οποία δεν επιδέχονται βελτιώσεων, αλλά μπορούν να τύχουν μόνο ριζικής και εκ βάθρων αναθεώρησης. Το πρόβλημα με το σχέδιο Ανάν δεν ήταν κατά την άποψή μου μερικές διατάξεις, αλλά η ίδια η φιλοσοφία του. Μια φιλοσοφία, η οποία δημιουργεί ένα Σύνταγμα, που συνιστά νομιμοποίηση της ένοπλης βίας. Θεωρούσα και εξακολουθώ να θεωρώ ότι μια λύση τύπου Ανάν, δεν μπορεί παρά να οδηγήσει σε συγκρούσεις και αδιέξοδα, κατά πολύ περισσότερα από αυτά στα οποία οδήγησε το ζυριτικό Σύνταγμα του 1960. Ακόμα και αν επιδειχθεί η μέγιστη δυνατή αυτοσυγκράτηση και πραγματική θέληση για ενότητα, οι διχοτομικές και διασπαστικές διατάξεις του νέου Συντάγματος θα υπερισχύσουν. Είναι αδύνατο να επιτύχεις τη συναίνεση, όταν το ίδιο το Σύνταγμα επιδιώκει τη σύγκρουση και τη διαίρεση.

Το δημοψήφισμα του 2004 έχει αποτυπωθεί με διάφορους τρόπους στη συλλογική μνήμη, ιδιαίτερα εκτός Κύπρου. Οι περισσότεροι θυμούνται το διάγγελμα του τότε Προέδρου Τάσσου Παπαδόπουλου που κάλεσε τον λαό να καταψηφίσει το σχέδιο. Ήμουν από εκείνους που είχαν εκφράσει με έντονο τρόπο τη θέση ότι δεν έπρεπε να γίνει δημοψήφισμα. Η διενέργεια δημοψηφίσματος για ένα σχέδιο που δεν είχε καμιά ελπίδα να υπερψηφιστεί και το οποίο δεν θα μπορούσε να οδηγήσει σε μια λειτουργική, βιώσιμη, αλλά και κατ' ελάχιστον δίκαιη λύση του κυπριακού ζητήματος, ήταν λάθος. Δημιούργησε προσδοκίες στη βάση μιας διαδικασίας που δεν μπορούσε να οδηγήσει σε λύση, δίχασε τον λαό σε «απορριπτικούς» και «ενδοτικούς» και έγινε αντικείμενο εκμετάλλευσης εντός και εκτός Κύπρου.

Καταψήφισα το σχέδιο, όπως και η πλειοψηφία του κυπριακού λαού, διότι δεν υπήρχε άλλη επιλογή. Διότι το περιεχόμενο του σχεδίου θα καθιστούσε την Κύπρο προτεκτοράτο της Τουρκίας. Όπως και οι περισσότεροι όμως δεν πανηγύρισα το «όχι». Δεν υπήρχε τίποτα το χαρμόσυνο στο ότι ένας Ελληνοκύπριος ήταν υποχρεωμένος να ψηφίσει εναντίον της λύσης του κυπριακού. Ζήσαμε όλη τη ζωή μας προσδοκώντας μια μέρα τη λύση του κυπριακού. Το να καταψηφίσουμε ένα σχέδιο «λύσης», ακόμα και αν αυτό έπρεπε να απορριφθεί, δεν ήταν ευτυχές γεγονός για κανέναν. «Κι όμως τον καταβάλλει εκείνο τ' όχι -το σωστό - εις όλην την ζωή του», έλεγε ο Ποιητής. Είναι άκρως υβριστικό το να αποκαλούνται απορριπτικοί ή διχοτομιστές όσοι διαφωνούν με τις επικείμενες λύσεις του κυπριακού. Δεν υπάρχει μεγαλύτερη ύβρις από το να πεις σε κάποιον ότι δεν θέλει να βρεθεί λύση για το πρόβλημα που ταλανίζει τον τόπο του. Οι μισές οικογένειες στην Κύπρο έχουν εκποτισμένους, αγνοούμενους, κατε-

Ο Αχιλλέας Κ. Αιμιλιανίδης είναι Καθηγητής, Κοσμήτορας της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Λευκωσίας.

χόμενες περιουσίες, νεκρούς, χαμένα κειμήλια. Ζουν καθημερινά βλέποντας απέναντι τους χιλιάδες στρατιώτες και υφίστανται απειλές. Είναι προσβλητικό να προστίθεται οποιοσδήποτε ευρωπαίος τεχνοκράτης να καθοδηγήσει τους Κύπριους ως προς το τι πρέπει να πράξουν.

Το 2010 εκδώσαμε μαζί με τον Κοντό και τον Κέντα το βιβλίο *Σημαδεμένη Τράπουλα* (Λευκωσία: Power Publishing), αξιολογώντας την τρέχουσα τότε διαδικασία διαπραγματεύσεων μεταξύ Χριστόφια και Ταλάτ. Αναλύσαμε, στη βάση εγγράφων που ουδέποτε διαψεύστηκαν, ότι η διαδικασία διαπραγματεύσεων δεν ήταν κυπριακής ιδιοκτησίας. Εξηγήσαμε πως η μονοδιάστατη διαπραγματευτική τακτική της ελληνοκυπριακής πλευράς είχε πλέον φθάσει στα όρια της, κληροδοτώντας σωρεία αδικαιολόγητων διαπραγματευτικών υποχωρήσεων και εσφαλμένων διπλωματικών χειρισμών. Σημειώναμε ότι οι συνεχιζόμενες υποχωρήσεις της ελληνοκυπριακής πλευράς θεωρούνται ως κεκτημένο, χωρίς να υπάρχει οποιαδήποτε αντίστοιχη υποχώρηση από τουρκοκυπριακής πλευράς. Με μια τέτοια σημαδεμένη τράπουλα, γράφαμε, η Τουρκία παίζει εκ του ασφαλούς. Δεν έχει ανάγκη να κάνει ουσιαστικά βήματα για να συναντήσει τις θέσεις των Ελληνοκυπρίων, από τη στιγμή που όλη η πίεση επικεντρώνεται σε αυτούς.

Θέταμε το ερώτημα: αν ο στόχος είναι η αποφυγή της διχοτόμησης, τότε για ποιο λόγο έχει η ελληνοκυπριακή ηγεσία εγκλωβιστεί σε μια διαδικασία διαπραγματεύσεων που αναπόφευκτα οδηγεί σε λύση διχοτόμησης; Δυστυχώς εδώ και χρόνια η κυπριακή ηγεσία στο σύνολό της αρνείται να χαράξει οποιαδήποτε εναλλακτική στρατηγική, αρνείται να επεξεργαστεί οποιοδήποτε σχέδιο Β΄ ή να λάβει πρωτοβουλίες, περιοριζόμενη στο σύνθημα ότι η διαδικασία των συγκεκριμένων διαπραγματεύσεων είναι η μοναδική επιλογή για τη λύση του κυπριακού, την ίδια στιγμή που αυτή η στρατηγική ακολουθείται εδώ και 40 σχεδόν χρόνια χωρίς επιτυχία και το πλαίσιο διαπραγματεύσεων έχει εξελιχθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να μην μπορεί να οδηγήσει σε βιώσιμο και λειτουργικό πλαίσιο λύσης. Είναι κάπως παράδοξο ότι η επιμονή για διαπραγμάτευση στη βάση ενός μοντέλου που δεν μπορεί να

λειτουργήσει, υποστηρίζεται με το αιτιολογικό ότι προωθεί τη λύση ενώ στην πραγματικότητα έχει οδηγήσει στη στασιμότητα και στην αποδοχή των τουρκικών διχοτομικών θέσεων. Σαφώς είναι ορθό ότι η τουρκική αδιαλλαξία να συζητήσει οποιαδήποτε άλλη μορφή λύσης πέραν των εποικοδομητικών-ασαφειών καθιστά στην παρούσα φάση εξόχως δυσχερή την επανατοποθέτηση του κυπριακού προβλήματος ή την αναζήτηση λειτουργικής λύσης - τούτο όμως δεν νομιμοποιεί και το ad absurdum επιχείρημα ότι επειδή η Τουρκία δεν δέχεται να συζητήσει σήμερα οτιδήποτε άλλο, αυτό μετατρέπει τις τουρκικές θέσεις σε βιώσιμη ή λειτουργική λύση.

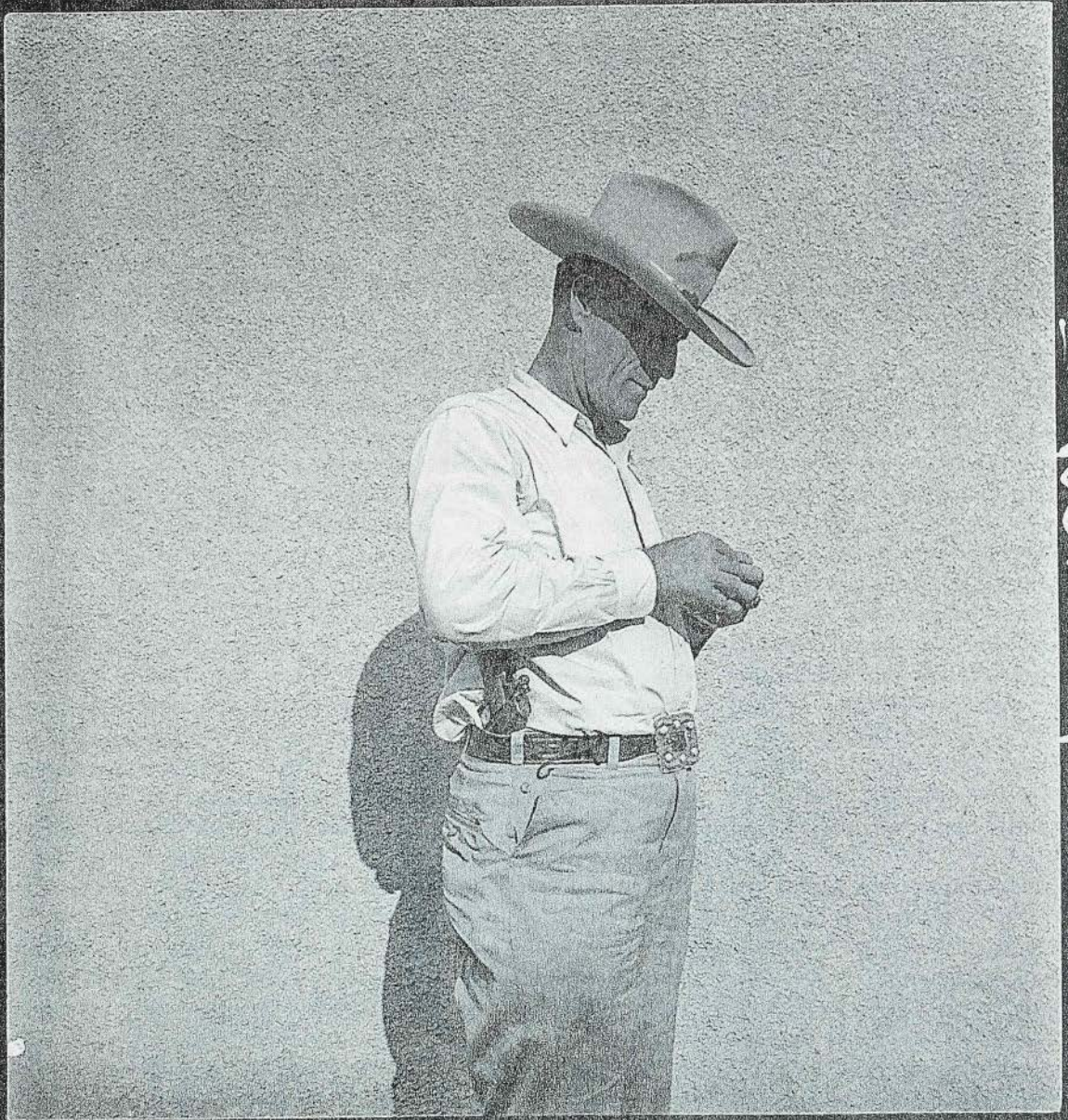
Προσωπικά πιστεύω στην ανάγκη επίλυσης του κυπριακού προβλήματος το συντομότερο. Και για τον λόγο αυτό είμαι αντίθετος σε οποιαδήποτε διαδικασία δεν μπορεί να οδηγήσει σε βιώσιμη λύση του κυπριακού προβλήματος και η οποία οδηγεί σε τελική ανάλυση στην προώθηση του τουρκικού επεκτατισμού, την παγίωση των κατοκικών τετελεσμένων και την ενίσχυση της διχοτόμησης και του φυλετικού ρατσισμού. Εξάλλου δεν μπορώ να συμμεριστώ την αισιοδοξία για μια διαδικασία που εξελίσσεται χωρίς η Τουρκία να έχει μεταβάλει ούτε στο ελάχιστον την πολιτική της για το κυπριακό.

Στο κυπριακό πρόβλημα, το ζήτημα δεν είναι κατά πόσον είμαστε διατεθειμένοι να αποδεχθούμε τον «ιστορικό συμβιβασμό». Η ύβρις έγκειται στο ότι φθάσαμε στο σημείο να χαρακτηρίζονται ως απορριπτισμός ο μη συμβιβασμός με την αδικία και η διεκδίκηση ενός καλύτερου και βιώσιμου μέλλοντος για την Κύπρο. Μέσα στο πλαίσιο αυτό, ο αγώνας επιβίωσης του κυπριακού λαού για την κατάκτηση της συλλογικής ελευθερίας, δηλαδή του ηθικά νομιμοποιητικού στοιχείου της παγκόσμιας τάξης, χαρακτηρίζεται ως «λάθος». Η διεκδίκηση χαρακτηρίζεται ως «έλλειψη ρεαλισμού». Η μοναδική βιώσιμη επιλογή της Κυπριακής Δημοκρατίας είναι επομένως η εμμονή στο δίκαιο και τη διατήρηση της κρατικής της κυριαρχίας. Κυρίως, η εμμονή στην αντίληψη ότι ο κυπριακός λαός είναι ο εγγυητής του κράτους και του Συντάγματος και πως καμιά διαπραγμάτευση δεν μπορεί να

να διεξάγεται στην απουσία του λαού. Ο λόγος για τον οποίο καταλήξαμε στο αποτρόπαιο σχέδιο *Ανάν* ήταν διότι σταματήσαμε να στηρίζουμε τα επιχειρήματά μας στο δίκαιο και στην αξιοπρέπεια.

Η Κύπρος δεν πρέπει να αποτελέσει ξανά πειραματικό θάλαμο, όπως το 1960. Πολύ περισσότερο, δεν πρέπει να αποτελέσει έναν πειραματικό θάλαμο σε ένα εκ προοιμίου αποτυχημένο πείραμα. Η υπογραφή ενός δυσλειτουργικού σχεδίου διασφαλίζει την ένοπλη βία, διότι αδυνατεί να παράσχει λειτουργικές λύσεις. Η αντίθεση στην υπογραφή μιας κακής λύσης στηρίζεται στην πεποίθηση ότι η επιδίωξη της ειρήνης πρέπει να αποτελεί την ορθή λύση του κυπριακού προβλήματος. Εκείνο που δεν μπορεί να γίνει αποδεκτό είναι η οικοδόμηση ενός κράτους με υλικά καταδικασμένα σε κατάρρευση. Η πραγματική ειρήνη μπορεί να προέλθει στην πράξη μόνο μέσα από το όραμα για ένα καλύτερο αύριο, αν αυτό συνοδεύεται από ορθολογισμό.

Η προσπάθεια οικοδόμησης μέλλοντος χωρίς παρελθόν και ταυτότητας αφυδατωμένης από αισθήματα, οδηγεί εκ των πραγμάτων στην κατάρρευση. Ένας λαός παραμένει ουσιαστικός εγγυητής ενός πολιτεύματος, μόνον εφόσον μπορεί να πιστέψει σε αυτό. Μόνο εφόσον αντιμετωπιστεί ως υποκείμενο και όχι ως αντικείμενο, πραγματικός κυρίαρχος με ελπίδα για την ύπαρξη μέλλοντος, με προσδοκία για την ύπαρξη συνέχειας. Το δίλημμα δεν βρίσκεται μεταξύ του εφικτού και του ευκαταύτου, ούτε μεταξύ νεοανανικής ομοσπονδίας και διχοτόμησης. Έγκειται στη στάση ζωής που επιθυμεί έκαστος να τηρήσει και στα πρότυπα που επιθυμεί να υιοθετήσει. Ίσως να μην μπορούμε να κάνουμε τη ζωή μας όπως την θέλουμε. Αλλά τουλάχιστον μπορούμε να μην την εξευτελίσουμε. Το να γίνει δημοψήφισμα για ένα νέο σχέδιο που θα καθιστά την Κύπρο τουρκικό προτεκτοράτο θα είναι απλά καταστροφικό για το κράτος. Άραγε θα είχαμε κερδίσει λιγότερα ως Κυπριακή Δημοκρατία αν αντί για ανούσιες διαπραγματεύσεις που θα οδηγούν σε παραβιάσεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων του κυπριακού λαού, προχωρούσαμε σε διεκδίκηση όρων λύσης του κυπριακού συμβατών με το διεθνές δίκαιο; ●

Όλα επιτρέπονται πλέον. Δεν υπάρχουν συνέπειες, ούτε αναστολές. Οι ψηφοφόροι έχουν πάψει να σοκάρονται. Κάποιοι μάλιστα μπορεί και να έχουν εθιστεί σε αυτή τη σκληρή ρητορική. Ο κυνισμός είναι πια στοιχείο της mainstream πραγματικότητας.

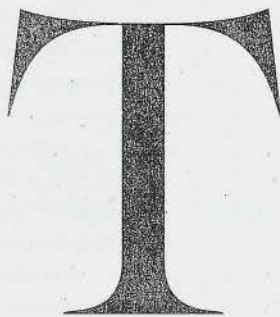
-11
-01
700
01 31

Άγνωστη χώρα η «Νέα Αμερική» του Τραμπ

Μια νέα εποχή μόλις άρχισε στην Αμερική. Κανείς δεν είναι σε θέση να προβλέψει την πολιτική που θα υιοθετήσει ο νέος Πρόεδρος Ντόναλντ Τραμπ ο οποίος θα βρίσκεται από τον Ιανουάριο στο τιμόνι της χώρας

ΤΗΣ ΛΕΝΑΣ ΑΡΓΥΡΗ*

ο ερώτημα που προέκυψε από τις πρώτες, αναμφίβολα ιστορικές, στιγμές της εκλογής του Ντόναλντ Τραμπ και το έθεσε η *Washington Post* αμέσως μόλις διαφάνηκε το αποτέλεσμα, είναι εάν προτίθεται να εφαρμόσει στην πράξη όλα όσα με δυναμισμό εξήγγειλε κατά τη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας του.

Αναλυτές εκτιμούν ότι, εάν επιχειρήσει να διαφοροποιήσει τα σημερινά δεδομένα και τις σταθερές της αμερικανικής εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής,

τότε θα πρέπει να είμαστε προετοιμασμένοι για μια στροφή, που όμοιά της δεν θα έχει ξαναβιώσει η Αμερική. Υπάρχουν και αυτοί όμως που εκτιμούν ότι, από τη στιγμή που έπεσε η αυλαία της προεκλογικής περιόδου, ήρθε η ώρα της πραγματικής πολιτικής στην οποία δεν χωρούν εντυπωσιασμοί, μεγάλα λόγια και ανεδαφικές υποσχέσεις.

Δεν είναι εύκολο λοιπόν να προβλέψει κάποιος το είδος της εξωτερικής πολιτικής που θα ακολουθήσει ο επόμενος Πρόεδρος γιατί, αφενός δεν έχει δώσει δείγματα γραφής και αφετέρου όλες οι σχετικές αναφορές του έως σήμερα ήταν ασαφείς, αντιφατικές ή υπεραπλουστευτικές. Το *Atlantic* σχολιάζει ότι «καθώς ο Τραμπ στελεχώνει την κυβέρνησή του, λίγα στοιχεία γνωρίζουμε για την αινιγματική προσέγγισή του στον κόσμο των διεθνών σχέσεων».

Κρίνοντας από τον πρώτο διορισμό στο καίριο πόστο του Συμβούλου Εθνικής Ασφαλείας, όπου επέλεξε τον αντιστράτηγο εν αποστρατεία Μάικλ Φλιν, σφοδρό επικριτή της εξωτερικής πολιτικής του Μπαράκ Ομπάμα, μπορεί κάποιος να συμπεράνει ότι ο άνθρωπος που θα διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της νέας αμερικανικής εξωτερικής και αμυντικής πολιτικής, θα θελήσει να βάλει τη δική του σφραγίδα. Το ίδιο ισχύει σύμφωνα με αναλυτές και για τον υποψήφιο για τη θέση του επικεφαλής της CIA Μάικ Πομπέο.

* Η Λένα Αργύρη είναι ανταποκρίτρια της ΕΡΤ στην Ουάσιγκτον.

Η νομιμοποίηση του ακραίου πολιτικού λόγου και η ανεκτικότητα απέναντι στον ανορθολογισμό είναι ίσως δύο από τις σημαντικότερες παράπλευρες απώλειες, που προέκυψαν από αυτή την προεκλογική εκστρατεία

Η Ρωσία, η Τουρκία και το NATO

Κανείς δεν είναι σε θέση να εκτιμήσει σε τι βαθμό θα φθάσει η προσέγγιση της Ρωσίας, πόσο θα ενισχυθούν οι σχέσεις με την Τουρκία, πώς θα αξιολογηθεί ο αμερικανικός ρόλος στο πλαίσιο του NATO και στα ανοικτά διεθνή μέτωπα, τι θα συμβεί στον πόλεμο στην Συρία πώς ακριβώς θα αντιμετωπιστεί ο ISIS, τι θα συμβεί με την Κίνα και πώς θα διαμορφωθούν οι υφιστάμενες διεθνείς συμμαχίες και ισορροπίες.

Ανάλογη ασάφεια επικρατεί και στο εσωτερικό μέτωπο, όπου ναι μεν ο νέος Πρόεδρος ελέγχει και τα δύο σώματα του Κογκρέσου και θα ελέγξει και το Ανώτατο Δικαστήριο, δεν διαθέτει όμως τις 60 έδρες στη Γερουσία που θα του έδιναν «λευκή επιταγή». Ο Ντόναλντ Τραμπ έχει διακηρύξει ότι θα αποδομήσει τα επιτεύγματα της θητείας Ομπάμα, από το Obamacare έως τη συμφωνία-τομή του Παρισιού για την κλιματική αλλαγή. Έως σήμερα, ωστόσο, οι εναλλακτικές προτάσεις, που το επιτελείο του έχει καταθέσει στο τραπέζι για μια σειρά θεμάτων, απέχουν από το να χαρακτηριστούν συγκροτημένες, συνεκτικές και εφαρμόσιμες. Όσο βεβαίως πλησιάζουμε προς την ανάληψη των καθηκόντων, αυτό εκτιμάται ότι θα αλλάξει και θα αρχίσει να διαμορφώνεται και να διαφαίνεται η πολιτική της επόμενης κυβέρνησης.

Άγνωστο παραμένει, αν θα μειώσει τους φόρους στα υψηλότερα οικονομικά στρώματα, όπως έχει υποσχεθεί, κάτι που θα σημαίνει τη φορολογική επιβάρυνση άλλων πληθυσμιακών ομάδων. Επιπλέον, η πολιτική του εμπορικού προστατευτισμού που έχει εξαγγείλει, θα σημαίνει αύξηση τιμών στις Ηνωμένες Πολιτείες. Υψηλότεροι φόροι δηλαδή, σε συνδυασμό με υψηλότερες τιμές, θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε συντριβή τη μεσαία και χαμηλότερη τάξη, βασικές δεξαμενές των ψηφοφόρων του.

Η στροφή που μπορεί να κάνει η χώρα σε μια σειρά κοινωνικών ζητημάτων, όπως είναι οι αμβλώσεις, τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων, η οπλοκατοχή και η μετανάστευση, προκαλούν προβληματισμό, αν και δεν είναι λίγοι αυτοί που πιστεύουν ότι τελικά ο Ντόναλντ Τραμπ θα ακολουθήσει πολύ πιο κεντρώα και μετριοπαθή πολιτική από ό,τι αναμένεται.

Διότι, όπως επισημαίνουν οι αναλυτές, άλλο η προεκλογική ρητορική και άλλο ο προεδρικός λόγος, η συμπεριφορά και οι τελικές αποφάσεις του ηγέτη των Ηνωμένων Πολιτειών.

Παράπλευρες απώλειες μιας μακράς προεκλογικής περιόδου

Η νομιμοποίηση του ακραίου πολιτικού λόγου και η ανεκτικότητα απέναντι στον ανορθολογισμό είναι ίσως δύο από τις σημαντικότερες παράπλευρες απώλειες, που προέκυψαν από αυτή την προεκλογική εκστρατεία. Το κακό προηγούμενο, που εδραιώθηκε στην πολιτική ζωή του τόπου τους τελευταίους μήνες, δημιουργεί το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα διεξαχθούν και οι εκστρατείες του μέλλοντος. Δημιουργεί το πλαίσιο μέσα στο οποίο ενδεχομένως να διεξάγεται ο δημόσιος διάλογος από εδώ και στο εξής. Όλα επιτρέπονται πλέον. Δεν υπάρχουν συνέπειες, ούτε αναστολές. Οι ψηφοφόροι έχουν πάψει να σοκάρονται. Κάποιοι μάλιστα μπορεί και να έχουν εθιστεί σε αυτή τη σκληρή ρητορική. Ο κυνισμός είναι πια στοιχείο της mainstream πραγματικότητας. Αυτή η πραγματικότητα είναι η εποχή των λεγόμενων post-truth politics, όπως έγραψε ο *Economist*, παραθέτοντας αναλυτικά τα εξόφθαλμα ψεύδη που ειπώθηκαν κατά την διάρκεια της προεκλογικής περιόδου. Εδώ ακριβώς βρισκόμαστε, απλώς δεν έχει γίνει ακόμη απολύτως κατανοητό από το σύνολο των πολιτών, διότι βιώνουμε ακόμη τη μετάβαση. Νέοι όροι μπήκαν στη ζωή μας και η πολιτική ορθότητα δέχθηκε γροθιά στο στομάχι. Ο πολιτικός καθωσπρεπισμός αποτελεί παρελθόν. Ο λαϊκίστικος λόγος μπορεί και να είναι ο λόγος του μέλλοντος, αυτός που πουλάει, πείθει και τελικά αναδεικνύει ηγέτες.

Η απόλυτη απαξίωση των MME

Μια εξίσου σημαντική παράπλευρη απώλεια ή ευκαιρία για αυτοκριτική, είναι η απόλυτη απαξίωση του πανίσχυρου μηντιακού συστήματος της Αμερικής. Το *Forbes* γράφει αναλυτικό άρθρο για το πώς τα μήντια μπορούν να κερδίσουν και πάλι την αξιοπιστία τους μετά τη νίκη του Τραμπ. Γιατί

είναι πια γεγονός ότι η αξιοπιστία τους έχει δεχθεί πλήγμα. Το μηντιακό σύστημα πολέμησε τον Ντόναλντ Τραμπ, σχεδόν όπως δεν έχει πολεμήσει ποτέ κανέναν. Στάθηκε απέναντί του αρχικά με καχυποψία και στη συνέχεια με όλα τα δημοσιογραφικά όπλα παράτατα και ενεργά. Έβαλλε ανελέητα εναντίον του καθ' όλη τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου, σε μια αλληλοτροφοδοτούμενη σχέση μίσους. Ο Ντόναλντ Τραμπ δεν δίστασε να κάνει εχθρούς αυτούς που οι πάντες θέλουν να έχουν φίλους. Έκτισε την προεκλογική του εκστρατεία αποδομώντας το ίδιο το σύστημα και τους εκφραστές του. Μίλησε απαξιωτικά σχεδόν για το σύνολο του δημοσιογραφικού κόσμου. Ακόμη και το πιο φιλικό προς αυτόν δίκτυο FOX, το χαρακτήρισε «τελείως απιδαστικό». Χωρίς αναστολές και εξαρτήσεις, κατηγόρησε το μηντιακό σύστημα ότι είναι πουλημένο και στρατευμένο. Το χαρακτήρισε αποκρουστικό. Υπαινίχθηκε ότι το έχει εξαγοράσει η Χίλαρι και τα συμφέροντα που την εκπροσωπούν.

Και το σύστημα των ΜΜΕ, με ελάχιστες εξαιρέσεις, τον κτύπησε ανελέητα από την πρώτη στιγμή, με αμέτρητα σαρκαστικά πρωτοσέλιδα, or-eds δηλητηριώδη, αποκαλύψεις πότε αληθινές, πότε αμφιβόλου προέλευσης (που όμως εξυπηρετούσαν συστηματικά τον βασικό στόχο), εικονογράφηση στα όρια του εξευτελισμού και κριτική που έσπαγε κόκκαλα, καθ' όλη τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου. Το μηντιακό σύστημα αυτή τη σκληρή μάχη την έχασε. Εξήλθε με απώλειες, πληγωμένο κύρος και τραυματισμένη αξιοπιστία. Και τώρα στέκει αιφνιδιασμένο και παρακολουθεί τα γεγονότα με αμχανία, αδυνατώντας τουλάχιστον την ώρα που γράφονται αυτές οι γραμμές να υιοθετήσει υπεύθυνη στάση απέναντι στις εξελίξεις που καθορίζουν την ιστορία της χώρας. Χαρακτηριστικό το δημοσίευμα της *Huffington Post* με τίτλο «η Αμερική έκανε τελικά αυτό που έμοιαζε αδιανόητο, εξέλεξε τον Τραμπ Πρόεδρο. Αυτό που θα συμβεί από αύριο είναι ασαφές».

Ο Ντόναλντ Τραμπ αντιμετώπισε με προκλητικότητα και αναίδεια ακόμη και το ίδιο του το κόμμα και απέδειξε ότι τελικά δεν το είχε ανάγκη. Μίλησε απαξιωτικά για τον πανίσχυρο Πρόεδρο της Βουλής Πολ Ραιαν, λέγοντας το καλοκαίρι ότι «δεν σκοπεύω να στηρίξω την υποψηφιότητα του στις εκλογές του Νοεμβρίου». Ειρωνεύτηκε τον βετεράνο πολέμου και πρώην προεδρικό υποψήφιο Τζον Μακ Κέιν ο οποίος πέρασε πεντέμισο χρόνια σε φυλακή του Βορείου Βιετνάμ. Αμφισβήτησε ότι είναι ήρωας πολέμου και πραγματικός πατριώτης, διότι όπως δήλωσε σε συνέντευξη του «προτιμώ τους ανθρώπους που καταφέρνουν και δεν αιχμαλωτίζονται από τον εχθρό». Από το ίδιο του το κόμμα εκτιμάται από αναλυτές ότι θα επιχειρήσει να αρχίσει και τη

λεγόμενη διαδικασία καθάρσης του παλαιού συστήματος, μια μάχη που, σύμφωνα με αναλυτές, αναμένεται αμείλικτη.

Πολύ σκληρός για να πεθάνει

Ο Ντόναλντ Τραμπ διέψευσε κάθε πρόβλεψη. Αποδείχθηκε πολύ σκληρός για να πεθάνει. Έπαιξε στα δάχτυλα του ενός χεριού τους πάντες και τα πάντα. Δεν χρησιμοποίησε ποτέ ξύλινο λόγο και δεν αξιοποίησε τις συμβουλές των επικοινωνιολόγων του, εκστομίζοντας πάντα αυτό ακριβώς που σκεφτόταν, χωρίς ωραιοποιήσεις. Δεν προσποιήθηκε ότι είναι κάτι άλλο από τον πραγματικό του εαυτό. Αυτή η εικόνα που όλοι νόμιζαν ότι θα γίνει η ταφόπλακα του, έγινε ακριβώς το εργαλείο που τον οδήγησε στον θρίαμβο. «Ήταν η συμπεριφορά του που του έδωσε τη νίκη» έγραψε το

Time προσθέτοντας ότι «κάθε φορά που έλεγε κάτι που οι λεγόμενοι σοβαροί ψηφοφόροι το έβρισκαν εξωφρενικό, μια μεγάλη μερίδα πολιτών το έβρισκε πολύ ειλικρινές». Όσοι πίστευαν ότι όσο εκτίθεται τόσο απομακρύνεται από τον Λευκό Οίκο δεν είχαν υπολογίσει σωστά την αντίδραση του εκλογικού σώματος. Δεν είχαν εκτιμήσει ορθά την αδυναμία των ψηφοφόρων να κατανοήσουν τι είναι εφικτό και τι ανέφικτο.

Οι ψηφοφόροι του Ντόναλντ Τραμπ πίστεψαν ότι το χρέος μπορεί πράγματι να μειωθεί τυπώνοντας νέο χρέος ή προβαίνοντας σε εκ νέου διαπραγμάτευση με τους διεθνείς πιστωτές της χώρας. Ότι το τείχος με το Μεξικό – το οποίο τώρα αρχίζει και μετονομάζεται σε φράχτη – μπορεί να οικοδομηθεί για να προστατευθούν από τους εγκληματίες και τους πολίτες δεύτερης κατηγορίας και ότι η κατασκευή του μπορεί μάλιστα να πληρωθεί εξ ολοκλήρου από τη γειτονική χώρα. Πίστεψαν ότι ο ISIS

μπορεί να εξολοθρευθεί εν μία νυκτί και ότι οι σημερινοί επιτελείς του Πενταγώνου «δεν έχουν ιδέα πώς να το κάνουν», όπως είπε από το βήμα της δεύτερης τηλεμαχίας. Ότι οι επιχειρήσεις μπορούν να επιστρέψουν στα πάτρια εδάφη από την Κίνα χωρίς συνέπειες. Ότι αρκεί μια απόφαση για να απαγορευθεί η είσοδος των μουσουλμάνων στις Ηνωμένες Πολιτείες και ότι έτσι θα επιλυθούν πολλά προβλήματα ασφάλειας. Δεν αμφισβήτησαν ποτέ αυτές τις υποσχέσεις. Θεώρησαν ότι έτσι πρέπει να γίνουν τα πράγματα, αλλά οι διεθνείς συνωμοσίες και οι συνωμοσίες των μεγάλων συμφερόντων απέτρεπαν μέχρι τώρα κάθε αλλαγή που θα έκανε τη χώρα μεγάλη ξανά. Ο σκληρός πυρήνας των ψηφοφόρων του Τραμπ πίστεψε και πιστεύει ότι η Αμερική βρίσκεται υπό επίθεση: «οι δουλειές, οι αξίες, οι ζωές των Αμερικανών είναι θύματα επίθεσης, λέει ο Τραμπ, χρησιμοποιώντας μια ρητορική που συσπειρώνει το ρεπουμπλικανικό κόμμα», όπως προσθέτει ο *Economist*.

“
Ο Ντόναλντ Τραμπ δεν δίστασε να κάνει εχθρούς αυτούς που οι πάντες θέλουν να έχουν φίλους. Μίλησε απαξιωτικά σχεδόν για το σύνολο του δημοσιογραφικού κόσμου
 ”

Το πρόβλημα είναι ότι αυτή η Αμερική απολαμβάνει τον ρατσιστικό, ξενοφοβικό και σεξιστικό λόγο. Απορρίπτει την ενσωμάτωση πάνω στην οποία οικοδομήθηκε και μεγαλούργησε η χώρα και αντιτίθεται στην παγκοσμιοποίηση, η οποία όμως είναι δρόμος χωρίς επιστροφή

Η Αμερική που δεν γνωρίζαμε

Η Αμερική που δεν γνωρίζαμε είναι η Αμερική του 2016. Όπως γράφουν οι *New York Times* ζούμε στις «δύο Αμερικές του 2016». Μια δικασμένη, πολωμένη και θυμωμένη χώρα. Δεν είναι δημιούργημα όμως του Ντόναλντ Τραμπ, αυτή η χώρα. Αυτός απλώς την εντόπισε και της έτεινε το χέρι για να βγει από τη φωλιά που ήταν καλά κρυμμένη. Αυτή η Αμερική ήταν πάντα εκεί. Ο Ντόναλντ Τραμπ την αφουγκράστηκε, την οσφρίστηκε σαν λαγωνικό και την εκμεταλλεύθηκε για να ανέλθει στην εξουσία. Της έδωσε λόγο και βήμα. Και αυτή η Αμερική του το ανταπέδωσε, διότι κανείς έως σήμερα δεν είχε ασχοληθεί μαζί της. Αυτή η Αμερική όμως, όπως σχολιάζει το *Politico* σε άρθρο με τίτλο «Τι θέλουν τώρα οι ψηφοφόροι του Τραμπ», είναι ανυπόμονη να δει αλλαγές και αν αυτές οι αλλαγές δεν έλθουν, τότε, όπως γράφει ο συντάκτης Μάικλ Κρουζ, στις επόμενες εκλογές δεν θα του δώσουν δεύτερη ευκαιρία. Και η *Washington Post* σχολιάζει: «στους ψηφοφόρους του Τραμπ δεν θα αρέσει η επόμενη ημέρα».

Το πρόβλημα είναι ότι αυτή η Αμερική απολαμβάνει τον ρατσιστικό, ξενοφοβικό και σεξιστικό λόγο. Απορρίπτει την ενσωμάτωση πάνω στην οποία οικοδομήθηκε και μεγαλούργησε η χώρα και αντιτίθεται στην παγκοσμιοποίηση, η οποία όμως είναι δρόμος χωρίς επιστροφή. Ενδεχομένως και να ζει σε μια πλάνη, αν πιστεύει ότι το σύστημα, και ειδικότερα το σύστημα της Ουάσιγκτον, θα καταρρεύσει και θα δημιουργηθεί μέσα από τα χαλάσματά του ένα νέο, στο επίκεντρο του οποίου θα είναι ο απλός πολίτης. Όπως γράφει χαρακτηριστικά το *Fortune*, «η προσπάθεια του Τραμπ να καθαρίσει τον βάλτο της Ουάσιγκτον δεν θα είναι τόσο απλή». Η Αμερική του Τραμπ φαντασιώνεται τον εαυτό της «great again», αλλά δυσκολεύεται να προσδιορίσει πώς ακριβώς μπορεί αυτό να γίνει πράξη. Θέλει να είναι η ελίτ του κόσμου, την ώρα που απορρίπτει την έννοια της ελίτ γενικά.

Η εξέγερση απέναντι στις ελίτ και την αλαζονεία της εξουσίας, όμως, είναι φαινόμενο παγκόσμιο, όχι μόνο αμερικανικό. Και η τάση του εθνικού απομονωτισμού, της λογικής δηλαδή

«ας κλειστούμε στο καβούκι μας, δεν θα λύσουμε εμείς τα προβλήματα του κόσμου» είναι πια η κυρίαρχη τάση σε διεθνές επίπεδο. Τροφοδοτείται μεταξύ άλλων από την πρωτοφανή προσφυγική κρίση και την οικονομική ανισότητα. Ειδικότερα για τους ψηφοφόρους του Τραμπ ισχύει αυτό που αναφέρει ο *Economist*, ότι δηλαδή «η αποδυνάμωση των εργατικών συνδικάτων, σε συνδυασμό με την τεχνολογική πρόοδο και τον ανταγωνισμό από την Κίνα, έχει οδηγήσει σε πρωτοφανή συρρίκνωση μισθών και θέσεων εργασίας». Η αντιπρόταση του Τραμπ είναι ότι θα επαναδιαπραγματευθεί ή θα καταργήσει τις διεθνείς εμπορικές συμφωνίες και θα φέρει πίσω τα εργοστάσια και τις δουλειές που έχουν κλέψει οι ξένοι. Η διεθνής αντιπρόταση όμως, απέναντι σε αυτό το φαινόμενο, μια πρόταση που πρέπει να είναι πειστική, δεν έχει κατατεθεί από κανέναν πουθενά και το απέναντι στρατόπεδο παρακολουθεί τις εξελίξεις μουδιασμένο και αμήχανο.

Η Αμερική του 2016 έφερε στην εξουσία τον υποψήφιο που αρχικά δίστασε να αποκηρύξει την Κου Κλουξ Κλαν. Κόντρα στην Αμερική του 2008, που έφερε στην εξουσία τον πρώτο μαύρο Πρόεδρο. Κινήσεις αντιφατικές, που καταδεικνύουν με τον πλέον σαφή τρόπο τη σύγχυση και την αδυναμία εντοπισμού κατεύθυνσης που χαρακτηρίζουν τη χώρα.

Η λεγόμενη «βουβή ψήφος», όπως την χαρακτήρισε η *Wall Street Journal*, που σόκαρε τελικά τους δημοσκόπους και ανέτρεψε όλα τα προγνωστικά, εμπεριέχει ενοχή και γι' αυτόν τον λόγο έμεινε καλά κρυμμένη έως την ημέρα της κάλπης. Και όταν άνοιξαν οι κάλπες και αποκαλύφθηκε το αποτέλεσμα, η μισή Αμερική πάγωσε. Οι μεγάλες πόλεις σοκαρίστηκαν και οι λεγόμενοι πολίτες του κόσμου βρέθηκαν τις πρώτες ώρες σε κατάσταση άρνησης. Οι αγροτικές περιοχές, οι απομακρυσμένες πόλεις και οι αποκαλούμενες πολιτείες fly-over, στις οποίες ο Αμερικανός της προόδου δεν προσγειώνεται ποτέ, ξέσπασαν σε πανηγυρισμούς. Η καχυποψία των μεν για τους δε βγήκε για πρώτη φορά τόσο έντονα στην επιφάνεια. Οι δύο διαφορετικές «Αμερικές» για πρώτη φορά κοιτάχθηκαν κατάματα.

Το Twitter

Καθ' όλη τη διάρκεια της προεκλογικής μάχης, το κίνημα της εναλλακτικής δεξιάς (alt right) έδωσε τα ρέστα του, κραυγάζοντας στα Μέσα κοινωνικής δικτύωσης με εμπρηστικά meme – δηλαδή κοφτές ατάκες που βασίζονται σε ένα αληθινό, πλην συνήθως ατυχές περιστατικό, και η μετατροπή του μέσω του διαδικτύου σε πραγματικό γεγονός – και έναν πρωτοφανή λόγο εναντίον όποιου τολμούσε να διαφωνήσει. Ο πόλεμος του διαδικτύου ήταν πρωτόγνωρος και αδυσώπητος. Οι ίδιοι οι υποψήφιοι χρησιμοποίησαν το Twitter σαν να ήταν το βήμα προεκλογικής συγκέντρωσης. Εξέφρασαν τις απόψεις τους και διασταύρωσαν τα ξίφη τους επανειλημμένως μέσα από αυτό, σαν ήταν η νέα νόρμα. Οι εξυπνακίστικες ατάκες, οι προσβολές και οι ακραίοι χαρακτηρισμοί έπεφταν βροχή και οι χρήστες έμεναν άγρυπνοι νύχτες ολόκληρες, περιμένοντας να δουν πώς θα επιτεθεί ο ένας υποψήφιος στον άλλον. Τα παραδείγματα δεκάδες, με ίσως πιο χαρακτηριστικό τον διάλογο που αφορούσε στην πρώην Miss Universe Αλίσια Μακάντο, την οποία επικαλέστηκε η Χίλαρι για να αποδείξει τον σεξισμό και τον μισογυνισμό με τον οποίο ο Τραμπ αντιμετωπίζει το γυναικείο φύλο. Εγραψε λοιπόν σχολιάζοντας τα προσβλητικά tweet του αντιπάλου της «τι είδους άνθρωπος είναι αυτός που μένει

“
Η τελική επιλογή που είχαν οι ψηφοφόροι, ανάμεσα δηλαδή στον Ντόναλντ Τραμπ και τη Χίλαρι Κλίντον, ήταν μια επιλογή ανάγκης. Κανείς δεν έπεισε, κανείς δεν ενέπνευσε, κανείς δεν είχε όραμα”

ουσιαστικών ζητημάτων που μονοπωλούν το ενδιαφέρον του μέσου ψηφοφόρου. Πολύ συχνά, κατά τη διάρκεια αυτής της ατελείωτης και σκοτεινής προεκλογικής περιόδου, η λογική παραμερίστηκε αμήχανα από την παράνοια και άνοιξε τον δρόμο σε φαινόμενα που αυτή η χώρα δεν είχε ξαναζήσει. Η τελική επιλογή που είχαν οι ψηφοφόροι, ανάμεσα δηλαδή στον Ντόναλντ Τραμπ και τη Χίλαρι Κλίντον, ήταν μια επιλογή ανάγκης. Κανείς δεν έπεισε, κανείς δεν ενέπνευσε, κανείς δεν είχε όραμα. ●

Τι σημαίνει η εκλογή Τραμπ για την Ελλάδα

Είναι πολύ πρόωρο να εκτιμήσει κάποιος τι μπορεί να σημαίνει το αποτέλεσμα των εκλογών για την Ελλάδα, γεωστρατηγικά και οικονομικά, και σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να εξαχθούν βιαστικά συμπεράσματα, παρά τις πρώτες τοποθετήσεις αξιωματούχων που αρχίζουν και δίνουν το στίγμα της πολιτικής. Επίσης δεν πρέπει να υποτιμηθεί η ισχύς της λεγόμενης αμερικανικής γραφειοκρατίας σε Υπουργεία όπως το Στέιτ Ντιπάρτμεντ.

Η στήριξη που είχε προσφέρει στη χώρα μας η κυβέρνηση Ομπάμα για το θέμα της διευθέτησης του ελληνικού χρέους και οι συνεχείς παρεμβάσεις προς τις Βρυξέλλες δεν πρέπει να θεωρείται αυτονόητο ότι θα συνεχιστούν.

Ο νέος Πρόεδρος, αν κρίνουμε από τα όσα είχε πει πριν από λίγους μήνες, δεν προτίθεται να εμπλακεί δυναμικά στην προώθηση των ελληνικών οικονομικών συμφερόντων. «Εμείς δεν έχουμε καμία δουλειά με την Ελλάδα, ας αφήσουμε τη Γερμανία να ασχοληθεί με το θέμα αυτό, που το γνωρίζει και καλύτερα άλλωστε», είχε πει μιλώντας στο Fox και τη Μαρία Μπαρτιρόμο τον Ιούλιο.

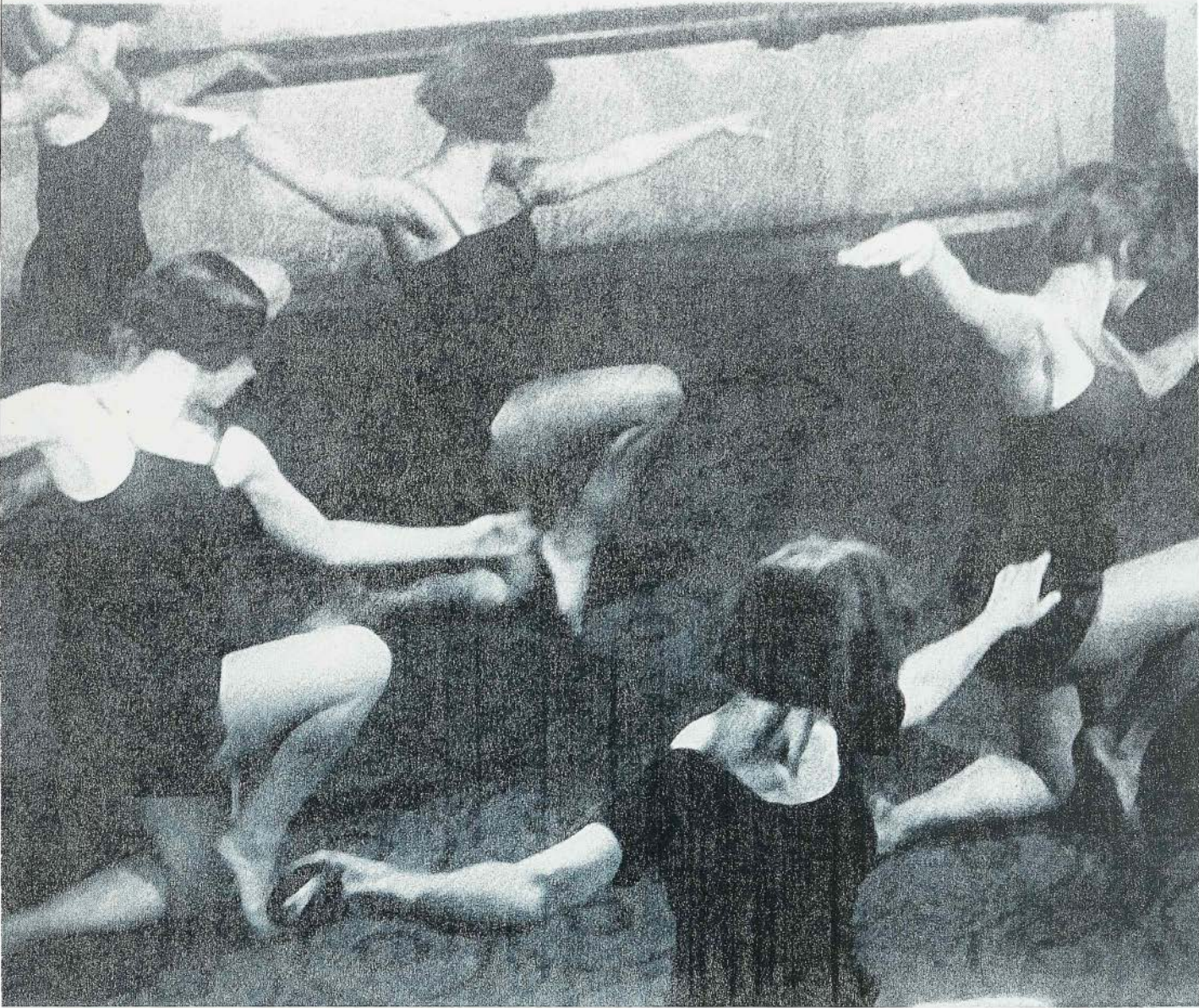
Γεωστρατηγικά, διαφαίνεται μια τάση ενίσχυσης των σχέσεων με την Τουρκία, την οποία συνεργάτες του Τραμπ και κυρίως ο νέος Σύμβουλος Εθνικής Ασφάλειας Μάικλ Φλιν-έχουν δηλώσει ότι θεωρούν σύμμαχο κρίσιμης σημασίας. Ιδιαίτερα στην

περίπτωση που ο νέος Πρόεδρος αποφασίσει να κινηθεί πιο δυναμικά εναντίον των τζιχαντιστών στη Συρία και το Ιράκ, θα πρέπει να θεωρείται δεδομένη η ενίσχυση των σχέσεων με την Αγκυρα.

Στο προσφυγικό ζήτημα μάλλον δεν θα πρέπει να περιμένουμε πολλά, διότι η τάση του νέου Προέδρου να ασχοληθεί με τα θέματα που αφορούν πρωτίστως τη χώρα του φαίνεται πως θα είναι κυρίαρχη. Και, όπως έχει πει επανειλημμένως, δεν θεωρεί ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες πρέπει να είναι αυτές που θα λύσουν το προσφυγικό πρόβλημα όλου του κόσμου, αντιθέτως κάθε μία χώρα θα πρέπει να αναλάβει τις ευθύνες της.

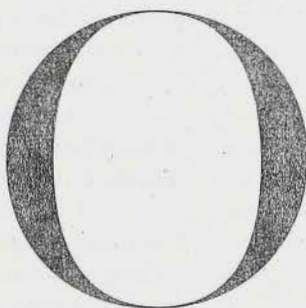

Δεκατέσσερα βήματα για τον χορό των συμπερασμάτων

Μερικές επισημάνσεις σχετικά με τις αμερικανικές εκλογές,
τη σύσταση της αμερικανικής ψήφου υπέρ του Τραμπ
και την πολιτική συγκυρία

ΤΟΥ ΜΙΧΑΛΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΗ*

ι φετινές προεδρικές εκλογές των ΗΠΑ ήταν ένα παγκόσμιας εμβέλειας πολιτικό θρίλερ. Οι συγκρούσεις που οδήγησαν στο αναπάντεχο αποτέλεσμα αυτών των εκλογών, περιλαμβανομένης και της «εξέγερσης» του Μπέρνι Σάντερς και της συντριβής των ισχυρότερων Ρεπουμπλικανών πολιτικών από τον «άξεστο» πολυεκατομμυριούχο Τραμπ στον δρόμο του προς τον Λευκό Οίκο, έχουν επιπτώσεις και συνέπειες πολύ πέραν των ΗΠΑ και της άμεσης συγκυρίας και σηματοδο-

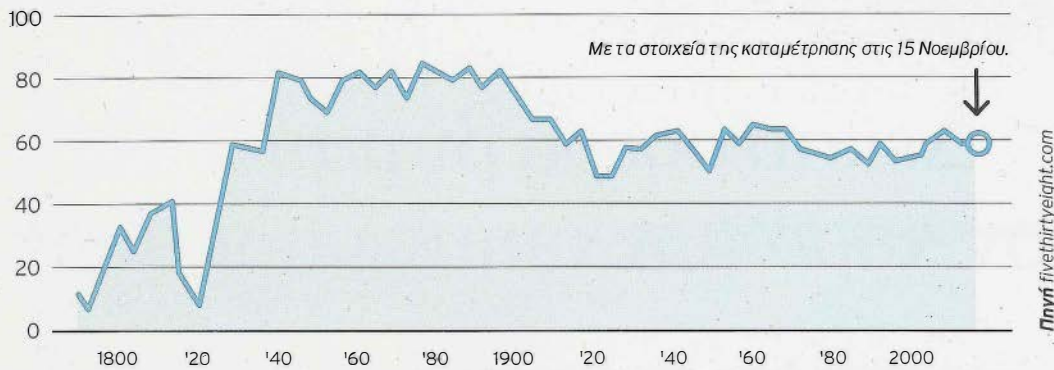
τούν μια καμπή στο παγκόσμιο σύστημα. Η απρόσμενη, τουλάχιστον από τα περισσότερα ΜΜΕ των ΗΠΑ (και την επαναλαμβανόμενη ηχώ τους στον ελληνικό τύπο), νίκη του Ντόναλντ Τραμπ επί της Χίλαρι Κλίντον, έδωσε το έναυσμα για μια συστηματική αναζήτηση των αιτιών της, αλλά και της υστέρησης των ΜΜΕ τόσο στην πρόγνωση του φαινομένου, όσο και στην έγκαιρη περιγραφή του. Ακολουθούν μερικές επισημάνσεις σχετικά με τις αμερικανικές εκλογές, τη σύσταση της αμερικανικής ψήφου υπέρ του Τραμπ και την πολιτική συγκυρία.

1. Η Χίλαρι Κλίντον κέρδισε άνετα τις περισσότερες ψήφους στις εκλογές αυτές. Ο Τραμπ κέρδισε όμως περισσότερους εκλέκτορες στις πολιτείες, οπότε με βάση το ομοσπονδιακό σύστημα των ΗΠΑ κέρδισε και την Προεδρία. Η διαφορά με την οποία θα κερδίσει στο άθροισμα ψήφων η Κλίντον σε εθνικό επίπεδο φαίνεται πως θα είναι μεγαλύτερη από εκείνη με την οποία είχαν εκλεγεί πρόεδροι ο Τζον Κένεντι και ο Ρίτσαρντ Νίξον.

2. Οι πανεθνικές δημοσκοπήσεις δεν έπεσαν και πολύ έξω: Αν και τα τελικά αποτελέσματα δεν είναι ακόμα γνωστά, ο εκλογολόγος των *Τάιμς* της Νέας Υόρκης

* Ο Μιχάλης Παναγιώτακας είναι αναλυτής διαδικτύου και δημοσιογράφος.

Διαχρονική εξέλιξη της εκλογικής συμμετοχής στις ΗΠΑ³

Νάθαν Κον προβλέπει πως τελικά η Κλίντον θα κερδίσει την ψήφο στις ΗΠΑ με διαφορά 1-1,5%. Οι προβλέψεις της έδιναν +3% πλεονέκτημα με στατιστική αβεβαιότητα ~3,5%. Συγκριτικά, το 2012, οι περισσότερες πανεθνικές δημοσκοπήσεις στις ΗΠΑ λίγο πριν τις εκλογές έδειχναν τον Ομπάμα είτε «ισόπαλο» με τον Μιτ Ρόμνεϊ ή με προβάδισμα μικρότερο του 1% και με λιγότερο από το 50% των ψήφων: τελικά κέρδισε με 3,2% διαφορά και με 51,1% των ψήφων.

3. Οι δημοσκοπήσεις δεν έπεσαν πολύ έξω ούτε στις περισσότερες πολιτείες, τουλάχιστον ποιοτικά. Ο Τραμπ κέρδισε δύο από τις τέσσερις θεωρούμενες ως οριακές και αμφιταλαντευόμενες βάσεις των δημοσκοπήσεων πολιτείες: τη Φλόριντα και τη Β.Καρολίνα. Έχασε το Νιου Χαμσάιρ και τη Νεβάδα. Αν η εκλογή πράγματι κρινόταν στις πολιτείες αυτές, θα την είχε χάσει. Αντ' αυτού κέρδισε, επειδή στις μεσοδυτικές πολιτείες η ψήφος της Κλίντον σημείωσε πτώση συγκριτικά με την ψήφο στον Ομπάμα το 2012 κατά 10-20%, και του Τραμπ αντίστοιχη άνοδο συγκριτικά με την ψήφο στον Ρόμνεϊ το 2012. Έτσι, πολιτείες, οι οποίες είχαν προεξοφληθεί βάσει δημοσκοπήσεων υπέρ της Κλίντον, βρέθηκαν να δίνουν την πλειοψηφία και τους εκλέκτορες στον Τραμπ.

4. Η συγκεκριμένη εξέλιξη είχε προβλεφθεί με εκπληκτική ακρίβεια από τον Αμερικανό σκηνοθέτη και ακτιβιστή Μάικλ Μουρ¹, σε άρθρο του που δημοσιεύθηκε στον ιστότοπο της *Huffington Post* το καλοκαίρι με τίτλο: «5 λόγοι για τους οποίους ο Τραμπ θα κερδίσει». Εκεί επισήμαινε πως η ελκυστικότητα του Τραμπ οφειλόταν στον οικονομικό προστατευτισμό που διακήρυττε, δηλ. την κατάργηση

των εμπορικών συμφωνιών που είναι ήδη εν ισχύ (π.χ. τη ΝΑΦΤΑ, που εφάρμοσε με καταστροφικά για την περιοχή αποτελέσματα ο σύζυγος της Κλίντον, ή την TPP) και την ακύρωση ανάλογων σχεδιαζόμενων συμφωνιών με την Ευρώπη. Ο εν λόγω προστατευτισμός ήταν αυτό ακριβώς που ήθελαν να ακούσουν οι κάτοικοι της αποβιομηχανισμένης περιοχής, πρώην προπύργιου της αμερικανικής βιομηχανίας και σε μόνιμη κρίση από τη δεκαετία του 1980. Ήταν σαφές στον Μουρ πως ο Τραμπ δεν είχε παρά να κερδίσει αυτές τις 4 πολιτείες, Οχάιο, Πενσυλβάνια, Μίσιγκαν και Ουισκόνσιν (και προέβλεπε πως θα τις κέρδιζε παρά τις περί του αντιθέτου μετρήσεις στις δημοσκοπήσεις) και τις σταθερά ρεπουμπλικανικές πολιτείες του 2012 για να κερδίσει τις εκλογές. Έτσι και έγινε.

5. Η τελική μορφή του χάρτη της κοινοκρατικής επικράτησης ανά κομητεία, είναι η ίδια πάνω-κάτω με εκείνη του 2012: μια θάλασσα μικρών και μεσαίων κομμοπόλεων της αμερικανικής επαρχίας, όπου κυριαρχούν οι Ρεπουμπλικανοί, κυρίως στη «μέση Αμερική», με λίγες διάσπαρτες νησίδες Δημοκρατικής κυριαρχίας σε όλες τις μεγάλες πόλεις και Δημοκρατική επικράτηση στις δύο ακτές.

6. Η καταμέτρηση των ψήφων δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί, αλλά τη στιγμή που γράφονται αυτές οι γραμμές (20/11/2016), έχουν ήδη καταμετρηθεί περισσότεροι ψήφοι σε αυτές τις εκλογές από όσες είχαν καταμετρηθεί στο αντίστοιχο διάστημα στις εκλογές του 2012. Η εκτίμηση του Μάικλ Μακ Ντόναλντ², Καθηγητή στο πανεπιστήμιο της Φλόριντα, είναι πως ο τελικός αριθμός θα ξεπεράσει τους

1 Βλ. *Huffington Post*, "5 Reasons Why Trump Will Win", 23/7/2016: http://www.huffingtonpost.com/michael-moore/5-reasons-why-trump-will-_b_11156794.html

2 Βλ. <http://www.electproject.org/2016g>

3 <http://fivethirtyeight.com/features/no-voter-turnout-wasnt-way-down-from-2012/>

Στους λευκούς ψηφοφόρους κυριαρχεί ο Τραμπ με 62%, κυριαρχία που επεκτείνεται σε όλες τις υποομάδες των λευκών, ανεξαρτήτως φύλου ή εισοδήματος

134,5 εκατομμύρια ψηφοφόρους, από κάτι παραπάνω από 129 εκατομμύρια το 2012. Η συμμετοχή ως ποσοστό, όμως, θα είναι μάλλον οριακά μειωμένη (58,1% έναντι 58,6% το 2012), καθώς οι εγγεγραμμένοι ψηφοφόροι ήταν φέτος 6% περισσότεροι από το 2012. Ιστορικά, η συμμετοχή σε αυτές τις προεδρικές εκλογές είναι κοντά στον μεταπολεμικό μέσο όρο. Παρόλα αυτά αξίζει να σημειωθεί πως περίπου 100 εκατομμύρια Αμερικανοί, μεταξύ των οποίων εκπροσωπούνται δυσανάλογα πολύ τα φτωχότερα στρώματα του πληθυσμού, δεν ψηφίζουν καθόλου. Με μία έννοια είναι οι μόνιμα κρίνοντες τις εκλογές.

7. Τα βασικά δημογραφικά στοιχεία των εκλογών είναι ποιοτικά τα ίδια με εκείνα του 2012: Η υποψήφια των Δημοκρατικών κέρδισε την ψήφο των μειονοτήτων, των νέων κάτω των 40, όπως και ο Ομπάμα το 2012, και των γυναικών (όχι όμως των λευκών γυναικών που ψήφισαν κατά πλειοψηφία Τραμπ). Σε όλες αυτές τις δημογραφικές κατηγορίες, η Κλίντον κέρδισε με μικρότερη διαφορά από ό,τι ο Ομπάμα το 2012. Αντίθετα με τον Ομπάμα το 2012, η Κλίντον έχασε την πλειοψηφία στα άτομα με χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο, αλλά κέρδισε στους αποφοίτους πανεπιστημίων. Η ψήφος ανά εισόδημα είναι ίσως η πιο χαρακτηριστική: τα exit polls και οι μετεκλογικές έρευνες δείχνουν πως, ενώ η Κλίντον διατήρησε το προβάδισμα στους ψηφοφόρους με εισόδημα κάτω του αμερικανικού διάμεσου εισοδήματος⁴ (~50 χιλιάδες δολάρια), τα ποσοστά της ήταν πολύ μειωμένα. Έτσι, ενώ ο Ομπάμα είχε επικρατήσει του αντιπάλου του το 2012 στο φτωχότερο στρώμα (πολίτες με εισόδημα κάτω από 30 χιλιάδες δολάρια τον χρόνο) με 28 ποσοστιαίες μονάδες

διαφορά, το 2016 η Κλίντον κέρδισε στο ίδιο εισοδηματικό στρώμα με μόλις 12. Αντίθετα, η Κλίντον τα πήγε πολύ καλύτερα από τον Ομπάμα στα κοινωνικά εκείνα στρώματα που κερδίζουν περισσότερα από 100.000 δολάρια (αν και ηττήθηκε σε αυτά από τον Τραμπ).

8. Αν και γενικά ισχύει πως οι φτωχοί ψηφίζουν Δημοκρατικούς και οι πλούσιοι Ρεπουμπλικανούς έστω και πιο οριακά φέτος με Κλίντον - Τραμπ από ό,τι συνέβη με Ομπάμα - Ρόμνι, αυτό δεν ισχύει για τον «λευκό» πληθυσμό: εκεί η κατανομή είναι αντίστροφη. Κατ' αρχάς, στους λευκούς ψηφοφόρους κυριαρχεί ο Τραμπ με 62%, κυριαρχία που επεκτείνεται σε όλες τις υποομάδες των λευκών, ανεξαρτήτως φύλου ή εισοδήματος. Δεύτερον, η πυραμίδα ψήφου σε σχέση με τη στήριξη αντιστρέφεται: οι φτωχοί λευκοί ψηφίζουν Τραμπ σε μεγαλύτερο ποσοστό από ό,τι οι πλουσιότεροι λευκοί (στους οποίους η Κλίντον τα πηγαίνει καλύτερα από ό,τι τα είχε πάει ο Ομπάμα)⁵.

9. Αφού οι μετατοπίσεις ψήφων ήταν συνεπώς, όπως αναφέρθηκε, σχετικά μικρές και η εκλογική συμπεριφορά συνέχεια εκείνης της προηγούμενης εκλογής του 2012, τότε το μείζον θέμα που προκύπτει σαν ζητούμενο δεν είναι οι λόγοι κάποιας μαζικής μεταστροφής προς τον Τραμπ, αλλά μάλλον το φαινομενικά «μη-παράδοξο» οι Ρεπουμπλικανοί ψηφοφόροι να ξαναψηφίζουν τον Ρεπουμπλικανό υποψήφιο. «Φαινομενικά» επειδή ο Τραμπ δεν ήταν ένας «κανονικός» Ρεπουμπλικανός υποψήφιος. Δεν είναι μόνο η ανοιχτά και αθυρόστομα εκφρασμένη μισαλλοδοξία του, οι ακρότητές του, η στήριξη από την πιο σκληρή ρατσιστική,

⁴ Διάμεσο εισόδημα σε μια χώρα είναι το εισόδημα κάτω από το οποίο ζει το 50% του πληθυσμού της

⁵ Washington Post "There probably is no new Donald Trump voting coalition" 10/11/2016. <https://www.washingtonpost.com/news/the-fix/wp/2016/11/10/there-probably-is-no-new-donald-trump-voting-coalition/>

Η πυραμίδα ψήφου σε σχέση με τη στήριξη αντιστρέφεται: οι φτωχοί λευκοί ψηφίζουν Τραμπ σε μεγαλύτερο ποσοστό απ' ό,τι οι πλουσιότεροι λευκοί

αντεπιστημονική και θρησκοκόλλητη αμερικανική ακροδεξιά. Είναι οι διαφοροποιήσεις του από τη γνώριμη οικονομική, εμπορική, εξωτερική και αμυντική πολιτική των Ρεπουμπλικανών. Όλα τα μεγάλα ονόματα του κόμματος του οποίου υπήρξε υποψήφιος στράφηκαν εναντίον του, ενώ ανώτατα στελέχη του δήλωσαν πως δεν θα τον ψηφίσουν ή ακόμα πως θα ψήφιζαν την Κλίντον. Παρόλα αυτά η ενόχληση της ρεπουμπλικανικής βάσης δεν διεργάγη σημαντικά. Ο Τραμπ πήρε τις ψήφους του Ρόμνεϊ με το ίδιο περίπου δημογραφικό προφίλ ψηφοφόρων – και λίγες ακόμα.

10. Το γεγονός αυτό είναι μείζον γιατί λέει κάτι για τον χαρακτήρα και τη βάση του ρεπουμπλικανικού κόμματος. Η ακρότητα του Τραμπ ήταν συγκρίσιμη, παρότι ίσως πιο οξυμένη με εκείνη των περισσότερων συνυποψηφίων του για το χρίσμα του ρεπουμπλικανικού κόμματος. Ο Τεντ Κρουζ, γερουσιαστής από το Τέξας και ο κυριότερος αντίπαλός του για το χρίσμα των Ρεπουμπλικανών, ήταν ένας άνθρωπος με ακόμα πιο ακραίες θέσεις από τον Τραμπ σε πολλά ζητήματα και επιπλέον χριστιανός φονταμενταλιστής. Το πάνελ με τους υποψηφίους των Ρεπουμπλικανών ήταν ένας φριχτός θίασος από εξωφρενικούς ακροδεξιούς που συναγωνίζονταν στα μεταξύ τους ντιμπέι για το ποιος θα υποσχεθεί το πιο αποτρόπαιο έγκλημα πολέμου και ποιος θα παραβιάσει περισσότερο τα θεμελιωδέστερα ανθρώπινα δικαιώματα⁶. Τούτου δοθέντος δεν προκαλεί τελικά εντύπωση που ο Τραμπ δεν θεωρήθηκε απαγορευτικά ακραίος από τη ρεπουμπλικανική βάση.

11. Άρα το πρόβλημα στις ΗΠΑ είναι δευτερογενώς ο Τραμπ και πρωτογενώς η βάση και ο οργανισμός του ρεπουμπλικανικού

κόμματος, που έχει καθοδηγηθεί από αλλεπάλληλους πολιτικούς του σε ολοένα και πιο ακραίες θέσεις, σε όλη την γκάμα των πιθανών θεμάτων. Ο μηχανισμός αυτός έχει τροφοδοτηθεί και εξωθηθεί προς την άκρα δεξιά από το κίνημα του Tea Party, που συνδυάζει τις πιο ακραία αναρχοφιλελεύθερες και ελευθεριακές καπιταλιστικές φαντασιώσεις με την πιο συντηρητική, ρατσιστική και θρησκοκόλλητη ακροδεξιά στις ΗΠΑ. Το τελικό αποτέλεσμα ήταν διπλό: νομιμοποιήθηκε ο ασύλληπτα ακραίος λόγος κάθε είδους και το ρεπουμπλικανικό κόμμα εξελίχθηκε κατά τον Νόαμ Τσόμσκι⁷ σε «μια από τις πιο επικίνδυνες οργανώσεις στην ανθρώπινη ιστορία». Ο Τραμπ είναι εκείνος που ευφύως έλαβε αυτή την «έτοιμη» βάση, κατήγγειλε όλα όσα έχουν υποστεί οι οικονομικά ασθενείς και οι μεσαίου εισοδήματος/μεσαίας τάξης λευκοί από τη νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση, την κρίση του 2007, τις εμπορικές συμφωνίες και την αδυναμία προστασίας της πρώτης κατοικίας από την κυβέρνηση Ομπάμα, και μοιάζει να σπρώχνει την ισχυρότερη χώρα στην ιστορία του κόσμου σε ένα χαρμάνι οικονομικού απομονωτισμού με εθνικιστικό και φυλετιστικό πρόσημο (δεν είναι τυχαία η στήριξη του από την Κου Κλουξ Κλαν) και αδιευκρίνιστη εξωτερική πολιτική, που πάντως δύσκολα θα είναι φιλειρηνική, κρίνοντας από τα ονόματα των υποψηφίων Υπουργών Αμύνης και Εξωτερικών που κυκλοφορούν.

12. Από την πλευρά των Δημοκρατικών το εκλογικό φιάσκο ήταν κοσμοϊστορικό. Λίγοι αμφιβάλλουν πως, αν η ηγεσία του Δημοκρατικού κόμματος δεν είχε πολεμήσει την υποψηφιότητα του Μπέρνι Σάντερς, σήμερα ο Σάντερς θα ήταν Πρόεδρος των ΗΠΑ. Σε μια εκλογή με έντονα αντισυστημικά χαρακτηριστικά, με την οικονομία να μην έχει ανακάμψει

⁶ Tomgram: Rebecca Gordon, *American War Crimes, Yesterday, Today, and Tomorrow*, 7/1/2016

⁷ Democracy Now, 16/5/2-16. Chomsky: *Today's GOP is a Candidate for Most Dangerous Organization in Human History*, https://www.democracynow.org/2016/5/16/chomsky_todays_gop_is_a_candidate

Η υποψήφια των Δημοκρατικών κέρδισε την ψήφο των μειονοτήτων, των νέων κάτω των 40 και των γυναικών (όχι όμως των λευκών γυναικών που ψήφισαν κατά πλειοψηφία Τραμπ)

από την κρίση του 2007 - 2008, με τον κοινωνικό ιστό να έχει διαρραγεί σε όλους τους αρμούς του, οι Δημοκρατικοί προτίμησαν μια από τους γνωστότερους παράγοντες του αμερικανικού πολιτικού κατεστημένου. Και η Κλίντον δεν έκανε την παραμικρή χειρονομία προς τα αριστερά, θεωρώντας τους εξ αριστερών του Δημοκρατικού κόμματος δεδομένους. Οι υποστηρικτές του Μπέρνι όντως ψήφισαν τη Χίλاري σε μεγάλα ποσοστά. Αυτοί που δεν την ψήφισαν όμως, στην Πενσυλβάνια και το Μίσιγκαν και αλλού, της στοίχισαν την εκλογή της.

Μαζί με την ήττα της Κλίντον μοιάζει να κλείνει μια μακρά περίοδος ηγεμονίας της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης στις ΗΠΑ (και όχι μόνο), και να αποδεικνύεται η εκλογική ανημποριά του νεοφιλελεύθερου, «ακραίου», κέντρου απέναντι στην ακροδεξιά, ή για την ακρίβεια η αιτιακή σχέση των πολιτικών του ακραίου κέντρου με την άνοδο της ακροδεξιάς. Εφεξής το δημοκρατικό κόμμα έχει την επιλογή να ακολουθήσει τον δρόμο του Μπέρνι Σάντερς ή να συνεχίσει την πορεία του που την πολιτική και κοινωνική του αποδυσάμωση και τον αφανισμό.

13. Το παγκόσμιο πλαίσιο αυτής της εκλογής προκαλεί ανατριχίλα. Είναι μεγάλη η συζήτηση για τους λόγους που συμβαίνει σήμερα η επικράτηση της εθνικιστικής (ακρο-)δεξιάς από το Δελχί και το Τόκιο μέχρι τη Μόσχα και την Ουάσινγκτον, αλλά και το Λονδίνο και (σύντομα;) το Παρίσι και τη Βιέννη. Είναι σαφές πως οι εξελίξεις αυτές είναι αλληλοτροφοδοτούμενες και τροφοδοτούμενες από την, πιθανώς ανυπέρβλητη, κρίση του νεοφιλελεύθερου παγκόσμιου συστήματος μετά το 2007. Δεν είναι σαφές πού οδηγούν και αν πρόκειται για κάποια ευσταθή λύση, μια νέα παγκόσμια

κυριαρχία, για προπομπό πολέμων και παγκόσμιας αστάθειας ή για πρόδρομα φαινόμενα της εγκατάστασης ενός νέου παγκόσμιου γεωπολιτικού και γεωοικονομικού συστήματος.

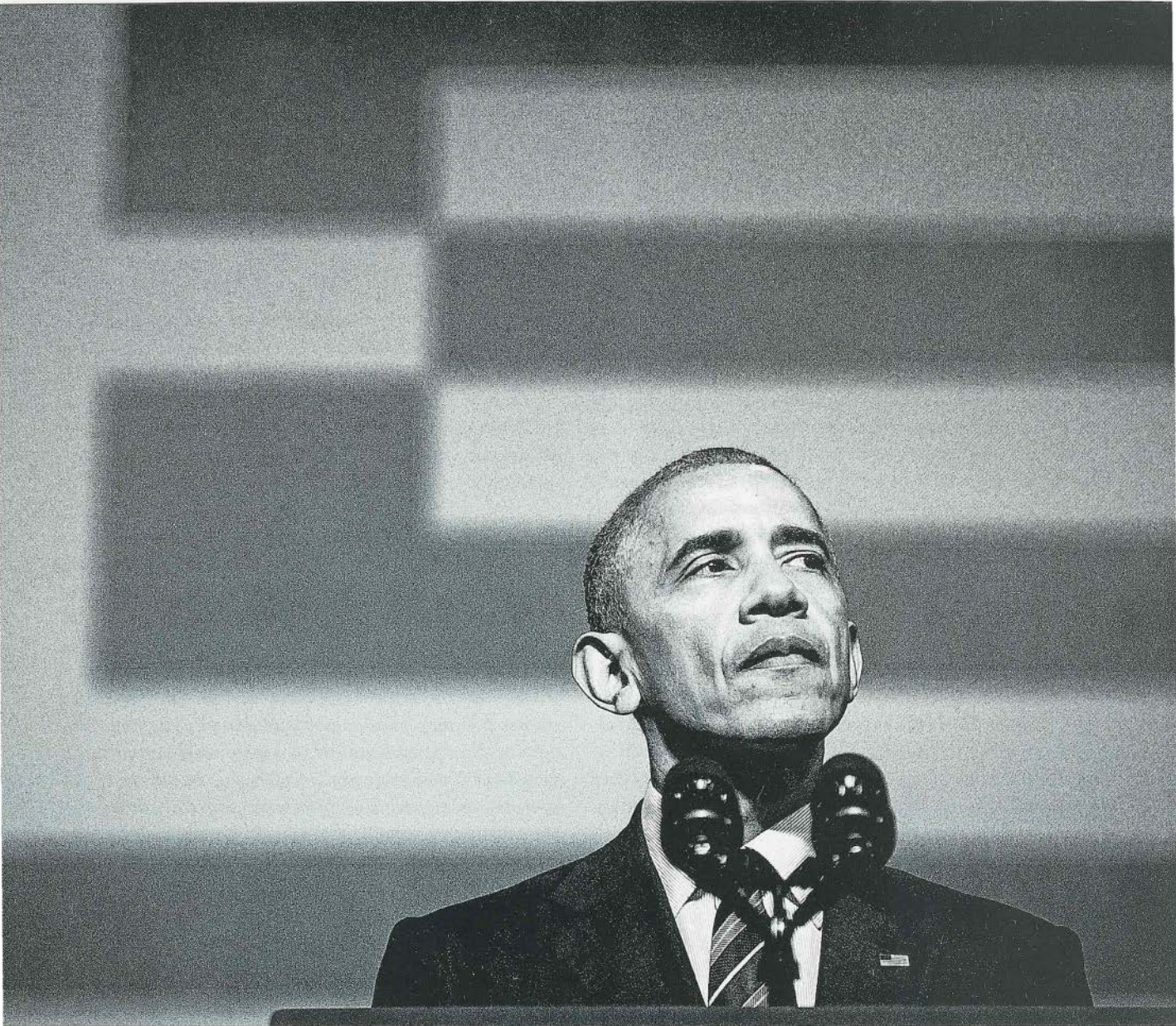
14. Αντί κατακλείδας, ένα απόσπασμα από άρθρο του Αφροαμερικανού ακτιβιστή και φιλόσοφου Κορνέλ Γουέστ για τις εκλογές και την ιστορική τους σημασία⁸:

«Η εποχή του νεοφιλελευθερισμού στις ΗΠΑ έληξε με μια νεοφασιστική έκρηξη. Ο πολιτικός θρίαμβος του Ντόναλντ Τραμπ θρυμάτισε τα κατεστημένα στο Δημοκρατικό και το Ρεπουμπλικανικό κόμμα, και τα δυο λογοδοσμένα στην κυριαρχία του Μεγάλου Χρήματος και μιας φανταχτερής αλλά άχρηστης πολιτικής.

Οι δυναστείες του Μπους και του Κλίντον καταστράφηκαν από την κορεσμένη από τα μίντια ελκυστικότητα του ψευδο-λαϊκιστή δισεκατομμυριούχου με ναρκισσιτικές ευαισθησίες και άσχημες, φασιστικές τάσεις. Η μνημειώδης εκλογή Τραμπ ήταν μια απελπισμένη και ξενοφοβική κραυγή των ανθρώπων που επιθυμούσαν από καρδιάς μια έξοδο διαφυγής από την καταστροφή μιας αποσυντιθέμενης νεοφιλελεύθερης τάξης – μια νοσταλγική επιστροφή σε ένα φανταστικό παρελθόν μεγαλείου.

Οι λευκοί συμπολίτες μας της εργατικής και της μεσαίας τάξης – από οργή και αγωνία – απέρριψαν την οικονομική εγκατάληψη της νεοφιλελεύθερης πολιτικής και την αυτάρεσκη αλαζονεία των ελίτ. Και παρ' όλα αυτά οι ίδιοι αυτοί πολίτες στήριξαν έναν υποψήφιο που εμφανίστηκε να κατηγορεί τις μειονότητες για την κοινωνική τους μιζέρια και αποξένωσε και δημιούργησε εχθρότητα με τους Μεξικανούς μετανάστες, τους μουσουλμάνους, τους μαύρους, τους Εβραίους, τους ομοφυλόφιλους, τις γυναίκες και την Κίνα στην πορεία». ●

⁸ The Guardian 17/11/2016: Goodbye, American neoliberalism. A new era is here . <https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/nov/17/american-neoliberalism-cornel-west-2016-election>

Το τελευταίο αντίο

Ο Μπαράκ Ομπάμα αποχαιρέτησε τον κόσμο με μια περιεκτική ομιλία 5.860 λέξεων κάνοντας έναν απολογισμό της θητείας του και νύξεις για διορθώσεις της παγκοσμιοποίησης

ΤΗΣ ΔΗΜΗΤΡΑΣ ΜΑΚΡΗ*

T

ην κοσμοθεωρία του, τον απολογισμό της 8χρονης θητείας του και ιδέες για το μέλλον παρουσίασε ο Πρόεδρος των ΗΠΑ στους Αθηναίους πολίτες και μέσω αυτών στον κόσμο, σε μια ομιλία που θα είχε άλλη δυναμική αν γινόταν με φόντο την Ακρόπολη. Που θα είχε διαφορετικό τόνο – όχι τόσο απολογητικό – αν είχε επικρατήσει η υποψήφια των Δημοκρατικών, Χίλαρι Κλίντον, κι όχι εκείνος των Ρεπουμπλικανών, Ντόναλντ Τραμπ.

Ο Ομπάμα μέσα από τις λέξεις του λόγου του τόνισε τη σημασία των δημοκρατικών αρχών. Ανέφερε τι επιδίωξε να πετύχει και παρουσίασε τις αιτίες που ανέκοψαν την επίτευξη των στόχων του.

Ανέλαβε επίσης κι ανταποκρίθηκε σε έναν επιπρόσθετο στόχο: να καθουσιάσει τον κόσμο για την επόμενη μέρα των ΗΠΑ. Η επικράτηση του αντισυστημικού και απρόβλεπτου Τραμπ οδηγεί τη διεθνή κοινότητα σε ένα αχατογράφητο τοπίο με πολλά ανοιχτά μέτωπα. Η πολυεπίπεδη αντιπαράθεση με τη Μόσχα, η φλεγόμενη Μέση Ανατολή, η άνοδος εξτρεμιστικών δυνάμεων, η ανάδειξη άλλων δυνάμεων που ζητούν τη θέση τους στο διεθνές στερέωμα, η διατήρηση συμμαχιών ή η εξεύρεση νέων, η ανάγκη αντιμετώπισης των κλιματικών αλλαγών – όλα αυτά απαιτούν συνολική και κοινή απάντηση. Συμβιβασμό και σύγκλιση, όχι αντιπαράθεση και εθνικιστική ομφαλοσκοπηση.

Επιτυχίες και αποτυχίες

Ο Ομπάμα υπερασπίστηκε τη θητεία του, καθώς η επικράτηση Τραμπ δεν μπορεί να αποκοπεί από αυτήν. Εύλογα πολλοί περίμεναν να εξηγήσει γιατί, ενώ κέρδισε το 2008 και άλλαξε τον ρου της ιστορίας, οι Αμερικανοί ψήφισαν και πάλι «αλλαγή». Γιατί συνέβη αυτό; Φοβήθηκε η αμερικανική κοινωνία τα προοδευτικά ανοίγματα; Τον πολύ φιλελευθερισμό και τα δικαιώματα; Μήπως ο Ομπάμα έστειλε ένα ανάμεικτο οικονομικό μήνυμα ή έδωσε υπερβολική έμφαση σε αναδυόμενες

* Η **Δήμητρα Μακρή** είναι διδάκτωρ της Νομικής Σχολής του ΑΠΘ και δημοσιογράφος.

Τι ήθελαν οι Αμερικανοί; Την αλλαγή. Εκείνη την αλλαγή που η προεδρία Ομπάμα τούς υποσχέθηκε, αλλά δεν τους έδωσε

δημογραφικές ομάδες, όπως μειονότητες ή οι millenials, σε βάρος των λευκών ψηφοφόρων;

Απαριθμώντας τα επιτεύγματα της προεδρίας του, ο Ομπάμα επισήμανε πως έπασαν τα τείχη των αμερικανοκυβερνητικών σχέσεων, συνθηκολόγησε η διεθνής κοινότητα με το Ιράν για το πυρηνικό του πρόγραμμα, ηγήθηκαν οι ΗΠΑ της προσπάθειας αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής. Επίσης, απέκτησαν περισσότεροι από ποτέ ασφάλεια υγείας και βελτιώθηκε η αμερικανική οικονομία. Ίσως όμως όλα αυτά να μην ήταν αρκετά για τους πολίτες που θεώρησαν πως ίσως βελτιώθηκαν οι αριθμοί, αλλά όχι η οικονομική κατάστασή τους. Για εκείνους δηλαδή που, όπως αναγνώρισε κι ο ίδιος ο Ομπάμα, αισθάνθηκαν πως όχι μόνο δεν ωφελήθηκαν από τα επιτεύγματα της παγκοσμιοποίησης, αλλά κι έχασαν όσα είχαν – τη δουλειά τους δηλαδή – εξαιτίας της. Όσοι ψήφισαν σκεπτόμενοι το «bread and butter» – την εργασία ή τη δραστηριότητα που εξασφαλίζει τα αναγκαία για την επιβίωση, επηρεασμένοι από τον φόβο απέναντι στον ξένο-μετανάστη που παίρνει τις δουλειές και ανεπηρέαστοι από τα μεγάλα ιδεώδη του ανθρωπισμού, των δικαιωμάτων, της πολυπολιτισμικότητας. Ιδεώδη τα οποία ίσως έμοιαζαν πολύ «ελιτίστικα» για αυτούς και προερχόμενα από την ομάδα των πολιτικών του κατεστημένου, που ήθελαν να ανατρέψουν. Όσοι, όντας λευκοί, εργάτες, χωρίς πανεπιστημιακή μόρφωση, βαθιά συντηρητικοί, τρόμαξαν από έναν Πρόεδρο Αφροαμερικανό, φιλελεύθερο – υπέρ του γάμου των ομοφυλόφιλων – διαφορετικό, ανεκτικό, που μιλούσε με ωραίο μιν, αλλά δυσνόητο τρόπο. Ο οποίος προήδρευσε με το σκεπτικό πως, αν η οικονομία αναπτυχθεί συνολικά, αυτό θα σημαίνει βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης για όλους.

Η παγκοσμιοποίηση, η αυτοματοποίηση της παραγωγής, η αδυναμία αναδιανομής του πλούτου, η ανάσχεση των προσπαθειών του από το Κογκρέσο ήταν μερικές από τις αιτίες που ο Ομπάμα δεν πέτυχε όσα ευελπιστούσε να πετύχει, όπως ανέφερε κι ο ίδιος στην ομιλία του. Ως συνέπεια αυτών ήρθε και η ισχυροποίηση του λαϊκισμού, ο οποίος βρήκε πρόσφορο έδαφος, μέσω και της προπαγάνδας και της σύγχυσης που επέρχεται από την κακή χρήση των σύγχρονων μέσων κοινωνικής δικτύωσης και την αδυναμία διάκρισης της αλήθειας από το ψέμα στην πληροφορία («Globalisation

and rapid change sparked populist backlash, says Obama», *Financial Times*, 15/11/2016).

Ο Ομπάμα αναγνώρισε τη δημοκρατία, ακόμη και με τις ατέλειές της, ως το καταλληλότερο καθεστώς για να κυβερνηθεί ο κόσμος, καθώς μέσω αυτού αποφεύγονται οι συγκρούσεις και το κτίσιμο των τειχών. Επισήμανε ωστόσο τη σημασία της ισότητας. Η αλληλεξάρτηση που έχει επέλθει στον πλανήτη δεν επιτρέπει τις ανισότητες και, «αν ο κόσμος αισθανθεί πως χάνει τον έλεγχο του μέλλοντός του, θα αντιδράσει».

Ανέφερε δε συγκεκριμένα: «όταν βλέπουμε τον κόσμο – τις παγκόσμιες ελίτ, τις εύρωστες επιχειρήσεις – να ζουν σε ιδιαίτερο καθεστώς, αποφεύγοντας να πληρώνουν φόρους και εκμεταλλευόμενοι τα “παραθυράκια του νόμου”, όταν οι πλούσιοι και οι ισχυροί δείχνουν να χρησιμοποιούν το σύστημα και να συγκεντρώνουν πλούτο, ενώ οι οικογένειες της μεσαίας και εργατικής τάξης παλεύουν να τα βγάλουν πέρα, αυτό τροφοδοτεί μια βαθιά αίσθηση αδικίας και ένα συναίσθημα πως οι οικονομίες μας είναι άδικες». Πρόκειται για μια πρόκληση στην οποία θα πρέπει να εστιάσουν οι κυβερνήσεις του κόσμου, καθώς μέσω αυτής της ανισότητας αναδεικνύονται και κινήματα – τόσο από τα αριστερά όσο και από τα δεξιά – που ζητούν να μπει ένα τέλος στην ενσωμάτωση διαφορετικών πληθυσμών στις κοινωνίες και την υπέρμετρη χρήση της τεχνολογίας. Ωστόσο, η λύση σε έναν τόσο αλληλένδετο κόσμο δεν μπορεί να είναι η οπισθοχώρηση, αλλά η καινοτομία, η προσαρμογή των καινούριων τεχνολογικών δεδομένων στις κοινωνίες. Όπως πρότεινε δε, χαρακτηριστικά, ο Ομπάμα, «η ελπίδα για την ανθρώπινη πρόοδο είναι οι ανοικτές αγορές συνδυασμένες με τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα». Ουσιαστικά, μια διόρθωση του δρόμου που έχει πάρει η παγκοσμιοποίηση προς μια πιο δίκαιη κατανομή των αποτελεσμάτων της. Οι τρόποι υπάρχουν. Μένει να βρεθεί η πολιτική βούληση.

Το «φαινόμενο Σάντερς»

Αυτή την πολιτική βούληση ζητούσαν από τον Ομπάμα πολλοί, όπως αποδείχθηκε εκ του αποτελέσματος των εκλογών. Εκείνοι που ενδεχομένως απογοητεύθηκαν από τον 44ο Πρόεδρο των ΗΠΑ, καθώς ανέμεναν πιο ριζοσπαστικές

«Αν ο κόσμος αισθανθεί πως χάνει τον έλεγχο του μέλλοντός του, θα αντιδράσει» είπε ο πρόεδρος Ομπάμα

λύσεις. Αυτοί που πείστηκαν από τον Σάντερς, ο οποίος παρουσιάστηκε ανατρεπτικός: αντίπαλος ενός κατεστημένου διεφθαρμένου, απόμακρου, ελιτίστικου. Πολέμιος εκείνων των ανθρώπων – πολιτικών, τραπεζιτών – που υπερασπιζόνταν το 1% του πληθυσμού – στο οποίο είναι συσσωρευμένος ο πλούτος – κι όχι το 99%. Ο Σάντερς μίλησε απλά, κατανοητά και παρουσίασε εύκολες, απλές λύσεις σε δύσκολα προβλήματα – όπως κάνουν και οι λαϊκιστές από την άλλη, τη δεξιά, πλευρά του πολιτικού φάσματος. Το «φαινόμενο Σάντερς», παρά τα 74 του χρόνια, βρήκε ανταπόκριση στους νέους και τους μορφωμένους. Όπως έγραψε η *Huffington Post*, («The Sanders Phenomenon», 28/05/2016) κέρδισε την εμπιστοσύνη όσων δεν ήταν ενταγμένοι σε κάποιο κόμμα και των ανεξαρτήτων, επειδή τον θεώρησαν αυθεντικό, άξιο εμπιστοσύνης κι επειδή τους μίλησε για οικονομική δικαιοσύνη και για αναδιάρθρωση των πολιτικών/οικονομικών προτεραιοτήτων. Έπεισε, γιατί μίλησε για «υγεία για όλους, δωρεάν ανώτερη εκπαίδευση» και επειδή πρότεινε να καλυφθούν τα προγράμματα αυτά με την επιβολή φόρων στο πλούσιο 1%, μια πρόταση που απορρίφθηκε ως απραγματοποίητη και «σοσιαλιστική», απέσπασε ωστόσο την υποστήριξη των νέων και των εργατών που διψούσαν για αλλαγή. Ο Σάντερς τους κέρδισε, λέγοντας πως «το συνολικό μέγεθος της οικονομίας και του ΑΕΠ δεν ενδιαφέρει, αν ο κόσμος συνεχίζει να δουλεύει περισσότερες ώρες για λιγότερο μισθό και όταν 45 εκατομμύρια άτομα ζουν σε καθεστώς φτώχειας. Δεν μπορεί απλώς να αναζητά κάποιος την ανάπτυξη για την ανάπτυξη σε έναν κόσμο που παλεύει με την κλιματική αλλαγή και κάθε είδους περιβαλλοντικά προβλήματα. Σύμφωνοι; Δεν χρειάζεται να επιλέγει κανείς από 23 αποσμητικά ή από 18 διαφορετικά ζευγάρια αθλητικά παπούτσια, όταν υπάρχουν παιδιά που πεινάνε σε αυτήν τη χώρα» («Will Barack Obama's Democratic Party Wage Bernie Sander's Class War?», *nymag.com*, 28/6/2016). Ο Σάντερς υποστήριξε πως η τάξη των πολυεκατομμυριούχων – δηλαδή το 1% – ελέγχει το πολιτικό σύστημα για να αυτοπροστατευθεί και η μόνη απάντηση σε αυτό είναι η «επανάσταση», η οποία θα καταστήσει την εν λόγω τάξη οικονομικά και πολιτικά ανίκανη. Ο Σάντερς όμως δεν έπεισε το κόμμα του, αφού ηττήθηκε από την Κλίντον.

Αλλαγή

Τι ήταν τελικά εκείνο που ήθελαν οι Αμερικανοί; Την αλλαγή. Εκείνη την αλλαγή που η προεδρία Ομπάμα τους υποσχέθηκε, αλλά δεν τους έδωσε – ίσως επειδή μπλέχτηκε στα γρανάζια ενός πολύπλοκου πολιτικού συστήματος. Ενός συστήματος κατάλληλου να επιλύσει προβλήματα και να εκπροσωπήσει την κοινωνία του 20ού αιώνα, αλλά όχι αυτήν του 21ου, και που πλέον χρήζει ανανέωσης. Ένα σύστημα υπερπροστατευτικό, που εμπόδιζε πολλές από τις προσπάθειες του προέδρου Ομπάμα. Ένα σύστημα το οποίο, πάντως, δεν αποκλείεται να αποτελέσει το ανάχωμα σε μια απρόβλεπτη άσκηση πολιτικής από τον Τραμπ, καθώς, όπως είπε και ο Ομπάμα στην Αθήνα, «κανένας δεν είναι πάνω από την αμερικανική δημοκρατία». Ένα σύστημα που όμως δεν αγγίζει πολλούς Αμερικανούς, οι οποίοι δεν κατανοούν τις κομματικές συγκρούσεις και βρίσκουν καταφύγιο σε έναν απλουστευμένο λαϊκισμό για να εξηγήσουν τι συμβαίνει.

Οι Αμερικανοί αναζητούσαν την αλλαγή και δεν φοβήθηκαν μια γυναίκα Πρόεδρο. Ήταν έτοιμοι για το ενδεχόμενο αυτό ήδη από το 1999. Ωστόσο, ακόμη κι οι γυναίκες – εκκείνες που δεν ψήφισαν την Κλίντον, αντιλαμβανόμενες τη σημασία και το ειδικό βάρος μιας τέτοιας εκλογής – ήθελαν να αναδειχθεί στο ύπατο αξίωμα η πιο ικανή, η πιο καθαρή, η πιο έμπιστη υποψήφια («Why Hillary lost the white women's vote», *Christian Science Monitor*, 22/11/2016).

Οι Αμερικανοί συνέχιζαν να αναζητούν την αλλαγή που τους υποσχέθηκε ο Ομπάμα, καθώς πλέον είναι ξεκάθαρο πως υπάρχουν δυο Αμερικές... Μία που ανήκει στους Ρεπουμπλικανούς και στο κόμμα το οποίο στηρίζουν σχεδόν ολοκληρωτικά λευκοί και αντίθετοι στον συμβιβασμό ψηφοφόροι, το οποίο χαρακτηρίζεται ως εθνικά μονολιθικό, συντηρητικό και υπέρμαχο αόριστων εννοιών. Αλλά και μία δεύτερη Αμερική που ανήκει στους Δημοκρατικούς, οι οποίοι εκφράζονται μέσα στο πολύγλωσσο, πολυπολιτισμικό, φιλελεύθερο, πραγματιστικό κι έτοιμο να συμβιβαστεί κόμμα («Why American Politics really went Insane», *nymag.com*, 22/6/2016).

Οι Αμερικανοί ήθελαν την αλλαγή, καθώς κι αυτοί – όπως και όλοι οι υπόλοιποι λαοί – επιζητούσαν ουσιαστικά την επαφή με τους κυβερνώντες κι ελέγχοντες την τύχη τους. ●

The **Atlantic** **The Shocking Decline of China** **The Greatest Feuds of All Time**

THE MIND OF DONALD TRUMP

A psychologist's guide to an extraordinary personality—
and his possible presidency

WITH BONUS TRUMP: ON THE JOB WITH DON JR.

THE SECRET TO GREAT TEACHING

THE FUTURE OF GETTING HIGH

JUNE 2016
THEATLANTIC.COM

Τα Μέσα και η πολιτική

Ο δημοκρατικός ρόλος της δημοσιογραφίας και η επίδραση του political endorsement: Προσδοκίες και διαπιστώσεις

ΤΗΣ ΧΡΥΣΑΣ ΔΑΓΟΥΛΑ *

Η πρόσφατη προεκλογική περίοδος στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού προσφέρει ένα ερευνητικό πεδίο που αναδεικνύει σειρά ζητημάτων τόσο για το σύγχρονο πρόσωπο της πολιτικής, όσο και για τον ρόλο της δημοσιογραφίας. Ένα εξ αυτών είναι και η έννοια του «political endorsement», της δημόσιας υποστήριξης ενός εκ των υποψηφίων είτε από δημόσια πρόσωπα, είτε από μερίδα του Τύπου.

Με σημείο εκκίνησης την εκτεταμένη στήριξη που έλαβε η υποψήφια των Δημοκρατικών, Hillary Clinton, σχεδόν από κάθε Μέσο της χώρας¹ (με χαρακτηριστικότερο ίσως το παράδειγμα του περιοδικού *Atlantic*² που έχει υποστηρίξει μέχρι σήμερα μόλις τρεις εκ των υποψηφίων για τον Λευκό Οίκο ή, ακόμη, το παράδειγμα μη πολιτικών Μέσων που δεν έχουν προβεί ποτέ σε endorsement³) τροφοδοτείται γενναιόδωρα η συζήτηση σχετικά με τον ρόλο της δημοσιογραφίας σε μια σύγχρονη δημοκρατία. Τόσο από την πλευρά του επαναπροσδιορισμού των χαρακτηριστικών του επαγγέλματος, κυρίως στην εποχή των Μέσων κοινωνικής δικτύωσης, όσο κι από την πλευρά της «συστημικής» σχέσης πολιτικής και δημοσιογραφίας. Πρόκειται για μια σχέση που συνεχώς αναδιαμορφώνεται, υπακούοντας εν πολλοίς στις προσαγές του εκάστοτε κοινωνικού περιβάλλοντος.

Παρότι η έννοια του endorsement δεν είναι καθόλου άγνωστη στο αμερικανικό κοινό, στο εν Ελλάδι δημοσιογραφικό πεδίο το φαινόμενο είναι κάθε άλλο παρά σύννηθες. Με την προσέγγιση του ζητήματος από δύο πλευρές, αυτή που καθιστά το endorsement πρόκληση για τη δημοσιογραφική αντικειμενικότητα, αλλά και αυτή που το καθιστά αρωγό του δημοκρατικού ρόλου του Τύπου, επιχειρείται στο παρόν κείμενο να αναλυθεί το πιο πάνω φαινόμενο.

* Η Χρύσα Δαγουλά είναι ιστορικός και υποψήφια διδάκτωρ στο τμήμα Δημοσιογραφίας του Πανεπιστημίου του Sheffield.

Political endorsement, αντικειμενικότητα και ο ορισμός της δημοσιογραφίας

Η έννοια του political endorsement έχει μακρά ιστορία στον αμερικανικό Τύπο, όπως φανερώνει η ύπαρξη σχετικών ερευνών, που υπογραμμίζουν ότι – τόσο σε τοπικό όσο και εθνικό επίπεδο – η σημασία του έγκειται στον βαθμό κατά τον οποίον επηρεάζει την πολιτική συμπεριφορά του κοινού. Μάλιστα, οι περισσότερες συμπεραίνουν ότι η πράξη αυτή έχει κάποια επίδραση⁴. Η υποστήριξη του υποψηφίου γίνεται κατά κόρον στο κύριο άρθρο (editorial page) της εφημερίδας, εκφράζοντας τη συλλογική γνώμη του συμβουλίου των συντακτών (editorial board). Παρότι θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι κατά αυτόν τον τρόπο η άποψη που διατυπώνεται περιορίζεται σε αυτήν τη σελίδα, το επιχείρημα μοιάζει να μην ευσταθεί – το κείμενο της υποστήριξης καταδεικνύει τρόπον τινά τη «γραμμή» της εφημερίδας και συχνά αποτελεί μήλον της έριδος για τους αναγνώστες της. Η πράξη επηρεάζεται από οικονομικά κίνητρα, αλλά και από την αίσθηση που έχουν οι συντάκτες για τη σύσταση του αναγνωστικού τους κοινού⁵ και μπορεί να συνοδεύεται από οικονομική υποστήριξη ή άλλου είδους διαφημιστική προώθηση⁶, σε κάθε περίπτωση ωστόσο αποτελεί πλέον αναπόσπαστο κομμάτι του εκλογικού μηχανισμού.

Επηρεάζει όμως το political endorsement την αντικειμενικότητα ενός Μέσου; Πριν απαντηθεί αυτό το ερώτημα, είναι σημαντικό να εξεταστεί η έννοια της αντικειμενικότητας και ο εξέχων χώρος που αυτή καταλαμβάνει στη θεωρία της δημοσιογραφίας. Πράγματι, μεγάλη μερίδα ερευνητών έχει συνδέσει τη δημοσιογραφία με την έννοια της αντικειμενικότητας – ο Mark Deuze επί παραδείγματι, στο άρθρο του «Τι είναι δημοσιογραφία»⁷ αναφέρεται στην «ιδεολογία της δημοσιογραφίας», στο σύνολο δηλαδή των ιδεών, αρχών και αντιλήψεων που εν συνεχεία μεταφράζονται σε μια πλειάδα πράξεων από τους επαγγελματίες του χώρου. Βασισμένοι σε μια σειρά άλλων ερευνών, υποστηρίζει ότι η ιδεολογία αυτή ενέχει πέντε χαρακτηριστικά, ανάμεσα τους και η αντικειμενικότητα: οι δημοσιογράφοι οφείλουν να είναι αμέτοχοι, ουδέτεροι, αντικειμενικοί, δίκαιοι και συνεπώς αξιόπιστοι. Τα ερωτήματα που γεννώνται εδώ ωστόσο είναι εάν η μη έκφραση άποψης διασφαλίζει την αξιοπιστία και, αντίστοιχα, εάν η αξιοπιστία επηρεάζεται από πράξεις όπως η υποστήριξη πολιτικών υποψηφίων.

Τοποθετώντας τη συζήτηση στα νέα μιντιακά περιβάλλοντα που διέπονται από τα χαρακτηριστικά των Μέσων κοινωνικής δικτύωσης, έννοιες όπως η αντικειμενικότητα μπορούν να ιδωθούν μέσα από ένα νέο πλαίσιο. Ήδη από την εποχή που τα blogs εισέβαλαν στο δημοσιογραφικό πε-

ριβάλλον, τα άρθρα γνώμης απέκτησαν μεγαλύτερο εύρος, η άποψη εισχώρησε σε περισσότερα είδη δημοσιογραφικού λόγου, και τα όρια μεταξύ ουδετερότητας και μη – ειδικά στις νέες πλατφόρμες – έγιναν εντόνως δυσδιάκριτα. Πράγματι, στο πλαίσιο των κοινωνικών δικτύων, και δη του Twitter, γίνεται φανερό πως οι προσωπικές τοποθετήσεις δεν λείπουν – αντιθέτως⁸. Σε ποιον βαθμό όμως η διατύπωση άποψης απειλεί την αντικειμενικότητα του δημοσιογράφου κι ακόμα περισσότερο τον δημοκρατικό ρόλο της δημοσιογραφίας; Σε ποιον βαθμό οι παραδοσιακές δημοσιογραφικές αξίες οφείλουν να προσαρμόζονται στις υπάρχουσες κοινωνικές συνθήκες;

Μία πρόταση που υποστηρίζει το παρόν κείμενο είναι ότι θα μπορούσε να διευρυνθεί ο – ούτως ή άλλως προβληματικός – όρος «αντικειμενικότητα» (υπό την έννοια της ουδετερότητας) ώστε να συμπεριλάβει αυτόν της «διαφάνειας» (transparency): ο δημοσιογράφος ή το Μέσο μπορούν να παίρνουν θέση επί ενός ζητήματος, όταν αυτό κρίνεται αναγκαίο, τηρώντας τις επιταγές της διαφάνειας και χωρίς να βάλλεται η αξιοπιστία, η δυναμική και ο διαχρονικά σημαντικός ρόλος της δημοσιογραφίας ως βασικού στοιχείου μιας δημοκρατικής κοινωνίας.

Η εν λόγω διεύρυνση μπορεί να οδηγήσει στη διαμόρφωση ενός ορισμού της δημοσιογραφίας που θα υπογραμμίζει ταυτόχρονα και τον ρόλο της στη δημοκρατία. Προς αυτήν την κατεύθυνση κινείται ο ορισμός των Kovach και Rosenstiel⁹, που αναδεικνύει ως κύριο σκοπό της δημοσιογραφίας την παροχή πληροφοριών στους πολίτες, έτσι ώστε αυτοί να καθίστανται ελεύθεροι και αυτο-κυβερνώμενοι. Προς την ίδια επίσης κατεύθυνση κινείται και ο διττός ορισμός του Martin Conboy¹⁰ που παρέχει μια πιο ολιστική προσέγγιση στον πυρήνα του επαγγέλματος: η δημοσιογραφία είναι αυτή που αντιμετωπίζει τον σύγχρονο κόσμο παρέχοντας αληθή στοιχεία γι' αυτόν ή απόψεις βασισμένες σε αληθή στοιχεία και ταυτοχρόνως είναι μια «ποικιλία τεχνολογικών περιβαλλόμενης» επικοινωνίας, μια παραδοσιακή συμβολή στη δημοκρατική κουλτούρα, και μια μορφή διασκέδασης ή σχολιασμού που πλάθει εξειδικευμένη γνώση για μη εξειδικευμένα κοινά, προσκαλώντας τα πάντοτε στη συζήτηση».

Δημοσιογραφία και Δημοκρατία

Πώς εξυπηρετείται όμως ο δημοκρατικός ρόλος της δημοσιογραφίας; Δημοσιογραφία και δημοκρατία είναι έννοιες άρρηκτα συνδεδεμένες. Φυσικά μπορεί να υποστηριχθεί ότι η δημοσιογραφία μπορεί να υπάρξει (και πράγματι υπάρχει) και σε μη δημοκρατικές κοινωνίες – περισσότερο με την έννοια ότι η δημοκρατία δεν είναι δυνατό να παράγει δη-

Τα Μέσα δεν μπορούν να είναι εντελώς ανεξάρτητα, υπάγονται στους νόμους της αγοράς και διέπονται από σχέσεις εξουσίας και πολιτικών συμφερόντων

Από την εποχή που τα blogs εισέβαλαν στο δημοσιογραφικό περιβάλλον, η άποψη εισχώρησε σε περισσότερα είδη δημοσιογραφικού λόγου

μοσιογραφία και η δημοσιογραφία δεν παράγει δημοκρατία εκεί που δημοκρατία δεν υπάρχει. Σε μη δημοκρατικές κοινωνίες όμως υπηρετεί τελείως διαφορετικούς ρόλους, που κυμαίνονται από τη διατήρηση του καθεστώτος μέχρι την παραπληροφόρηση και την προπαγάνδα. Θα μπορούσε ωστόσο να υποστηριχθεί ότι η δημοσιογραφία ανθίζει σε μία δημοκρατική κοινωνία – μνημειώδης είναι η αναφορά του James Carey ότι η «δημοσιογραφία είναι ένα άλλο όνομα για τη δημοκρατία». Παρότι πρόκειται για επιχείρημα που αγγίζει τα όρια της υπερβολής ή, όπως υποστηρίζει ο Michael Schudson, του ρομαντισμού, καταδεικνύει μία τάση. Για τον Schudson, που εμφανίζεται περισσότερο σκεπτικιστής και θεωρεί αυτή τη σχέση περισσότερο πολύπλοκη από ό,τι ο Carey, η δημοσιογραφία πράγματι «δεν παράγει δημοκρατία εκεί που η δημοκρατία δεν υπάρχει», αλλά «μπορεί να βοηθήσει τη δημοκρατία να ευημερήσει», αν μεταξύ άλλων ξεκαθαρίσει τόσο στους δημοσιογράφους όσο και στο κοινό το πόσο σημαντικό δώρο προσφέρει η ενημέρωση στις δημοκρατικές φιλοδοξίες. Ο Jesper Strömback προσθέτει στον διάλογο μια ενδιαφέρουσα προοπτική: τοποθετεί τη σχέση τους υπό το πρίσμα ενός κοινωνικού συμβολαίου, με την έννοια ότι μεταξύ τους υπάρχει διασύνδεση και σχέση αμοιβαίας εξάρτησης.

Συμπερασματικά, η δημοσιογραφία χρειάζεται τη δημοκρατία ως ένα σύστημα διακυβέρνησης που σέβεται την ελευθερία του Τύπου και της έκφρασης και που προσφέρει έδαφος για την ανεξάρτητη από το κράτος διακίνηση πληροφοριών από τα Μέσα. Η δημοκρατία, από την άλλη, απαιτεί ένα σύστημα πληροφόρησης που θα ενθαρρύνει τον δημόσιο διάλογο και θα ασκεί έλεγχο στην εκάστοτε ομάδα διακυβέρνησης (ο επονομαζόμενος «watchdog role»). Φυσικά διαφορετικές δημοκρατικές κοινωνίες έχουν δια-

φορετικές απαιτήσεις από τη δημοσιογραφία¹¹.

Αυτή η σχέση είναι ιδιαίζουσας σημασίας για δύο λόγους: πρώτον γιατί υπογραμμίζει τη σημασία του να δρα η δημοσιογραφία σαν τέταρτη εξουσία (Fourth Estate) και ταυτόχρονα ιονίζει τη συστηματική σχέση μεταξύ πολιτικής και δημοσιογραφίας – ζητήματα που σχετίζονται άμεσα με την έννοια του endorsement, το οποίο αποτελεί και την αφορμή για το παρόν κείμενο.

Αυτό που ονομάζουμε «τέταρτη εξουσία» ίσως αποτελεί προβληματικό όρο, καθώς η περιγραφή του μπορεί να θεωρηθεί αρκούντως ιδεαλιστική, αφού κατά κύριο λόγο αποτελεί προβολή των ελπίδων για τον δημοκρατικό ρόλο του Τύπου. Σύμφωνα με τον Brian Mc Nair¹², ο όρος, που πρωτοπαρουσιάστηκε στα τέλη του 18ου αιώνα σε αναγνώριση της σημασίας του Τύπου για μια υγιή κοινωνία, στοχεύει να αναδείξει όχι μόνο το πόσο ζωτικής σημασίας είναι τα Μέσα ως ανεξάρτητη πηγή γνώσης, αλλά και ως προστασία απέναντι στην κατάχρηση εξουσίας σε βάρος των πολιτών. Φυσικά, το ανέφικτο της ιδεαλιστικής πτυχής γίνεται αμέσως πρόδηλο: τα Μέσα δεν μπορούν να είναι εντελώς ανεξάρτητα, υπάγονται στους νόμους της αγοράς και διέπονται από σχέσεις εξουσίας και πολιτικών συμφερόντων – ακόμη και εντός των ορίων κάθε οργανισμού. Μολαταύτα, η συγκεκριμένη πτυχή υπογραμμίζει τον σημαντικό δημοκρατικό ρόλο των Μέσων, που είναι αυτός της εξυπηρέτησης του δημόσιου συμφέροντος ή τουλάχιστον της άσκησης πίεσης στους διοικούντες ώστε οι τελευταίοι να λογοδοτούν δημοσίως για τα πεπραγμένα τους¹³ – άποψη που συμφωνεί και με την ιδεολογική προσέγγιση του Mark Deuze.

Η άλλη πτυχή του ζητήματος αναδεικνύεται από τη σχέση μεταξύ πολιτικής και δημοσιογραφίας, που αποτελεί

Εκτός των άλλων, τα Μέσα οφείλουν να λειτουργούν υπεύθυνα. Οφείλουν όμως να λειτουργούν και αντικειμενικά;

μέρος ενός ευρύτερου πλέγματος σχέσεων: τα Μέσα, οι πολιτικοί αλλά και το κοινό συνιστούν οργανικά μέρη της πολιτικής επικοινωνίας και αποτελούν ένα «σύστημα αλληλεπιδράσεων», όπου η δράση καθενός έχει άμεσο αντίκτυπο στους στόχους και τα ενδιαφέροντα των άλλων δύο. Κι αυτό γιατί όλα τα μέρη συμμετέχουν σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό στην παραγωγή, την υποδοχή και την ερμηνεία των πολιτικών μηνυμάτων. Σύμφωνα με την Katrin Voltmer¹⁴ κάθε αλλαγή είτε εντός του συστήματος είτε εκτός αυτού – για παράδειγμα στον κοινωνικό ιστό – επηρεάζει τη δράση όλων των μερών του λειτουργώντας ως ντόμινο. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί λοιπόν πως πρόκειται για ένα πλέγμα «αλληλοδράσεων και διαπραγματεύσεων». Συνεπώς, τα Μέσα επηρεάζονται από το κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον, αλλά ταυτόχρονα το επηρεάζουν. Ο αντίκτυπος των «πράξεων» τους (π.χ. της υποστήριξης ενός υποψηφίου για ένα αξίωμα ειδικού βάρους), ανεξαρτήτως μεγέθους, είναι εξαιρετικά σημαντικός για τα άλλα δύο μέρη τους συστήματος – τόσο δηλαδή για το κοινό όσο και για το πολιτικό σύστημα.

Τι σημασία έχει λοιπόν η έννοια του endorsement; Ακόμα κι αν θεωρείται φαινομενικά μικρή ή ίσως και αναμενόμενη, η υποστήριξη ενός υποψηφίου από τον Τύπο μπορεί να έχει προβλεπόμενες ή απρόβλεπτες συνέπειες – μα πάντοτε συνέπειες: κατά τα λεγόμενα του John Dewey¹⁵, για παράδειγμα, «η δημοσιογραφία έχει τη δύναμη να πυροδοτήσει το πολιτικό ντιμπέιτ και τη συμμετοχή». Έτσι, εκτός των άλλων, τα Μέσα οφείλουν να λειτουργούν υπεύθυνα. Οφείλουν όμως να λειτουργούν και αντικειμενικά; Ίσως ναι, ίσως όχι, οφείλουν ωστόσο – τηρώντας τους όρους της διαφάνειας – να υπηρετούν τον δημοκρατικό τους ρόλο, ακόμα κι αν αυτός προσλαμβάνει στις μέρες μας νέες, διευρυμένες διαστάσεις. Άλλωστε, το καλά ενημερωμένο κοινό είναι το κλειδί για μια υγιή και λειτουργική δημοκρατία¹⁶. ●

Παραπομπές

1. Nine newspapers (and counting) who have broken tradition to endorse a Democrat for president., Διαθέσιμο στο: https://www.hillaryclinton.com/feed/hillary-clinton-has-earned-nearly-every-newspaper-endorsement-of-the-general-election/?utm_medium=social&utm_source=fb&utm_campaign=20161002feed_endorsements
2. Against Donald Trump, The Atlantic, Διαθέσιμο στο: <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/11/the-case-for-hillary-clinton-and-against-donald-trump/501161/>
3. Vogue just made its first presidential endorsement. Here's why, Διαθέσιμο στο: <https://www.washingtonpost.com/news/arts-and-entertainment/wp/2016/10/20/vogue-just-made-its-first-presidential-endorsement-heres-why/>
4. Busterna, J.C., & Hansen, K.A., "Presidential Endorsement Patterns by Chain-Owned Papers", 1976-84, *Journalism Quarterly*, 67 (2), pp. 286-294
5. Meltzer, K., 2007. "Newspaper editorial boards and the practice of endorsing candidates for political office in the United States", *Journalism*, 8(1), pp. 83-103
6. LeMay, J., 2012. "Newspapers endorsing Political Candidates: Media Bias or a Generator of Dialogue?", *MintPress News*, Διαθέσιμο στο: <http://www.mintpressnews.com/newspapers-endorsing-political-candidates-media-bias-or-a-generator-of-dialogue/38831/>
7. Deuze, M., 2005. "What is journalism?", *Journalism*, 3(4), pp.442-464.
8. Hedman, U. & Djerf-Pierre, M., 2013. "The Social Journalist", *Digital Journalism*, 1(3), pp.368-385.
9. Kovach, B. & Rosenstiel, T., 2001. *The Elements of Journalism*, London: Crown Publishers.
10. Conboy, M., 2013. *Journalism Studies, The basics*, New York: Routledge. Βλ. ακόμη Conboy, M., 2004. *Journalism, A critical history*, London: Sage Publications.
11. Siapera, E., 2012. *Understanding New Media*, London: Sage Publications.
12. McNair, B., 2009. *News and Journalism in the UK*, 5th ed., New York: Routledge.
13. Hampton, M., 2010. "The Fourth Estate Ideal in Journalism History". In: S. Allan, ed. *The Routledge Companion to News and Journalism*. London: Routledge, pp. 1-12.
14. Voltmer, K., 2008. "Comparing media systems in new democracies: East meets South meets West". *Central European Journal of Communication*, 1(1994), pp.23-40. Διαθέσιμο στο: http://ppts.pl/cej/wp-content/uploads/2012/07/CEJC_Vol_1_No1_Voltmer.pdf.
15. Dewey, J., 1927. *The public and its problems* 1st ed., Athens, Ohio: Swallow Press. Βλ. επίσης Voltmer, K., 2006. *Mass media and Political Communication in New Democracies*, London: Routledge.
16. Papathanassopoulos, S. ed., 2011. *Media Perspectives for the 21st century*, New York: Routledge.

ΓΙΝΕΤΕ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΗΣ

THE Greek Report

ΔΕΚΑΜΗΝΗΣΙΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΕΡΕΥΝΑΣ
www.thegreekreport.gr

ΤΙΜΗ 5 ΕΥΡΩ
ISSN 2459-3664

Τεύχος 17
2 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2016

- 6 ΔΙΤΩΝΗΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΙΔΗΣ
Η καταραμένη η ιδιοκτήτρια
- 8 MACROPOLIS
Οι άξονες του συμπληρωματικού Μνημονίου
- 34 ΜΑΡΘΑΚΑΤΣΑΝΙΔΗΣ
Η παγκοσμιοποίηση του «Dr. Greek»
- 42 ΚΟΙΤΑΣΡΑΦΤΗΣ
Και στο βάθος λιρέτα:
- 46 ΔΟΡΗ ΚΕΣΑ
Marine rosas amat
- 58 ΚΑΤΕΡΙΝΑΣΧΙΝΑ
Slow Read: Στο κίνημα των αναγνώστων

αυτό είναι το

ΜΝΗΜΟΝΙΟ

3.1

Ολόκληρο το κείμενο
όπως συμφωνήθηκε
στα τεχνικά κλιμάκια

- ✕ Τι σημαίνει
- ✕ Τι αλλάζει
- ✕ Οι νέοι φόροι
- ✕ Ποιες είναι οι νέες προτεραιότητες
- ✕ Ορθάνοιχα παράθυρα για νέα μέτρα τα επόμενα δύο χρόνια

ΑΝΑΛΥΟΥΝ:
MACROPOLIS, ΑΝΤΩΝΗΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΙΔΗΣ

Τιμή τεύχους: 5 €

Συνδρομές:

Εσωτερικού/δμηνιαία - 12 τεύχη: 45 €

Εσωτερικού/ετήσια - 24 τεύχη: 90 €

Εξωτερικού/Ευρώπη/δμηνιαία - 12 τεύχη: 100 €

Εξωτερικού/Ευρώπη / ετήσια - 24 τεύχη: 200 €

Εξωτερικού/εκτός Ευρώπης/δμηνιαία - 12 τεύχη: 110 €

Εξωτερικού/εκτός Ευρώπης/ετήσια - 24 τεύχη: 220 €

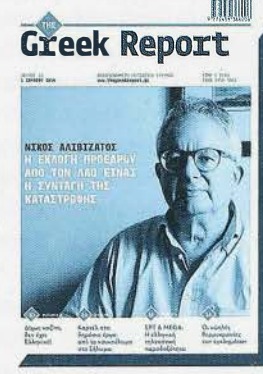
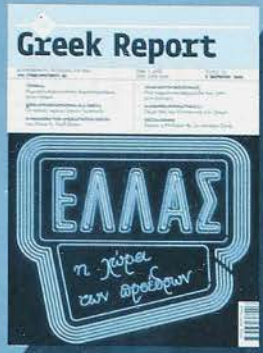
Το τεύχος σε PDF

δμηνιαία - 12 τεύχη: 36 €

ετήσια - 24 τεύχη: 72 €

(Οι τιμές περιλαμβάνουν και το κόστος αποστολής)

τ: 210 72.31.271, e: info@potamos.com.gr
www.potamos.com.gr

THE

Greek Report

WIKIMEDIA COMMONS

Ντόναλντ Τραμπ: Ο ρήτορας που ήξερε να σπιλώνει τον αντίπαλο

Η Στρατηγική της Εικόνας στον λόγο του νέου
Προέδρου στις πρόσφατες Αμερικανικές Εκλογές

ΤΟΥ ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΑΣΠΡΙΑΔΗ ΚΑΙ ΤΗΣ ΞΑΝΘΗΣ ΤΖΟΥΡΟΥΝΗ*

T

ια όλα φταίει η Χίλαρι», θα ήθελε να πει ο υποψήφιος για την προεδρία των ΗΠΑ Ντόναλτ Τραμπ, αλλά δεν θα βοηθούσε. Συνεπώς, έκανε ακριβώς αυτό, αλλά καμουφλαρισμένο πίσω από μια αρκετά προσεγμένη στρατηγική.

Η ακραία ρητορική του και οι έντονες επιθέσεις του σε κοινωνικές ομάδες, τους μετανάστες, ο έντονος εθνικισμός αλλά και η αντι-συστημική εικόνα, προκάλεσαν γρήγορα το ενδιαφέρον του μέσου Αμερικανού που ένωθε παραγκωνισμένος.

Οι εκλογές είναι ένα παίγνιο μηδενικού αθροίσματος, πράγμα που σημαίνει ότι η απώλεια ενός δρώντος λειτουργεί προς όφελος του αντιπάλου του (Σαμαράς και Παπαθανασόπουλος, 2011). Η ρητορική της επίθεσης, δηλαδή ο αρνητισμός, όπως ονομάζεται η εκστρατεία που περιλαμβάνει όλους τους τύπους επιθέσεων προς τον αντίπαλο (Djupe & Peterson, 2002: 847· Sigelman & Shiraev, 2002: 51) είναι έντονη.

Ο Τραμπ χρησιμοποίησε τον αρνητισμό προκειμένου να σπιλώσει τους αντιπάλους του. Συνήθως αυτός που διεκδικεί την εξουσία προσφεύγει περισσότερο στον αρνητισμό από αυτόν που την κατέχει (Trend & Friedenberg, 2008). Ωστόσο, ο σκληρός αρνητισμός, οι άγριες επιθέσεις, χαλάνε την εικόνα όχι μόνον αυτού που υφίσταται την επίθεση, αλλά και αυτού που επιτίθεται (boomerang effect). Ο Τράμπ όμως, όντας πίσω στις δημοσκοπήσεις και με την έλλειψη κυβερνητικού έργου, επένδυσε σε αυτή τη στρατηγική. Άλλωστε, ο διεκδικητής της εξουσίας, που είναι πίσω στις δημοσκοπήσεις, έχει ως μόνη επιλογή τη σκληρή επίθεση (Benoit 2007, Σαμαράς 2008).

Ο Τραμπ δεν επιδίωξε να χρησιμοποιήσει μία απλή παράθεση του προγράμματός του και των επιδιώξεών του. Αντίθετα, αποσκοπούσε στην πρόκληση και στον υπερτονισμό των αρνητικών στοιχείων των αντιπάλων του, με στόχο να φανεί αυτός υπέρτερος όλων. Για να το επιτύχει, επιστράτευσε μια σειρά από στρατηγικές, οι οποίες ενσωματώθηκαν στους πολιτικούς του λόγους στο πλαίσιο μιας καλά δομημένης Στρατηγικής Επικοινωνίας.

* Ο **Νεόφυτος Ασπριάδης** είναι υποψήφιος διδάκτορας Στρατηγικής Επικοινωνίας στο Πανεπιστήμιο Πειραιά. Η **Ξανθή Τζουρούνη** είναι ερευνήτρια στο Εργαστήριο Στρατηγικής Επικοινωνίας και Μέσων Ενημέρωσης στο ίδιο πανεπιστήμιο.

Επιστρατεύτηκε η στρατηγική κινητοποίηση του εθνοκεντρικού στοιχείου της ανθρώπινης ψυχολογίας, δηλαδή η αντίληψη ότι η ομάδα στην οποία ανήκουμε αποτελεί το κέντρο των πάντων και με βάση αυτήν κρίνουμε τους άλλους. Με άλλα λόγια, ο Τραμπ επικέρησε να δημιουργήσει μία ευρύτερη εσωτερική ομάδα υποστηρικτών, η οποία διέφερε σε σχέση με όσους δεν ανήκαν σε αυτήν. Μέσα από τη χρήση της επιθετικής ρητορικής δόμισε εικόνες για το δίπολο «εμείς και οι άλλοι», κάτι που τον βοήθησε να συσπειρώσει γύρω του μεγάλο μέρος της κοινής γνώμης.

Ο εθνοκεντρισμός ως οντολογικό στοιχείο της ανθρώπινης ύπαρξης στηρίζεται στην ενεργοποίηση κατηγοριοποιήσεων και μεροληψιών που οφείλονται στην ύπαρξη ορίων μεταξύ των ομάδων και τείνει να είναι ταχεία και ασυνείδητη. Η στρατηγική του Τραμπ χειραγώγησε με ακραίο τρόπο αυτή την οντολογική διαδικασία.

Ρητορική κατασκευή της Εικόνας στις προεκλογικές εκστρατείες

Η ρητορική κατασκευή της εικόνας είναι εγγενής στις προεκλογικές εκστρατείες και μέσα από τη μελέτη της μπορούν να αντληθούν συμπεράσματα σχετικά με τις στρατηγικές διαθέσεις, αλλά και τις προσλαμβανόμενες εικόνες, που έχει ένα υποκείμενο για τους άλλους. Οι υποψήφιοι στις εκλογές επιδιώκουν με στρατηγικό τρόπο να διαμορφώσουν εικόνες για τον εαυτό τους και τους άλλους, με στόχο τη νίκη.

Ως «Εικόνα» ορίζεται η συνολική εννοιολογική, συναισθηματική και αξιολογική δομή μιας συμπεριφορικής μονάδας ή η εσωτερική της άποψη για τον εαυτό της και τον κόσμο (Boulding, 1959). Η Εικόνα επηρεάζεται και επηρεάζεται από τη συμπεριφορά του υποκειμένου στην καθημερινότητά του και από τις δράσεις των άλλων απέναντί του.

Οι εικόνες διαχωρίζονται σε προβαλλόμενες, δηλαδή τις εικόνες που προβάλλει ένα υποκείμενο για τον εαυτό του, και τις προσλαμβανόμενες, δηλαδή αυτές που αντιλαμβάνεται ο «άλλος» για το υποκείμενο αυτό (Σαμαράς, 2014). Η προσλαμβανόμενη εικόνα αποτελείται από την προβαλλόμενη εικόνα συν τη στάση του ατόμου απέναντι στο υποκείμενο και τα τυχόν στερεότυπα, τα οποία διαθέτει για το υποκείμενο αυτό.

Συνεπώς, η διαμόρφωση μιας εικόνας κατά τις προεκλογικές εκστρατείες βασίζεται στην προσεκτική δόμηση του μηνύματος του υποψηφίου προκειμένου να χρησιμοποιήσει στρατηγικά όλα εκείνα τα στοιχεία, τα οποία θα επηρεάσουν τις ήδη παγιωμένες αντιλήψεις που βρίσκονται στο μυαλό της κοινής γνώμης. Το μήνυμα επιδρά μόνο εάν μεταβάλλει την εικόνα που έχει ήδη σχηματίσει ο δέκτης. Η διαδικασία σχηματισμού της εικόνας αποτελεί μια συνεχή διαλεκτική ανάμεσα στα εισερχόμενα μηνύματα και στην ήδη διαμορφωμένη, προϋπάρχουσα εικόνα (Σαμαράς, 2014).

Η στρατηγική δόμηση του μηνύματος εκ μέρους του υποψηφίου ελέγχεται μέσα από τη Λογική της Εκστρατείας (campaign mode), η οποία ορίζεται ως ο τρόπος λειτουργίας που συνδυάζει τη νίκη στις εκλογές με τη συνεχή χρήση του στρατηγικού στοχασμού (Burton & Shea, 2003).

Στρατηγική Επικοινωνία του Τραμπ για τις Εκλογές στις ΗΠΑ

Ο έντονος αρνητισμός που επιστράτευσε ο Τραμπ παραπέμπει στη ρητορική του μίσους, κάτι που φαίνεται να χρησιμοποιεί συστηματικά για την κατασκευή ομάδων στο εσωτερικό της χώρας, οι οποίες θα λειτουργούν ανταγωνιστικά μεταξύ τους και γι' αυτό πολωτικά.

Το κεντρικό σύνθημα του Τραμπ είναι το «Make America Great Again» (Να κάνουμε την Αμερική μεγάλη ξανά). Το σύνθημα ήδη από μόνο του προδιαθέτει για μία έμμεση απόδοση αιτιότητας προς τις προηγούμενες κυβερνήσεις, αφού υπονοεί ότι η Αμερική δεν είναι πια η ισχυρή χώρα που ήταν κάποτε. Επιπλέον, κινητοποιεί συνειρμικά τον εθνοκεντρισμό

και την εθνική υπερηφάνεια. Με αυτόν τον τρόπο εισάγει την αμερικανική κοινή γνώμη στο παίγνιο μηδενικού αθροίσματος έναντι όλων των άλλων.

Στις προεκλογικές εκστρατείες ο πολιτικός επιθυμεί να δημιουργήσει τους συνεκτικούς δεσμούς που θα ομογενοποιήσουν ένα άτακτο ακροατήριο, μετατρέποντάς το σε ομάδα. Η μετατροπή σε ομάδα, με ιεραρχική δομή, αναγνωρίζει αυτομάτως και στον ομιλητή το δικαίωμα του ομιλείν και του αποφασίζει για το κοινωνικό σύνολο (Βενέτη, 2009). Έτσι, ο Τραμπ προέβη στη συγκρότηση μίας έσω-ομάδας, δομώντας μία κοινή ταυτότητα («Θα παλέψουμε όλοι μαζί σκληρά για να σώσουμε αυτό το κράτος – όπως κάναμε στον πρώτο γύρο των

εκλογών – και να κατακτήσουμε τον Λευκό οίκο για χάρη του αμερικανικού λαού»). Η «ταυτότητα» είναι μία λέξη αμφίσημη. Σημαίνει την απόλυτη ισότητα ή ομοιότητα ανάμεσα σε άτομα και ομάδες, τα οποία ταυτίζονται (Βρύζας, 2003). Η χρήση του α' πληθυντικού ενισχύει την ταύτιση με τους απλούς πολίτες. («Είμαι ένας πολλά υποσχόμενος κυβερνήτης για τον λαό και δίπλα στον λαό»).

Ο Τραμπ διαμόρφωσε την εικόνα της Κλίντον ως μίας διαπλεκόμενης πολιτικού, η οποία είναι ίδια με όλους τους προηγούμενους που έφεραν τη χώρα στην τρέχουσα κατάσταση. («Η Χίλαρι Κλίντον κυβερνά μόνο για τους ισχυρούς. Είναι οι ίδιοι άνθρωποι που πλήρωναν τη Χίλαρι 10.000 δολάρια το λεπτό για μία ομιλία. Είναι οι ίδιοι άνθρωποι που είναι ιδιοκτήτες εφημερίδων και καλύπτουν τα εγκλήματά της»).

Η ρητορική του Τραμπ συνίστατο στη δριμεία επίθεση κατά της αντιπάλου του, στην ταύτιση της με τις πολιτικές και τη διακυβέρνηση του Ομπάμα και στην απόδοση ευθυνών για τη σημερινή κατάσταση της Αμερικής. Με αυτό τον τρόπο

“
Η εξάπλωση του ISIS είναι άμεσο αποτέλεσμα των πολιτικών αποφάσεων της Χίλαρι Κλίντον και του Προέδρου Ομπάμα
”

επιδίωκε να δαιμονοποιήσει και να αποδομήσει την εικόνα των Δημοκρατικών και της αντιπάλου του. «Το ISIS στρατολογεί πρόσφυγες ύστερα από την είσοδό τους στη χώρα - όπως είδαμε με τους Σομαλούς πρόσφυγες στη Μινεσσότα. Πέρα από την τρομοκρατία που είδαμε στη Γαλλία, οι ξένοι πληθυσμοί φέρνουν μαζί τους αντισημιτικές συμπεριφορές. Η αντίπαλός μου θέλει να αυξήσει την εισροή των Σύριων προσφύγων κατά 550%».

Δημιούργησε έντονους δεσμούς της Κλίντον με την τρομοκρατία και τους πρόσφυγες. Η δαιμονοποίηση των προσφύγων και η σύνδεσή τους με την ισλαμική τρομοκρατία χρησιμοποιήθηκε από τον Τραμπ σε δύο επίπεδα. Πρώτον, προκειμένου να αποδοθούν ευθύνες για τη κατάσταση στη διακυβέρνηση Ομπάμα και τις πολιτικές αποφάσεις για τον πόλεμο στο Ιράκ, που άνοιξε τον δρόμο προς το Ισλαμικό Κράτος (ISIS). Δεύτερον, προκειμένου να αντιπαλέψει τη «φιλεύσπλαχνη» ρητορική της αντιπάλου του Χίλαρι Κλίντον που τασσόταν υπέρ της βοήθειας των προσφύγων.

Ταυτόχρονα, επιστρατεύει το παράδειγμα της Γερμανίας και της Καγκελαρίου Μέρκελ για τη διαχείριση της προσφυγικής κρίσης δημιουργώντας μια αρνητική μεταφορά με ευθείες συνδέσεις με την Κλίντον για την κατάληξη που θα είχε σε περίπτωση που γινόταν Πρόεδρος. «Η Κλίντον είναι η Άνγκελα Μέρκελ της Αμερικής και γνωρίζετε την καταστροφή που επέφερε η μαζική μετανάστευση στην Γερμανία και τους Γερμανούς».

Η απεικόνιση της Κλίντον ως ετερότητας υποβοηθήθηκε σε μεγάλο βαθμό από τις προτάσεις της για τη μεταναστευτική πολιτική. («Καμία ομάδα στην Αμερική δεν υπονομεύθηκε περισσότερο από τις πολιτικές της Κλίντον όσο οι Αφρο-Αμερικανοί»). Η δόμηση της πραγματικότητας μέσα σε εθνοκεντρικό πλαίσιο προκαλεί την ενεργοποίηση κατηγοριοποιήσεων και μεροληπτικών στάσεων που οφείλονται στην ύπαρξη ορίων μεταξύ διαφορετικών ομάδων. («Η Κλίντον θα προσέφερε εργασία πιο εύκολα σε έναν πρόσφυγα παρά σε έναν άνεργο Αφρο-Αμερικανό νέο σε πόλεις όπως το Ντιτρόιτ, όπου έχει γίνει πρόσφυγας στην ίδια του την πόλη»).

Η στρατηγική αυτή στηρίζεται στην κινητοποίηση συγκρουσιακών δίπολων που διακρίνουν τον «γηγενή» πληθυσμό των παλαιών αφομοιωμένων μεταναστών από τους «άρτι αφιχθέντες» μη αφομοιωμένους οικονομικούς πρόσφυγες

και τους έχοντες πολιτικά δικαιώματα από τους μη έχοντες. Μέσω αυτής της στρατηγικής ο Τραμπ ανέδειξε τα ταυτοτικά στοιχεία της έσω-ομάδας μέσω της αντιδιαστολής της με την έξω-ομάδα, την οποία ανασυγκρότησε ως δαιμονοποιημένη ετερότητα. («Θέλω κάθε γονιός και παιδί σε αυτή την κοινωνία - συμπεριλαμβανομένου κάθε Αφρο-Αμερικανού και Ισπανού πολίτη - να μπορεί να ζει με ασφαλή τρόπο σε μία ανεπτυγμένη και εύπορη κοινότητα»).

Το παιχνίδι των ορισμών και η κοινή γνώμη...

Τέλος, ο Τραμπ επιστράτευσε τον στρατηγικό έλεγχο των ορισμών σχετικά με το ποιος είναι άξιος να γίνει Πρόεδρος της χώρας. Ελέγχοντας τους ορισμούς, μπόρεσε να δομήσει ευκολότερα το προσωπικό του ήθος που θα ταίριαζε καλύτερα στη θέση του Προέδρου. Ταυτόχρονα απέκλειε όσους δεν διέθεταν αυτά τα χαρακτηριστικά. Το στοίχημα είναι ο εμπρεασμός της κοινής γνώμης και η δημιουργία της εικόνας του κατάλληλου για την προεδρία: «Όποιος δεν μπορεί να ονοματίσει τον εχθρό μας, δεν μπορεί να διοικήσει τη χώρα μας. Όποιος δεν καταδικάζει το μίσος, τη βία και την καταδυνάστευση του Ισλάμ χαρακτηρίζεται από έλλειψη ηθικής διαύγειας για να γίνει Πρόεδρος».

Συμπερασματικά, ο Τραμπ κατάφερε να χρησιμοποιήσει ένα δυναμικό μείγμα στρατηγικών βασισμένο σε έντονες επιθέσεις, δαιμονοποίηση και αρνητισμού, με στόχο την αποδόμηση του αντιπάλου του αλλά και της δόμησης μιας συσπειρωμένης έσω-ομάδας υποστηρικτών. Οι πολιτικοί του λόγοι περιείχαν έντονη συναισθηματική φόρτιση, καθώς στόχευαν αρκετά στο συναίσθημα των Αμερικανών πολιτών ενώ, μέσω της έντονης επιθετικής ρητορικής, αποσκοπούσε να αντιπαραβάλλει στην έλλειψη πολιτικής εμπειρίας του, τη διαπλεκόμενη φύση των αντιπάλων του και την ανικανότητά τους να διαχειριστούν δύσκολες καταστάσεις με τις οποίες έρχεται αντιμέτωπη η Αμερική.

Η στρατηγική του ανάγκασε τον αντίπαλό του να βρίσκεται σε συνεχή άμυνα και να μην είναι σε θέση να επιτεθεί στον ίδιο. Το μεγαλύτερό του μειονέκτημα, η έλλειψη πολιτικής εμπειρίας, μετατράπηκε σε πλεονέκτημα, καθώς ενίσχυε το αντιυποστηρικτικό του προφίλ. Ενώ ο αρνητισμός βοηθούσε τον ίδιο, αυτό δεν συνέβη με την αντίπαλό που κουβαλούσε τα χαρακτηριστικά ενός «κακού» συστήματος. ●

Παραπομπές

Benoit, W. L. (2007). *Communication in Political Campaigns*. New York: Peter Lang Publishing.

Benoit, W. L., Brazeal, L., & Airne, D. (2007). "A functional analysis of televised US senate and gubernatorial campaign debates". *Argumentation and Advocacy*, 44, 75.

Βρύζας Κ. (2003). *Παγκόσμιο Επικοινωνία και Πολιτιστικές Ταυτότητες*. Αθήνα. Εκδόσεις Gutenberg.

Βενέτη Α. (2009). *Πολιτική Διαφήμιση και Συμπεριφορά: Ενεργοποίηση, Ενημέρωση, ή χειραγώγηση του πολίτη*. Αθήνα. Εκδόσεις Νήσος.

Boulding, K. E. (1959). "National images and international systems". *Journal of Conflict Resolution*, 120-131.

Burton, M. J. & Shea, D.M. (2003). *Campaign Mode: Strategic Vision in congressional elections*. Lanham: Rowman and Littlefield.

Djupe, P. A., & Peterson, D. A. (2002). "The impact of negative campaigning: Evidence from the 1998 senatorial primaries". *Political Research Quarterly*, 55(4), 845-860.

Sigelman, L., & Shiraev, E. (2002). "The rational attacker in Russia? Negative campaigning in Russian presidential elections". *The Journal of Politics*, 64(01), 45-62.

Σαμαράς, Ν. Αθ. (2008). *Τηλεοπτική Πολιτική Διαφήμιση στην Ελλάδα 1993-2007*. Ινστιτούτο Οπτικοακουστικών Μέσων. Αθήνα. Εκδόσεις Καστανιώτη.

Σαμαράς Ν. Αθ. (2014). (επιμ.). *Εικόνες Κρατών: Στρατηγική Επικοινωνία, Ήπια Ισχύς και Μέσα Ενημέρωσης*. Αθήνα. Εκδόσεις Καστανιώτη.

Σαμαράς Ν. Αθ. και Παπαθανασόπουλος Στ. (2011). «Αρνητισμός και επιθέσεις στις τηλεοπτικές αναμετρήσεις των πολιτικών αρχηγών στην Ελλάδα». Στο: Παπαθανασόπουλος Στ. (επιμ.). *Τα Μέσα Επικοινωνίας στον 21ο αιώνα*. Αθήνα. Εκδόσεις Καστανιώτη.

Trent, J. S., & Friedenberg, R. V. (2008). *Political campaign communication: Principles and practices*. Rowman & Littlefield.

Για μίαν επιστροφή του ανικανοποίητου δημοσιογράφου

Μετά τη νύχτα της νίκης του Τραμπ ήταν σαφές ότι η δημοσιογραφία στις ΗΠΑ απέτυχε να καταγράψει αυτό που συνέβαινε. Πώς φτάσαμε ως εδώ και τι πρέπει να αλλάξει επείγοντως;

 ΤΟΥ KYLE POPE* | CJR 9 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2016 | ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΘΑΛΕΙΑ ΠΑΥΛΟΥ

Η στιγμή της κρίσης φθάνει για τη δημοσιογραφία. Η αποτυχία να συνειδητοποιηθεί εγκαίρως η άνοδος του Ντόναλντ Τραμπ μέσα στη χρονιά που πέρασε, με κατάληξη τη νίκη του στις εκλογές της 9ης Νοεμβρίου, κατατάσσεται προδήλως στις μεγάλες αποτυχίες της δημοσιογραφίας – σίγουρα της γενιάς μας και πιθανόν ολόκληρης της σύγχρονης εποχής.

Η τάση των δημοσιογράφων του ρεπορτάζ αρχικά να περιγελάσουν τον Τραμπ και τους υποστηρικτές του, ύστερα να τους θεωρήσουν ασήμαντους και τελικά να τους πολεμήσουν και να επιχειρηματολογήσουν υπέρ της ήττας τους, μας οδήγησαν σε μια φάση όπου χρειάζεται να ξαναστοχαστούμε το όλο δημοσιογραφικό εγχείρημα και να το ξανακτίσουμε. Συγκριτικά με τις μεγάλες στιγμές της δημοσιογραφίας, θα λέγαμε ότι τούτη εδώ βρίσκεται στον αντίποδα του Γουστεργκέιτ.

Ήδη, έχουν αρχίσει οι αποδομήσεις με την αναζήτηση υπευθύνων. Ναι, τα Μέσα κοινωνικής δικτύωσης έπαιξαν έναν ρόλο, έτσι όπως περιόρισαν τους δημοσιογράφους του ρεπορτάζ σε περίκλειστους χώρους λειτουργίας, όπου τους ήταν δύσκολο – αν όχι αδύνατον – να ακούσουν τις φωνές των διαφωνούντων. Ναι, η βίαιη οικονομική λειτουργία του κόσμου των ειδήσεων έχει υπονομεύσει τις προσπάθειες όλων μας, έτσι όπως κλάδεψε τις αίθουσες σύνταξης κι άφησε λιγότερους όρθιους να προσπαθούν να διαχειριστούν ένα θέμα που αποδείχθηκε ότι ήταν πελώριων διαστάσεων. Και, ναι, μπορεί κανείς να συγχωρήσει στη δημοσιογραφία το ότι προσπέρασε με σαρκασμό έναν υποψήφιο, οι απόψεις κι η προσωπικότητα του οποίου έδειχναν να είναι τόσο μακριά από τα χαρακτηριστικά ενός σοβαρού διεκδικητή του Λευκού Οίκου.

Μολονότι λοιπόν όλα αυτά αληθεύουν, η βαθύτερη αστοχία της δημοσιογραφίας σ' αυτές τις εκλογές, το προπατορικό της αμάρτημα, είναι πολύ πιο σημαντικό σε σχέση με το ποιο είμαστε και τι υποτίθεται ότι πρέπει να είμαστε. Με απλά λόγια, ανάγεται στην αποτυχία του ρεπορτάζ.

Έτσι που μεγάλο μέρος της Αμερικής – και μάλιστα, κατά τα φαινόμενα, η

Ο **Kyle Pope** είναι Διευθυντής Σύνταξης και Εκδότης του *Columbia Journalism Review*. [Σημείωση Δημοσιογραφίας: από τις δύο ιδιότητες, του Εκδότη και του Διευθυντή Σύνταξης, ο Pope συνειδητά προτάσσει τη δεύτερη, τη δημοσιογραφική. Και αυτό, κάτι λέει...]

Πολύ λίγοι από τους ρεπόρτερ της εποχής μας αφιέρωσαν χρόνο στο να αναζητήσουν ανθρώπους πέρα από τις μεγάλες πόλεις της Ανατολικής και της Δυτικής Ακτής των ΗΠΑ και να τους ακούσουν.

πλειονότητα των ανθρώπων της χώρας – βράζει από οργή, μνησικακία και ρατσισμό, πολύ λίγοι από τους ρεπόρτερ της εποχής μας αφιέρωσαν χρόνο στο να αναζητήσουν ανθρώπους πέρα από τις μεγάλες πόλεις της Ανατολικής και της Δυτικής Ακτής των ΗΠΑ – και να τους ακούσουν. Σε αυτές τις εκλογές, όπως άλλωστε και σε κάθε εκλογική αναμέτρηση, το αφήγημα που μετράει είναι εκείνο των ψηφοφόρων· σίγουρα όχι εκείνο των διαχειριστών της προεκλογικής καμπάνιας ή των συμμετεχόντων στις ομάδες προβληματισμού (think tanks) ή ακόμη των επώνυμων δημοσιογράφων-σολοκιστών, που διαθέτουν πολλούς followers στο Twitter.

Πολύ συχνά, οι οπαδοί του Τραμπ – δηλαδή, για να εξηγούμαστε, οι άνθρωποι εκείνοι που μόλις εξέλεξαν τον επόμενο Πρόεδρο των ΗΠΑ – αγνοούνταν από το κατεστημένο της δημοσιογραφίας, της οποίας η κοσμοαντίληψη είναι τόσο αντίθετη από τη δικιά τους, ώστε κατέληξε να θεωρείται σικ το να τους παραμερίζουμε και να τους υποτιμούμε. Οι προσωπικές απόψεις των δη-

μοσιογράφων εμπόδισαν την ικανότητά τους να αφουγκράζονται τι συνέβαινε γύρω τους.

Τώρα, οφείλει να ξεκινήσει μια νέα εποχή, μια εποχή όπου το ρεπορτάζ θα προηγείται της άποψης και όπου οι δημοσιογράφοι θα είναι πρόθυμοι να αναζητούν και να κατανοούν ανθρώπους με τους οποίους μπορεί να έχουν βαθύτερες προσωπικές και φιλοσοφικές διαφωνίες. Επί δεκαετίες, ή μάλλον επί αιώνες, αυτός υπήρξε ο ορισμός της δημοσιογραφίας.

Η εν λόγω εκδοχή του ρεπορτάζ οφείλει να συνοδεύεται από μια επιστροφή στις ρίζες της αντιθετικής δημοσιογραφίας. Δεν ωφέλησε καθόλου τους δημοσιογράφους το να θεωρούν τον εαυτό τους μέρος του κατεστημένου ή, πάλι, ηχείου της συμβατικής, παραδεδεγμένης σοφίας. Χρειάζεται να αγκαλιάσουμε ξανά ή ακόμη και να ερωτευθούμε το παρελθόν μας ως ανικανοποίητων και ανατρεπτικών, ως ανθρώπων που είναι πρόθυμοι να πουν όσα κάνουν τους άλλους να αισθάνονται δυσάρεστα.

Υπάρχουν και άλλα πολλά που πρέ-

πει να γίνουν, πολλά που χρειάζεται να μάθουμε μετά τη νύχτα της νίκης του Τραμπ, συμπεριλαμβανομένου του να διευρύνουμε τις αίθουσες σύνταξής μας, ώστε να αντικατοπτρίζεται καλύτερα η χώρα την οποία υποτίθεται ότι καλύπτουμε. να σπάσουμε τους περίκλειστους κόσμους των επίσημων πρακτορείων και των εκπροσώπων Τύπου. να παραμερίσουμε τα Μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ώστε οι άνθρωποί μας να κυνηγάνε θέματα με σημασία και γνησιότητα και όχι εκείνα που αποδίδουν retweets μέσα στα επόμενα 15 λεπτά.

Στις εβδομάδες που έρχονται, ο Ντόναλντ Τραμπ θα αρχίσει τις προετοιμασίες προκειμένου να εγκατασταθεί στον Λευκό Οίκο. Έχει ήδη καταστήσει σαφές ότι δεν είναι φίλος του Τύπου. Έχει απειλήσει να κυνηγήσει δικαστικά εκείνα τα Μέσα ενημέρωσης που δεν συμπαθεί, ενώ έχει επισήμως τοποθετηθεί εναντίον ορισμένων νομικών μέσων προστασίας που επιτρέπουν στον Τύπο να κάνει σωστά τη δουλειά του. Το να εφεύρουμε εκ νέου τον εαυτό μας αποτελεί για μας επείγουσα προτεραιότητα. ●

Νέα εποχή προκλήσεων

Σημαντικά ερωτήματα, διάλογος και ουσιαστικός προβληματισμός στο πρώτο συνέδριο για την ψηφιακή δημοσιογραφία στην Ελλάδα

 ΤΗΣ ΕΛΕΝΗΣ ΜΑΥΡΟΥΛΗ*

«Το διαδίκτυο είναι δικό μας και πρέπει να το πάρουμε πίσω». Σε αυτό το συμπέρασμα κατέληξε ο Dan Gillmor¹, ο οποίος διδάσκει δημοσιογραφία στο Πανεπιστήμιο της Αριζόνα, στο πρώτο Συνέδριο για την Ψηφιακή Δημοσιογραφία που πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα τον περασμένο Σεπτέμβριο. Την αξία του μέσου την αναγνώρισαν όλοι. Άλλωστε, πλέον, είναι «μετρήσιμη» και από πλευράς κοινού. Με βάση το πιο πρόσφατο Digital News Report του Reuters Institute, το 53% σε παγκόσμιο επίπεδο δηλώνει ότι ενημερώνεται ψηφιακά, όπως επισήμαναν πολλοί συμμετέχοντες στο συνέδριο².

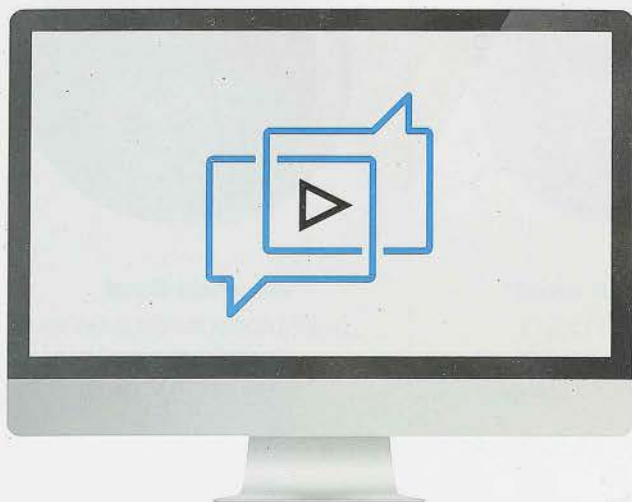
Θέτοντας τη θεματική του συνεδρίου, ο Νίκος Σμυρναίος, Αναπληρωτής Καθηγητής στο Université de Toulouse, επισήμανε ότι το σημαντικότερο χαρακτηριστικό τα τελευταία χρόνια δυστυχώς είναι η απόλυτη υποταγή της πλειοψηφίας των παραδοσιακών ΜΜΕ στον νόμο του χρήματος, αφήνοντας σε δεύτερη μοίρα τη βασική αποστολή τους, που είναι η υπεράσπιση του δημοσίου συμφέροντος. Η υποταγή παίρνει τη μορφή της εμπορευματοποίησης ή – χειρότερα – της συνειδητής χειραγώγησης της κοινής γνώμης προς όφελος του αφεντικού και των συμμάχων του³.

Κατά την Ελίνα Μακρή, δημοσιογράφο, συνιδρύτρια του oikomedia.com, η κρίση ήταν η θρυαλλίδα που διόγκωσε την αναξιοπιστία των μεγάλων ΜΜΕ στα μάτια των πολιτών σε ευρωπαϊκό επίπεδο, καθώς απέτυχαν να υπηρετήσουν τη δημοκρατία⁴. Η ομιλήτρια συμφώνησε ότι το φαινόμενο δεν είναι ελληνικό, φέρνοντας ως παράδειγμα τη δημοσιογραφική κάλυψη του Brexit, κατά την οποία δεν καταγράφηκε ποτέ κανένας πραγματικός διάλογος μεταξύ απλών πολιτών.

Τα ψέματα, ο κανόνας

«Τα ψέματα είναι ο κανόνας στη δημόσια σφαίρα εδώ και χρόνια», θύμισε ο Nicolas Kayser - Bril προγραμματιστής, δημοσιογράφος στο Journalism++, ο οποίος έφερε ως παράδειγμα τα μεγάλα ψέματα που ειπώθηκαν κατά την εκστρατεία για το Brexit, αλλά και παλιότερα, κατά την «οικοδόμηση» της επιχειρηματολογίας υπέρ της στρατιωτικής επέμβασης στο Ιράκ. Τα παραδοσιακά, μεγάλα ΜΜΕ δεν αναζητούν την αλήθεια. Συνήθως δουλεύουν «είτε για έναν ολιγάρχη, ο οποίος θέλει

* Η Ελένη Μαυρούλη είναι διδάκτορας του Τμήματος Κοινωνικής Πολιτικής του Παντέφου Πανεπιστημίου. Εργάζεται ως ανταποκρίτρια στο Κυπριακό Πρακτορείο Ειδήσεων.

Dan Gillmor

«Το διαδίκτυο είναι δικό μας και πρέπει να το πάρουμε πίσω»

Βάλια Καϊράκη

«Σε μια χώρα που ο κόσμος εμπιστεύεται περισσότερο τον στρατό από τα ΜΜΕ, υπάρχει πρόβλημα»

David Domingo

«Τα ΜΜΕ αξιοποίησαν τις νέες τεχνολογικές δυνατότητες μόνο για να αυξήσουν τις πωλήσεις τους, όχι για να ακούσουν πραγματικά τους πολίτες»

απλώς να μεγιστοποιήσει την επιρροή του και όχι να βρει την αλήθεια, είτε για διαφημιστές τους οποίους επίσης δεν ενδιαφέρει η αλήθεια αλλά η προώθηση των προϊόντων τους»⁵.

Απόλυτη συνείδηση της χειροτέρευσης της θέσης, αλλά και του ρόλου τους, φαίνεται ότι έχουν και οι ίδιοι οι δημοσιογράφοι, που, προς το παρόν, μοιάζουν να παρασύρονται από τη δίληψη χωρίς να αντιδρούν. Την απαισιόδοξη αυτή εικόνα κατέγραψε η μελέτη Words of Journalism, ένα ακαδημαϊκό πρόγραμμα στο οποίο συμμετείχαν 66 χώρες μεταξύ 2012 και 2015, το οποίο διερεύνησε τη στάση των ίδιων των δημοσιογράφων απέναντι στο επάγγελμά τους⁶. Συμπεράσματα του συγκεκριμένου προγράμματος παρουσίασε η Δήμητρα Δημητρακοπούλου, Επίκουρη Καθηγήτρια στο ΑΠΘ.

Για τους δημοσιογράφους, η ανάπτυξη των social media και η οικονομική κρίση έχουν εντείνει τον ανταγωνισμό και την πίεση για παραγωγή κέρδους και έχουν επιφέρει δυναμικές αλλαγές στο επάγγελμά τους, με αύξηση των ωρών εργασίας, μείωση των αποδοχών ή του χρόνου για έρευνα και ρεπορτάζ και επιδείνωση των εργασιακών συν-

θηκών. «Αυτό που έχει ενδιαφέρον», τόνισε η ομιλήτρια, «είναι ότι οι ίδιοι οι δημοσιογράφοι, κατά πλειοψηφία, παραδέχονται ότι η δημοσιογραφία, όπως γίνεται σήμερα, δεν προσφέρει σπουδαίο έργο στην κοινωνία, ότι έχουν ελάχιστα περιθώρια ελευθερίας και ότι έχει σημαντικά μειωθεί η αξιοπιστία του επαγγέλματός τους»⁷.

Το πρόβλημα είναι διεθνές, αν και στην Ελλάδα η εκδήλωσή του είναι πιο έντονη. Η φτωχοποίηση των δημοσιογράφων, η χειροτέρευση των συνθηκών εργασίας και η εξέλιξη πολλών ΜΜΕ σε μηχανισμούς προπαγάνδας επήλθαν τόσο γρήγορα στη χώρα, γιατί οι θεσμοθετημένες αντιστάσεις είτε δεν υπήρχαν είτε, αν υπήρχαν, είχαν καταρρεύσει από καιρό, επισήμανε ο Ν. Σμυρναίος.

Στην Ελλάδα η βαθιά κρίση του δημοσιογραφικού επαγγέλματος είναι απότοκη της οικονομικής κρίσης, των εσωτερικών αντινομιών που χαρακτηρίζουν το μοντέλο πολιτικής οικονομίας των ΜΜΕ στη χώρα, αλλά και των αναδιαρθρώσεων που επιβάλλει η τεχνολογική εξέλιξη στο πεδίο, ανέφερε εισαγωγικά η Σοφία Ιορδανίδου⁸, εκδότρια της *Δημοσιογραφίας* και ακαδημαϊκή υπεύθυνη του ΜΠΣ «Επικοινωνία

Οι αισιόδοξες προβλέψεις ότι η ανάπτυξη του διαδικτύου θα ενισχύσει τη συμμετοχή των πολιτών στη δημόσια σφαίρα δεν επιβεβαιώθηκαν

Λίδα Τσενέ

«Τα social media μαθαίνουν στους δημοσιογράφους την τέχνη ν' ακούν»

και Νέα Δημοσιογραφία» του ΑΠΚΥ.

«Οι Έλληνες ενημερώνονται πλέον σε πολύ μεγάλο βαθμό από τα social media⁹», τόνισε στην ομιλία της η Βάγια Καϊμάκη, η οποία διδάσκει Μέσα κοινωνικής δικτύωσης και Δημοσιογραφία στο ΑΠΚΥ. «Σε μια χώρα όπου ο κόσμος εμπιστεύεται περισσότερο τον στρατό από τα ΜΜΕ, υπάρχει πρόβλημα», είπε χαρακτηριστικά συνδέοντας την εξαιρετικά υψηλή απήχηση των ηλεκτρονικών Μέσων ενημέρωσης στην Ελλάδα¹⁰ με την καταβράθρωση της αξιοπιστίας των παραδοσιακών ΜΜΕ.

Υπέρ και κατά

Τα Μέσα κοινωνικής δικτύωσης μαθαίνουν στους δημοσιογράφους την τέχνη ν' ακούν, να ανταποκρίνονται περισσότερο στις ανάγκες των ενεργών κοινοτήτων, να διεκδικούν τον ρόλο τους ως καταλύτες αλλαγής και καινοτομίας, προσεγγίζοντας τη δημοσιογραφία όχι ως προϊόν αλλά ως υπηρεσία, σημείωσε η Λίδα Τσενέ, Διδάκτωρ Επικοινωνίας, Μέσων και Πολιτισμού και συνεργάτιδα της *Δημοσιογραφίας*. Όπως εκτίμησε, «το κλειδί είναι οι δημοσιογράφοι να βρουν νέους τρόπους

να υπηρετήσουν το δημόσιο συμφέρον, καθώς τα παραδοσιακά ΜΜΕ δεν το κάνουν αυτό, και να χτίσουν διαύλους επικοινωνίας με τις φωνές εκείνες που δεν ακούγονται»¹¹.

Το διαδίκτυο δημιούργησε και νέες απαιτήσεις. Ο δημοσιογράφος καλείται να γίνει πιο δημιουργικός. Να σκέφτεται όχι μόνο την είδηση αλλά και τον τρόπο παρουσίασής της, είπε ο Charlie Beckett¹², Καθηγητής του Τμήματος Επικοινωνίας και ΜΜΕ του LSE και ενεργός μπλόγκερ. «Τα νέα έρχονται γρηγορότερα αλλά και πιο αργά, καθώς η πρώτη είδηση φτάνει παντού αμέσως, αλλά το κοινό περιμένει περισσότερες λεπτομέρειες. Μια είδηση μπορεί να πάρει μεγάλες διαστάσεις μέσα από το διαδίκτυο και κάποια άλλη, που παλιά θεωρούνταν μικρή, να απευθυνθεί σε εξειδικευμένο κοινό, διατεθειμένο ακόμη και να πληρώσει γι' αυτήν», σημείωσε.

Τίποτε όμως δεν έχει μόνο μία πλευρά και το διαδίκτυο δεν θα αποτελούσε εξαίρεση. Το διαδίκτυο «έχει κληρονομήσει αυτούσια τα αρνητικά των παραδοσιακών ΜΜΕ και ορισμένα σε χειρότερη μορφή, όπως είναι η επικράτηση του λαϊκισμού, η αναζήτηση

των “κλικ” πάση θυσία, η αντιγραφή (το γνωστό copy-paste), η κυριαρχία σύντομων, εύκολων κειμένων και εύπεπτων θεματικών, η ανυπαρξία ερευνητικής δημοσιογραφίας»¹³.

Και την εικόνα συμπληρώνουν τα καθαυτό μειονεκτήματα της ψηφιακής δημοσιογραφίας: δυσκολία διασταύρωσης ειδήσεων, διάδοση ανυπόστατων φημών, αβέβαιη αναζήτηση στιβαρών οικονομικών μοντέλων στη βάση της υγιούς νέας δημοσιογραφίας. Και πιθανώς το σημαντικότερο: η γενικότερη εξέλιξη του διαδικτύου προς μια ολιγοπωλιακή διάρθρωση, μέσα στην οποία τα κανάλια διάδοσης της ψηφιακής πληροφορίας βρίσκονται υπό τον έλεγχο τεράστιων εταιρειών που δρουν ως μεσάζοντες ανάμεσα στον δημοσιογράφο, τα ΜΜΕ και το κοινό, όπως οι Google, Apple, Facebook, Amazon. «Η διάρθρωση αυτή», τόνισε ο Ν. Σμυρναίος, «εντείνει την εξάρτηση δημοσιογράφων, εκδοτών και κοινού από αυτούς τους ενδιαμέσους και αντικατοπτρίζει νέους τρόπους ελέγχου που αποδεικνύονται ισχυρότεροι των παραδοσιακών»¹⁴.

Σοφία Ιορδανίδου

«Όποιος δεν προσαρμόζεται, εξαφανίζεται»

Nicolas Kayser - Brii

«Τα ψέματα είναι ο κανόνας στη δημόσια σφαίρα εδώ και χρόνια»

Δήμητρα Δημητρακοπούλου

«Ένα βιώσιμο επιχειρηματικό μοντέλο παραμένει το ζητούμενο»

Ποιος ελέγχει το διαδίκτυο;

Στο ποιος ελέγχει το διαδίκτυο επέστρεψε την προσοχή του και ο Dan Gillmor: «Το διαδίκτυο», σημείωσε, «ξεκίνησε ως κάτι πολύ θετικό, όμως ο έλεγχος της λειτουργίας του από κυβερνήσεις και εταιρείες (παροχής υπηρεσιών διαδικτύου αλλά και τηλεπικοινωνιακές) είναι γεγονός»¹⁵. Το διαδίκτυο δεν είναι ουδέτερο: ποιος κρίνει ποια στοιχεία και με ποια προτεραιότητα φθάνουν πλέον στους χρήστες; Πώς μπορεί κάποιος να βρει μια πληροφορία ή μια σελίδα, αν, για παράδειγμα, η Google μπορεί να τις «εξαφανίσει» και μόνο εξαιτίας μιας απλής αλλαγής λογισμικού ή από «λάθος», όπως συνέβη με το Facebook, το οποίο μπορεί να λαμβάνει αποφάσεις να «κατεβάξει» ειδήσεις ή φωτογραφίες, όπως έγινε πρόσφατα με την πολύ γνωστή φωτογραφία από τον πόλεμο του Βιετνάμ;

Μα είναι δωρεάν, θα αντέτεινε κανείς. Ουσιαστικά δεν υπάρχει τίποτε δωρεάν, τόνισε ο D. Gillmor, καθώς οι εταιρείες παροχής διαδικτυακών υπηρεσιών αξιοποιούν τους ίδιους τους χρήστες και τα προσωπικά τους δεδομένα ως προϊόντα προς πώληση

“
Τα νέα έρχονται γρηγορότερα αλλά και πιο αργά, καθώς η πρώτη είδηση φθάνει παντού αμέσως, αλλά το κοινό περιμένει περισσότερες λεπτομέρειες
”

κατ' αρχήν σε διαφημιστικές. Σημείωσε μάλιστα πως ό,τι ξεκινά δωρεάν σήμερα, όπως η ανάρτηση ενός βίντεο ή ενός ρεπορτάζ στο Facebook, μπορεί εύκολα να γίνει υπηρεσία επί πληρωμή αύριο. Και επισήμανε ως ανησυχητικό και συνάμα ενδεικτικό στοιχείο του ελέγχου που ασκείται στο διαδίκτυο το ότι μπορεί να εμποδιστεί ακόμη και η πληρωμή μίας υπηρεσίας παροχής πληροφοριών,

όπως έγινε για παράδειγμα πριν μερικά χρόνια με το wikileaks, όταν ουσιαστικά οι υπηρεσίες μπλόκαραν κάθε δυνατότητα χρηματικής συνεισφοράς μέσω κάρτας ή διατραπεζικής συναλλαγής¹⁶.

Οι πολίτες εκτός

Επιπλέον, οι αισιόδοξες προβλέψεις ότι η ανάπτυξη του διαδικτύου θα ενισχύσει τη συμμετοχή των πολιτών στη δημόσια σφαίρα δεν επιβεβαιώθηκαν, σημείωσε από την πλευρά του ο David Domingo, Καθηγητής στο Université Libre de Bruxelles. Κάνοντας μια αναδρομή στο τι έχει διαδραματιστεί την τελευταία δεκαετία διαμέσου ερευνητικών στοιχείων, σημείωσε ότι από τη μία οι δημοσιογράφοι ενεπλάκησαν με τις διαδραστικές τεχνολογίες υπό την πίεση των διευθύνσεων των ΜΜΕ για οικονομικούς λόγους, χωρίς να το πιστεύουν, από την άλλη τα ίδια τα ΜΜΕ είτε διαχώρισαν τους χώρους διαδραστικότητας από τα newsrooms είτε προσπάθησαν να αξιοποιήσουν τις νέες τεχνολογικές δυνατότητες μόνο για να αυξήσουν τις πωλήσεις τους, αλλά όχι για να ακούσουν πραγματικά τους πολίτες.¹⁷

Νίκος Σμυρναίος

«Οι νέοι τρόποι ελέγχου αποδεικνύονται ισχυρότεροι των παραδοσιακών»

Charlie Beckett

«Ο δημοσιογράφος καλείται να γίνει πιο δημιουργικός. Να σκέφτεται όχι μόνο την είδηση αλλά και τον τρόπο παρουσιάσής της»

Ελίνα Μακρή

«Πώς θα ζήσουν και πού θα δουλέψουν οι δημοσιογράφοι;»

Και ούτε το κοινό ανταποκρίθηκε όπως αναμενόταν, καθώς, όπως προκύπτει από έρευνες, «σε μεγάλο βαθμό ο “μέσος πολίτης” δεν θέλει να συμμετάσχει σε τέτοιες συζητήσεις, δεν έχει τα προσόντα ούτε τον χρόνο». Ο D. Domingo υποστήριξε ότι η διεύρυνση της συμμετοχής των πολιτών που όντως ενδιαφέρονται θα μπορούσε να επιτευχθεί διά της ενεργότερης αλληλεπίδρασης των δημοσιογράφων με το κοινό. Παραδέχθηκε, όμως, ότι αυτό σημαίνει περισσότερες ώρες δουλειάς με διαρκώς μειούμενες αποδοχές¹⁸.

Στον πυρήνα του προβλήματος

Η Σοφία Ιορδανίδου συνόψισε σε δύο φράσεις την αντίφαση και τον πυρήνα του προβλήματος: Από τη μια, δυνατότητες για μια καλύτερη δημοσιογραφία. «Δυνατότητες για καινοτομία που πρέπει να αξιοποιηθούν στο έπακρο». Από την άλλη, η ακραία ανταγωνιστική λειτουργία της αγοράς. Οι δημοσιογράφοι καλούνται να αποκτήσουν πολλαπλές δεξιότητες για να παραμείνουν στο παιχνίδι, καθώς «όποιος δεν προσαρμόζεται, εξαφανίζεται»¹⁹.

Έχουμε δείγματα μιας σοβαρής ερευνητικής δημοσιογραφίας. Το διαδίκτυο

μας έδωσε τη δυνατότητα για βαθύτερες συνδέσεις, πειραματισμό, δυνατότητα συλλογής πολύ περισσότερων πληροφοριών από ό,τι παλιότερα, διαμέσου των ίδιων των πολιτών ή με μεγάλες έρευνες όπως αυτή των Panama Papers²⁰.

«Αυτή τη δύσκολη περίοδο, έχω δει την καλύτερη αλλά και τη χειρότερη δημοσιογραφία», σημείωσε ο Gillmor, επισημαίνοντας ότι αυτό που σίγουρα δεν πρέπει να αλλάξει είναι οι δημοσιογραφικές αρχές της ακρίβειας, της δικαιοσύνης, της ανεξαρτησίας, της διαφάνειας²¹. Προφανώς «δεν αλλάζουν οι δημοσιογράφοι τον κόσμο, τον αλλάζει η πολιτική, η εξουσία, το χρήμα, όμως μπορεί η δημοσιογραφία να συμβάλει στο πρώτο βήμα της συνειδητοποίησης της ανάγκης αλλαγής»²², τόνισε από την πλευρά του ο Ch. Beckett.

Ένα ερώτημα, όμως, παραμένει απάντητο. Παρά την ανάγκη που υπάρχει για περισσότερα διαδικτυακά ανεξάρτητα ΜΜΕ, για περισσότερη διάδραση, για περισσότερη εμπλοκή με τον πολίτη, για περισσότερη αξιοποίηση των τεχνολογικών επιτευγμάτων και καινοτομιών, «πώς θα ζήσουν και πού θα δουλέψουν οι δημοσιογράφοι;»²³.

ADVANCED MEDIA INSTITUTE

Applied Research
in Communication
and Journalism

Beyond news and stories

Εκθεσιακές Εκδηλώσεις 2016

 1η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	81η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	10-18.9
 Kosmima	31η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΚΟΣΜΗΜΑΤΟΣ, ΩΡΟΛΟΓΙΩΝ, ΠΟΛΥΤΙΜΩΝ ΛΙΘΩΝ, ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ, ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ	22-24.10
 Philoxenia	32η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	18-20.11
 Hotelia	ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟΥ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ	18-20.11
ART THESSALONIKI	1η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ	1-4.12
 αστεροκοσμος	ΑΣΤΕΡΟΚΟΣΜΟΣ - ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΟ ΠΑΡΚΟ	10.12-7.1

Εκθεσιακές Εκδηλώσεις μέχρι 31.5.2017

 Zootechnia	10η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ ΚΑΙ ΠΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ	02-05.2
 Infacoma	34η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΔΟΜΙΚΩΝ ΥΛΙΚΩΝ, ΜΟΝΩΤΙΚΩΝ, ΚΟΥΦΩΜΑΤΩΝ, ΕΙΔΩΝ ΥΓΙΕΙΝΗΣ, ΠΡΟΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ & ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ <small>ΑΘΗΝΑ - HELEXPO MAROUSSI</small>	03-06.3
 AQUA THERM THESSALONIKI	2η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΘΕΡΜΑΝΣΗΣ & ΚΛΙΜΑΤΙΣΜΟΥ, ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΕΞΑΕΡΙΣΜΟΥ, ΥΔΡΕΥΣΗΣ, ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ, ΠΙΣΙΝΑΣ & ΑΝΑΝΕΩΣΙΜΩΝ ΠΗΓΩΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ <small>ΑΘΗΝΑ - HELEXPO MAROUSSI</small>	03-06.3
 ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ HELLENIC JEWELLERY FAIR	30η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΚΟΣΜΗΜΑΤΟΣ, ΩΡΟΛΟΓΙΩΝ, ΠΟΛΥΤΙΜΩΝ ΛΙΘΩΝ, ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ, ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ <small>ΑΘΗΝΑ - METROPOLITAN EXPO</small>	03-06.3
 Detrop	26η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΤΡΟΦΙΜΩΝ, ΠΟΤΩΝ, ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ, ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ & ΣΥΣΚΕΥΑΣΙΑΣ	03-06.3
 Oenos	6η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΟΙΝΟΥ	03-06.3
 Freskon	3ο ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΓΕΓΟΝΟΣ ΦΡΟΥΤΩΝ ΚΑΙ ΛΑΧΑΝΙΚΩΝ	27-29.4
Διεθνής έκθεση βιβλίου Θεσσαλονίκης	14η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΒΙΒΛΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	11-14.5

 www.helexpo.gr

ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

ΕΠΙΣΗΜΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

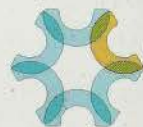
ΟΡΓΑΝΩΣΗ

Εθνικός Φορέας Οργάνωσης Εκθέσεων, Συνεδρίων, Πολιτιστικών Εκδηλώσεων
Κεντρικά Γραφεία: Διεθνές Εκθεσιακό Κέντρο Θεσσαλονίκης, Εγνατίας 154 | 546 36 Θεσσαλονίκη
Τ. 2310 291111 | Φ. 2310 284732

1926 · 2016

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΣΜΟ

Ίδιες αξίες, νέα προοπτική.

coop
paysticker

ΤΟ ΠΟΡΤΟΦΟΛΙ ΣΟΥ ΑΛΛΙΩΣ!

Ο ΝΕΟΣ ΤΡΟΠΟΣ ΑΝΕΠΑΦΘΩΝ
ΠΛΗΡΩΜΩΝ ΕΥΚΟΛΑ, ΓΡΗΓΟΡΑ
ΚΑΙ ΜΕ ΑΣΦΑΛΕΙΑ.

Για **ΟΛΕΣ** σας τις αγορές, **χωρίς να έχετε μαζί σας την κάρτα σας.**

Το **Coop paysticker** λειτουργεί ακριβώς όπως μια χρεωστική/πιστωτική κάρτα και μπορεί να κολληθεί στο κάτω πίσω μέρος του κινητού σας ή της θήκης του.

Διατίθεται σε όλα τα καταστήματα του Συνεργατισμού.

www.ccb.coop.com.cy

ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΟΣ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΣΠΕ ΛΕΜΕΣΟΥ ΛΤΔ • ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΣΠΕ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ ΛΤΔ • ΣΠΕ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ ΛΤΔ • ΣΠΕ ΚΟΚΚΙΝΟΧΩΡΙΩΝ ΛΤΔ • ΣΠΕ ΛΑΚΑΤΑΜΙΑΣ - ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΛΤΔ • ΣΠΕ ΛΗΔΡΑ ΛΤΔ • ΣΠΕ ΜΑΚΡΑΣΥΚΑΣ - ΛΑΡΝΑΚΑΣ - ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΥ ΛΤΔ • ΣΠΕ ΣΤΡΟΒΟΛΟΥ ΛΤΔ • ΣΠΕ ΤΑΜΑΣΣΟΥ - ΟΡΕΙΝΗΣ & ΠΙΤΣΙΛΙΑΣ ΛΤΔ • ΣΠΕ ΤΡΟΟΔΟΥΣ ΛΤΔ • ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗ ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΗ & ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΚΥΠΡΟΥ (ΣΟΣΤΑΔΥΚ) ΛΤΔ • ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΟ ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟ ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΥ - ΛΑΡΝΑΚΑΣ ΛΤΔ • ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΟ ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΩΝ & ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ ΚΥΠΡΟΥ (ΣΤΑΣΚ) ΛΤΔ • ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΟ ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΚΥΠΡΟΥ (ΣΤΕΚ) ΛΤΔ • ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΟ ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟ ΛΕΜΕΣΟΥ ΛΤΔ • ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΟ ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ ΛΤΔ • ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΟ ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟ ΠΑΦΟΥ ΛΤΔ • ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΟ ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ, ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ & ΤΡΑΠΕΖΩΝ (ΣΤΥΤΕΤ) ΛΤΔ